

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI**

AFGANİSTAN'DA GENÇLERİN SİYASAL KATILIMI

Najibullah KARIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Doç. Dr. İsmail SEVİNÇ**

KONYA-2017

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTUSU
--	---	---

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Najibullah KARIMI		
	Numarası	138104011007		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Afganistan'da Gençlerin Siyasal Katılımı			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Adı Soyadı İmzası
Najibullah KARIMI

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN KONYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Najibullah KARIMI
	Numarası	138104011007
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. İsmail SEVİNÇ
	Tezin Adı	Afganistan'da Gençlerin Siyasal Katılımı

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Afganistan'da Gençlerin Siyasal Katılımı başlıklı bu çalışma 08/09/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Doç. Dr.	İsmail SEVİNÇ	
2	Yrd. Doç. Dr.	Erhan ÖRSELLİ	
3	Yrd. Doç. Dr.	Sefa USTA	

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Najibullah KARIMI		
	Numarası	138104011007		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Afganistan'da Gençlerin Siyasal Katılımı			

Afganistan, etnik grupların yapısı açısından farklılık sergileyen bir görünüme sahiptir. Asya'da stratejik bir öneme sahip olan Afganistan tarihin her aşamasında dış güçlerin saldırısına maruz kalmıştır. Büyük güçlerin ve komşularının kesişme noktasında yer alan Afganistan, empoze edilen bu istenmeyen savaflara katılmak zorunda kalmıştır. Ülkenin son yarım yüzyıla yakın tarihi incelendiğinde savafların trajedileri Afganistan halkının geleceğe ait umutlarını yok etmiştir. Afganistan halkı ülkesini savunmak için mücadele verip büyük kayıplar vermiştir. Savafların da yükünün çoğunluğu gençlere yüklenmiştir. Bir taraftan savaşın döngüsü gençlerin gücüyle döndürülmüş diğer taraftan savaşın asıl kurbanları onlar olmuştur. Ancak siyasi ve toplumsal konularda gençlere yer verilmemiş ve onların yetenekleri gözardı edilmiştir.

Afganistan, nüfusunun çoğunluğunu gençler oluşturduğu halde ülke siyasetinde yeri ve payı uzun yıllardan beri yok sayılmış, gençlerin ülkenin önemli olaylarından uzak tutulması ülkenin hem toplumsal hem de ekonomik anlamda kaybına neden olmuştur.

Monarşi sistemiyle yönetilen Afganistan'da Mohammad Dawood Han'ın öncülüğünde 1973 yılında bir darbe gerçekleşmiş ve kraliyet son bulup cumhuriyete geçilmiştir. Bu dönemde Afganistan gençleri tüm dikkatini bilim, teknoloji, sanat ve ekonomiye verip sıkı çalışmalar sonucunda birtakım projelere imza atmışlardır. Bazı öğrenciler daha profesyonel eğitim alabilmek için Amerika, Fransa, Almanya, Hindistan ve Sovyetler Birliği gibi ülkelere burslu olarak gönderilmiş, ancak bu öğrencilerin bir kısmı Müslüman Kardeşler ve Vahhabilik düşüncesinin etkisinde kalıp rejimi devirmek için birtakım girişimlerde bulunmuşlardır. Bu ayaklanmalar kısa sürede bastırılmıştır. Bununla beraber Dawood Han kendisine destek veren ve devletin içerisinde giderek güç kazanan komünist ideolojisine yakın olanların etkisini azaltmak istemiştir. Yalnız Kremlin Onun bu düşüncesinin farkına varır varmaz komünist ideolojisini taşıyan Halk ve Parçam fraksiyonlarını birleştirip bir darbe gerçekleştirmiş ve Dawood Han'ı ortadan kaldırmıştır. Böylece Afganistan resmen Sovyetler Birliği'nin işgali altına girmiştir.

1979 yılında Sovyetler Birliği ordusunun Afganistan'a girmesiyle daha önce başlamış olan mücahit grupların küçük ayaklanmaları sonucunda büyük bir devrim meydana gelmiştir. Afganistan halkı on yıl boyunca Sovyetler Birliği'ne karşı savaşmış, tüm savaşların ağırlığı Afganistan gençliğine yüklenmiştir. Afganistan gençliği siyasi olaylardan uzak savaş cephelerinde sömürgeci güçleri topraklarından çıkarmak için savaşlara katılıp nice şehitler vermiştir. Mücadelelerin sonucunda Sovyetler Birliği 1989 yılı Şubat ayında Afganistan'dan çekilmiştir.

Sovyetler Birliği'nin yanlısı olan Dr. Najibullah rejiminin devrilmesiyle mücahit örgütler Kabil'e girmiştir. Bu örgütlerin hiçbirinin yeni hükümet kurmaya hazırlığı olmadığı için her bir mücahit grubu Kabil'in bir bölgesini işgal ederek kendi kurallarını uygulamaya çalışmıştır. Çok geçmeden gruplar birbirleriyle iktidar mücadelesine girişmiştir. Mücahit grupların güç manevrası sırasında genel olarak Afganistan'ın ve özellikle Kabil'in kontrolü için çok sayıda savaş meydana gelmiştir. Çoğu gençlerden oluşan beş milyona yakın insan ülkesini terkederken savaşlarda iki milyon insan hayatını kaybetmiştir. Bu durumdan memnun olmayan Afganistan halkı yeni bir kurtarıcı ararken Taliban örgütü 1994 yılında Afganistan'ın güney kenti olan Kandehar'da ortaya çıkmıştır. Taliban örgütü doğrudan Pakistan'ın yardımıyla hızlı bir şekilde ülkenin çoğu illerini ele geçirmiştir. Taliban 1996 yılında Kabil'i ele geçirip İslam Emirliği'ni kurmuştur. Başta gençler olmak üzere Afganistan halkına hayat çekilmez duruma gelmiştir.

Taliban'ın idaresi altında yaşayan gençlerin hiçbir siyasi ve toplumsal faaliyet yapma hakları olmamıştır. Taliban'ın ele geçirdiği her bölgenin kız okulları kapatılmıştır. Koyduğu kurallara kimsenin karşı çıkma hakkı olmamıştır. Karşı çıkanlara ölümlerle karşılık verilmiştir. Bu dönemde de Afganistan gençlerinin çoğu ya öldürülmüş ya da eğitimden ve diğer insani haklardan uzak tutulmuş ve yaşamlarını sürdürebilmek için yurt dışına çıkmak zorunda kalmışlardır.

Asya'da gerilimi giderek artan bir strateji oyununun sonucunda yine uluslararası gündemin üst sıralarında yer alan Afganistan, 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nin ikiz kulelerinin El-Kaide örgütü tarafından saldırıya uğraması sonucunda NATO üyesi ülkelerin harekete geçip Afganistan'a girmesiyle demokratik bir topluma geçiş dönemi başlamıştır. Bu dönemde Afganistan gençleri kendi geleceklerini şekillendirmek için devlet organları, siyasi partiler, dernekler, vakıflar, sivil toplum kuruluşları, medya ve diğer toplumsal ve siyasal alanlarda ciddi anlamda rol oynamaya başlamıştır. Afganistan'ın 11 Eylül sonrası kuşağı bir ümit ve eğitim kuşağı olmuştur. 11 Eylül sonrası nesli köşelerden toplumun merkezine doğru ilerleyen bir kitle haline gelmiştir. Meclisten, il meclislerine kadar cumhurbaşkanlığı dairelerinden bakanlıklara kadar medyadan diğer sivil toplum kuruluşlarına kadar tüm alanlarda genç yüzleri görmek bu toprakların ümit dolu bir geleceğe sahip olabileceğinin bir göstergesi olarak düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Siyaset, Demokrasi, Katılım, Siyasal Katılım, Gençlik.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	---

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Najibullah KARIMI		
	Student Number	99661246834		
	Department	Political Science and Public Administration		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Doç. Dr. İsmail SEVİNÇ		
Title of the Thesis/Dissertation	Political Participation of The Youths in Afghanistan			

Afghanistan has an appearance that differs in terms of the structure of its ethnic groups. Afghanistan, which has a strategic importance in Asia, has been exposed to attacks by foreign forces at every stages of history. Afghanistan which takes place at the crossroads of great powers and neighbors has had to participate in these unwanted imposed wars. When the history of the last half a century was examined, it is seen that the tragedies of wars destroyed the future hopes of Afghanistan people. The people of Afghanistan struggled to defend their country and gave huge losses. The majority of wars burdens are also borne by the youth. On one hand, the war cycle has been turned by power of young people and on the other hand they are the main victims of the war. However, young people have not been involved in political and social issues and their abilities have been ignored.

Although the majority population of Afghanistan has been constituted of young people, their place and share in country politics has been ignored for a long time. Young people have been kept away from important events and this caused both social and economical loss in the country.

In Afghanistan, led by the monarchy system, a coup has been staged by Mohammad Dawood Khan in 1973 and therefore the kingdom has been ended and the republic has been replaced instead. In this period of time, young people in Afghanistan gave a lot of attention to science, technology, art and economy, and as a result of their hard work, they carried out a number of projects. Some of students have been sent to the United States, France, Germany, India and the Soviet Union as scholarships in order to receive more professional education. However, over time most young people, especially students have been influenced by Ikhvanul Muslimin (Muslim Brotherhood) and Wahhabism and have made some attempts to overthrow the regime. These revolts were suppressed in a short time along with Dawood Khan. He wanted to reduce the influence of those who were close to the communist ideology and gained strength within the state by supporting him. However, Kremlin recognized this idea and united the Khalgh and Parchment fractions which had the communist ideology and made a coup and suppressed Dawood Khan. Thus, Afghanistan has officially been occupied by the Soviet Union.

As a result of the small revolts of the Mujahideen groups that had started in 1979 with the entry of the Soviet Union army into Afghanistan, a great revolution has been carried out. The people of Afghanistan fought against the Soviet Union for ten years and the weight and difficulties of all wars was attributed to the youth of Afghanistan. Afghan youth, faraway from political events, has participated in wars and gave so many martyrs in order to remove the colonial powers from their territory. As a result of the struggles, the Soviet Union left Afghanistan in February 1989 and left a land burned down after the wars.

Mujahideen organizations have entered to Kabul after overthrowing of Dr. Najibullah regime who was pro-Soviet Union's. Since none of these organizations could form a new government, each group of mujahideen attempted to enforce their own rules by occupying a region of Kabul. The groups had engaged in a struggle with each other for power after a short time. During the power-maneuvering of Mujahideen groups, many wars have been broken out to control Afghanistan generally and Kabul particularly. Five million people that the most of whom were teenagers left their country and two million people lost their lives in wars. While the people of Afghanistan, who were not satisfied with this situation, were looking for a new rescuer, the Taliban organization emerged in 1994 in the southern city of Afghanistan named Kandahar. The Taliban organization, by the help of Pakistan, has quickly seized most of the country states. The Taliban

took over Kabul in 1996 and established the Islamic Emirate. Life has become overwhelming for the people of Afghanistan, especially for young people.

Young people living under the administration of Taliban have no rights to do any political or social activity. Girls' schools have been closed in every region that has been seized by Taliban. Nobody has the right to be against the rules. Those who opposed it have been given death penalty. During this period, most of the Afghan youth have either been killed or kept away from education and other human rights and therefore had to go abroad to survive.

As a result of a growing strategy game in Asia, Afghanistan has become on the top of the international agenda and as a result of Al Qaeda organization attack to the twin towers of the United States on September 11, 2001, NATO member countries entered to Afghanistan and the transition period to democratic society for Afghanistan has begun. During this period, Afghan youth began to play a significant role in shaping their future in state organs, political parties, associations, foundations, non-governmental organizations, the media and other social and political spheres. Afghanistan's post September 11 generation has become a hope and educational generation. After September 11 generation has become a mass moving from the corners through the center of the society. Seeing the young faces in all areas from parliament to county councils, from the presidential chambers to the ministries, from the media to other non-governmental organizations, has been considered as a sign of hope that these lands may have a hopeful future.

Key Words: Politics, Democracy, Participation, Political Participation, Youth.

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	i
Tez Kabul Formu	ii
Özet.....	iii
Abstract.....	vi
Kısaltmalar	xv
Önsöz ve Teşekkür	xvi

Giriş	1
--------------------	----------

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASAL KATILIMIN TEMEL KAVRAMLARI

1.1. Siyaset Kurumu.....	2
1.2. Demokrasi Kavramı	3
1.3. Siyasal Katılım.....	4
1.4. Siyasal Katılımın Tarihsel Aşamaları	6
1.5. Siyasal Katılımın Önemi ve İşlevi	7
1.6. Siyasal Etkinlik	9
1.7. Toplumsallaşma	10
1.8. Siyasal Toplumsallaşma	11
1.9. Gençlerin Siyasal Toplumsallaşmalarının Aracı Kurumları.....	12
1.9.1. Aile	13
1.9.2. Okul ve Eğitim	14
1.9.3. Kitle İletişim Araçları.....	15
1.9.4. Arkadaş ve Çevre Grupları	17
1.10. Gençlerin Siyasete Katılımını Etkileyen Faktörler	17
1.10.1. Sosyal Faktörler.....	18
1.10.1.1. Aile	18
1.10.1.2. Yaş.....	19
1.10.1.3. Cinsiyet.....	19

1.10.2. Eğitim Faktörü	20
1.10.3. Ekonomik Faktör.....	21
1.10.4. Psikolojik Faktör	22
1.10.5. Medya	22

İKİNCİ BÖLÜM

AFGANİSTAN'DA SİYASAL VE ASKERİ GELİŞMELER

SÜRECİNDE GENÇLERİN KATILIMI

2.1. Afganistan'ın Toplumsal Yapısı	23
2.1.1. Peştunlar	23
2.1.2. Tacikler.....	24
2.1.3. Hazaralar	25
2.1.4. Özbekler ve Türkmenler.....	25
2.1.5. Diğer Etnik Grupları	26
2.2. Monarşi Sistemine Tarihsel Bir Bakış (1747 - 1973)	27
2.3. Cumhuriyetin Kuruluşu (1973).....	36
2.4. Rusların Afganistan'a Müdahalesi (1979 - 1989).....	38
2.5. Mücahit Gruplar (1992 - 1996)	40
2.6. Taliban Dönemi (1994 - 2001)	42
2.7. Gençlerin Siyasetten Uzaklaşması	43
2.7.1. Siyasi Baskı	45
2.7.2. İç Savaşlar	47
2.7.3. Uyuşturucu Üretimi ve Bağlılığı.....	48
2.7.4. Gençlerin Yönetime Güvenmemeleri	50
2.8. Demokrasiye Geçiş Sürecinde Gençler	51
2.8.1. Geçici Yönetim	53
2.8.2. Olağanüstü Büyük Ulusal Meclis (Loya Jirga İztirari)	55
2.8.3. Geçiş Yönetimi	56
2.9. 2004 Seçimlerinde Gençler.....	57

2.10. 2009 Seçimlerinde Gençler.....	63
2.11. 2014 Seçimlerinde Gençler.....	65
2.12. Gençlerin Katılımında Farklı Davranışlar	68
2.12.1. Siyasi Partilere Katılım	68
2.12.2. Dernekler ve Öğrenci Konseyleri	70
2.12.3. Medya Kapsamında Gençlerin Siyasete Katılımı.....	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GENÇLERİN SİYASAL KATILIMI ÜZERİNE MEZAR-İ ŞERİF VE ŞEBERGAN İLLERİ ÖRNEK OLAY ARAŞTIRMASI

3.1. Araştırmanın Amacı	74
3.2. Araştırmanın Konusu Ve Problemi	75
3.3. Araştırmanın Yöntemi	76
3.4. Evren Ve Örneklem.....	77
3.5. Veri Analiz Yöntemleri	77
3.6. Veri Toplama Araçları.....	77
3.7. Örneklem Grubunun Cinsiyeti.....	77
3.8. Örneklem Grubunun Yaşı.....	78
3.9. Örneklem Grubunun Eğitim Seviyesi	78
3.10. Örneklem Grubunun Mesleği	78
3.11. Örneklem Grubunun Baba Mesleği.....	79
3.12. Örneklem Grubunun Anne Mesleği	80
3.13. Örneklem Grubunun Aile Geliri	80
3.14. Örneklem Grubunun Devlet Hakkındaki Görüşleri	81
3.15. Örneklem Grubuna Göre Oy Vermenin Anlamı	81
3.16. Örneklem Grubunun Siyasi Partiler Hakkındaki Bilgi Düzeyi	82
3.17. Örneklem Grubuna Göre Siyasi Partilerin İşlevleri	82
3.18. Örneklem Grubunun Siyaset Hakkındaki Görüşleri	83

3.19. Örneklem Grubunun Gazete İle İlgili Düzeyleri.....	83
3.20. Örneklem Grubunun İlgili Alanları	84
3.21. Örneklem Grubunun Televizyon Hakkındaki Düşünceleri	85
3.22. Örneklem Grubunun İnsanlar Arasındaki Farklı Görüşlerle İlgili Tutumları	85
3.23. Örneklem Grubunun Onlardan Farklı Düşünenlere Karşı Tutumları	86
3.24. Örneklem Grubunun Ülke Sorunlarıyla İlgili Düzeyleri	86
3.25. Örneklem Grubunun Devlet İçinde En Çok Güvendiği Birim	87
3.26. Örneklem grubunun Yöneticilere Güveni	88
3.27. Örneklem Grubunun Yöneticileri Etkileyebileceklerine Dair İnançları	88
3.28. Örneklem Grubunun Partisel Faaliyetleri	89
3.29. Örneklem Grubunun Desteklediği Siyasi Kurum ve Kişiler	89
3.30. Örneklem Grubunun Yönetimi Etkileyebilmesine Dair Düşünceleri	89
3.31. Örneklem Grubunun Oy Kullanmayı Katılım İçin Yeterli Bulup Bulmadıkları ..	90
3.32. Örneklem Grubunun Haksızlığa Karşı Mücadele Tutumları	90
3.33. Örneklem Grubunun Aidiyet Duygusu İle İlgili Tutumları	91
3.34. Örneklem Grubunun Millet ve Yöre Kavramlarına Karşı Tutumları	91
3.35. Örneklem Grubunun Siyasete Katılım Düzeyleri	92
3.36. Örneklem Grubunun Varsa Aktif Siyasi Konumu	92
Sonuç	104
Kaynakça	106
Ekler	113
Özgeçmiş	135

TABLOLAR DİZİNİ

2.1. Afganistan adalet bakanlığı'nda kayıtlı gençlik dernekleri.....	71
3.1. Katılımcıların cinsiyeti.....	77
3.2. Katılımcıların yaşı.....	78
3.3. Katılımcıların eğitim seviyesi	78
3.4. Katılımcıların mesleği	79
3.5. Katılımcıların baba mesleği.....	79
3.6. Katılımcıların anne mesleği.....	80
3.7. Katılımcıların aile geliri	80
3.8. Katılımcıların devlet hakkındaki görüşleri.....	81
3.9. Görüşülenlere göre oy vermenin anlamı	81
3.10. Katılımcıların siyasi partiler hakkındaki bilgi düzeyleri	82
3.11. Görüşülenlere göre siyasi partilerin işlevleri	82
3.12. Katılımcıların siyaset hakkındaki görüşleri	83
3.13. Katılımcıların gazete ile ilgi düzeyleri	84
3.14. Katılımcıların ilgi alanları.....	84
3.15. Katılımcıların televizyon hakkındaki düşünceleri	85
3.16. Katılımcıların insanlar arasındaki farklı görüşlerle ilgili tutumları	86
3.17. Katılımcıların onlarla farklı düşünenlere karşı tutumları	86
3.18. Katılımcıların ülke sorunlarıyla ilgi düzeyleri.....	87
3.19. Katılımcıların devlet içinde en çok güvendiği birim.....	87
3.20. Katılımcıların yöneticilere güveni.....	88
3.21. Katılımcıların yöneticileri etkileyebileceklerine dair inançları	88
3.22. Katılımcıların partisel faaliyetleri	89
3.23. Katılımcıların desteklediği siyasi kurum ve kişiler.....	89
3.24. Katılımcıların halkın yönetimi etkileyebilmesine dair düşünceleri	90
3.25. Katılımcıların oy kullanmayı katılım için yeterli bulup bulmadıkları	90
3.26. Katılımcıların haksızlığa karşı mücadele tutumları	91
3.27. Katılımcıların aitlik duygusu ile ilgili tutumları	91

3.28. Katılımcıların millet ve yöre kavramlarına karşı tutumları	92
3.29. Katılımcıların siyasete katılım düzeyleri.....	92
3.30. Katılımcıların varsa aktif siyasi konumu.....	93
3.31. Aile geliri ve siyaset yapmak iyi bir şey midir?	93
3.32. Eğitim seviyesi ve siyaset yapmak iyi bir şey midir?	94
3.33. Cinsiyet ve parti faaliyetleri ile ilgileniyor musunuz?	95
3.34. Yaş ve parti faaliyetleri ile ilgileniyor musunuz?	95
3.35. Cinsiyet ve seçimlerde parti veya kişi için çalıştınız mı?.....	96
3.36. Kendinizi hangisine ait görürsünüz ve seçimlerde parti veya kişi için çalıştınız mı?	97
3.37. Kendinizi hangisine ait görürsünüz ve siyaset yapmak iyi birşey midir?	97
3.38. Kendinizi hangisine ait görürsünüz ve oy kullanmak siyasal katılım için yeterli mi? 98	
3.39. Milletiniz mi öncelikli yoksa yöreniz mi parti faaliyetleri ile ilgileniyor musunuz? ..	99
3.40. Yaş ve seçimlerde parti veya kişi için çalıştınız mı?	100
3.41. Milletiniz mi öncelikli yoksa yöreniz mi ve siyaset yapmak iyi birşey midir?	100

Kısaltmalar

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AB:	Avrupa Birliği
ACSF:	Afganistan Sivil Toplum Kuruluşu (Afghanistan Civil Society Forum)
a.g.e.:	adı geçen eser
a.g.k.:	adı geçen kaynak
a.g.m.:	adı geçen makale
a.g.r.:	adı geçen rapor
a.g.t.:	adı geçen tez
CIA:	Merkezi İstihbarat Teşkilatı (Central Intelligence Agency)
Çev.:	çeviren
ISI:	Servislerarası İstihbarat (Inter-Services Intelligence)
KGB:	Devlet Güvenlik Komitesi (Committe For State Security)
Loya Jirga:	Büyük Ulusal Meclis
MI6:	Askeri İstihbarat Bölüm 6 (Military Intelligence Section 6)
NATO:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)
s.:	sayfa
UNDOC:	Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Bürosu (United Nations Office on Drugs And Crime)
vb.:	ve benzeri
vd.:	ve diğerleri
yy.:	yüzyıl

Önsöz

İnsan güvenilirlik özelliğiyle donatılmıştır. Allah insanı yaratılanların en şerefli kılarak yer yüzünde kendi helifesi seçmiştir. İnsan kendi haklarını tanıdıkça güvenli, özgür ve güçlü bir imanla amaçları uğruna çabalayabilir. Allah'ın ona vermiş olduğu azameti koruyarak diğer insanların hak ve hukukuna saygılı olup kısıtlamalardan uzak güvenli bir ortamda yaşayabilir. İnsanlar özgürlük hakkına sahiptir.

İnsan hakları, insanların hak ve hukukuna saygılı olup insan hakları değerlerini korumaya hükmeder. İnsan hakları, şiddetin yokluğunu, barışın sağlanmasını ve insanlar arasında beraberlik ve insani değerlere saygı duyulmasını emredip ona kendi haklarını ve yükümlülüklerinin farkına varıp huzurlu bir toplum için çabalaması gerektiğini bildirir. Bugünün sosyal ve siyasal yapıları 30 sene önceki toplumsal ve siyasal yapılar ile aynı değildir. Günümüzde gençler toplumların insani gücü ve gelişimine katkı sağlayan temel bir unsurdur.

Afganistan, çoğunluğu gençlerden oluşan ülkeler arasında yer almaktadır. Taliban'ın yıkılışından sonraki 15 yılı aşkın bir zaman diliminde meydana gelen değişimler gençlerin hayatlarında daha belirgin olmuştur. Afganistan'da gençler hayatın siyasi ve toplumsal alanlarında aktif rol oynamıştır. Ciddi kapasiteler gelişmiştir. Gençler hem yurt içinde hem de yurt dışında akademik ve normatif eğitim görmüşlerdir. Gençler deneyim kazanıp birikimlerini pratik alanlarda uygulamaya çalışmışlardır. Gençler sivil topluluklar icat etmişlerdir. Siyasal olaylarda ciddi çabalarda bulunmuşlardır. Özellikle meclis, il genel meclisleri ve cumhurbaşkanlığı seçim kampanyalarında rol oynamakla beraber siyasi partilerde de faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Afganistan'da ifade özgürlüğünün yaygınlaşması bir nevi gençlere borçludur. Şimdi ise Afganistan büyük bir sınama aşamasından geçerken gençlerin bu süreçteki konumları ve onların rolü ne olmuştur? Gençler 15 yılı aşkın bir sürede siyaset alanında ne kadar aktif olmuşlardır? Gençlerin siyasal oluşum ve siyasi akımlarda ne kadar etkileri olmuştur? Partilerde gençler karar alacak konumdadır mı? Partisal normları ve partilerin faaliyetlerinde ve partilerin yasalarında öngörülen yasaları uygulayan partiler var mıdır? Afganistan'da siyasal eylem ve tepki daha çok modern bir görünümle mi gerçekleşir yoksa geleneksel toplum dokusuyla mı gerçekleşir? Eğer enerji gençlerden tecrübe büyüklerden alınıp uygulanırsa ülkenin geleceği nasıl şekillenecek? Bunlar gibi birçok soruya cevap bulabilmek için "Afganistan'da Gençlerin Siyasal Katılımı" başlığı altında dört bölümden oluşan bir araştırma ele alınmıştır.

Araştırma kısa bir girişle ele alınmıştır. Araştırmanın birinci bölümünde siyasal katılımın temel kavramları başlığı altında siyaset kurumu, demokrasi, siyasal katılım, siyasal etkinlik, toplumsallaşma ve gençlerin toplumsallaşmalarının aracı kurumları ile gençlerin siyasal katılımını etkileyen faktörler ele alınmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde, Afganistan'ın toplumsal yapısı, siyasal gelişimi, Afganistan'da siyasi ve askeri mücadele, Afganistan gençlerinin durumu, gençlerin seçimlere katılımı ve gençlerin siyasete katılıp katılmama gerekçeleri ile 2001 sonrası gençlerin siyasete etkileri detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Araştırmanın üçüncü bölümünde ise siyasal katılım ile ilgili mülakat ve anket çalışmasının analizi yapılmıştır.

Yapılan bu çalışmanın her aşamasında yardımını ve desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. İsmail SEVİNÇ'e, yapılan bu çalışmada emeği geçen, zor anlarımda fikirleriyle olduğu kadar araştırma konusunun belirlenmesinde de önümü açan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Şaban TANICI'ya, eğitim aşamasında destek aldığım ve bilgilerinden yararlandığım değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Erdal BAYRAKÇI, Yrd. Doç. Dr. Erhan ÖRSELLİ, Doç. Dr. Nuran KOYUNCU'ya teşekkürü borç bilirim. Hayatımın her aşamasında her zaman desteklerini esirgemeyen sevgili aileme de şükran ve sevgilerimi sunarım.

Najibullah KARIMI

Konya – 2017

Giriş

Yarının liderleri olan bugünün gençlerinin hayatındaki olumlu ya da olumsuz değişiklikler ülkenin gelişmesi ve kalkınmasını önemli derecede etkilemektedir. Gençliğin hayatındaki olumsuz değişiklikler savaşların sonucunda ortaya çıkan eğitimsizlikten kaynaklandığı gibi olumlu değişiklikler de eğitim almakla gerçekleşmektedir. Ülkenin kalkınması gençliğin eğitimine bağlıdır. Bu nedenle bilinçlenme ile siyasal katılım, siyasi istikrarın tanımlanmasında önemli bir faktör olarak bilinmektedir. Savaş sonrası ülkelerde veya savaş halindeki ülkelerde barış, istikrar ve demokrasinin sağlanması gençliğin eğitim alması ve siyasal katılımı ile doğrudan alakalı olduğu düşünülmektedir.

Afganistan gibi gelişmekte olan ülkelerde siyasal katılım önemli ancak zor bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Ülkede yaşanan siyasi gerginliklerin esas kurbanı gençler olmuştur. Afganistan gençliği savaşlar neticesinde eğitimden uzak kaldığı için değişik psikolojik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Ancak Afganistan gençlerinin büyük çoğunluğu demokrasi olgusunun söz konusu olduğu zamandan beri Afganistan'ın siyasi ve toplumsal ilerleme sürecinde ciddi anlamda siyasal, toplumsal, ekonomik, kültürel ve eğitim alanlarında rol oynamaya başlamışlardır.

Gençlerin siyasal katılımı, genel olarak onların güçlendirmesi üzerinde olumlu ya da olumsuz etkisi olan herşeyin tamamıdır. Gençlerin toplumun ekonomik ve toplumsal meyveleri olarak yerel ve ulusal düzeyde toplumun gelişmesini ilgilendiren kararlarda rol oynamaları önemlidir. Gençlerin son 16 yıl içerisinde Afganistan'da gençlik organizasyonları kapsamında siyasal faaliyetleri dikkate değer ilerleme göstermiştir.

Gençlerin siyasal katılımı, ülke siyasetinin gelişmesiyle beraber önemli düzeyde gelişmiştir. Gençlerin seçimlerde ister oy kullanarak ister aday şeklinde katılımı her seçimde bir öncekisinden artış gösterdiği gibi il genel meclislerinde de etkili olmuşlardır. Afganistan sivil toplum kuruluşları ülkede demokrasinin önemli bir unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Afganistan gençliği bu kurumların faaliyetleri kapsamında istek ve şikayetlerini yöneticilere duyurabilmeyi başarmıştır. Bununla beraber gençler çok sayıda sivil topluluk kurup siyasal çalışmalarda ciddi çabalarda bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASAL KATILIMIN TEMEL KAVRAMLARI

EKSENİNDE GENÇLER

1.1. Siyaset Kurumu

Üniversite bahçesinde oturan bir grup öğrencinin yanına gelen bazı öğrenciler üniversite tabelasının hem Farsça hem de Peştunca olmasını isteyerek öğrencileri protesto etmeye davet ettiklerinde bazıları bunların siyaset yaptıklarını, samimi olmadıklarını, kendileri veya bağlı oldukları örgütler için güç arayışında olduklarını ileri sürerek eylem davetine katılmamayı tercih ederler. Bunlara göre siyaset, siyasetçilerin işidir. Diğer bir kısmı bu daveti kabul edip toplumun bir kısmına haksızlık yapıldığını düşünerek itirazlarını ilgili kurumlara duyurmakla sorumlu olduklarına inanırlar. Buna göre şehir, mahalle, okul, iş yeri, fabrika vb. yerlerdeki sorunları en iyi bilenler ortamda bulunanlar olduğu için bu sorunlara müdahil olmak, çözüm üretmek veya önerileri ilgili kurumlara aktarmak da onların sorumluluğudur. Böyle düşünenler siyasetin tüm yurttaşların katılmaları gereken bir süreç olduğuna inanırlar. Bu durumda siyaset, devlet işlerini düzenleme ve yürütme ile ilgili bir anlayış tarzı olarak düşünülmektedir.

Siyaset veya politika, devlet faaliyetidir. Yunan siyasal yaşamında politika polis veya devlete ait etkinlikler şeklinde tanımlanmıştır. Politika "Politics", Eski Yunan'da şehir anlamına gelen polis kelimesinden türetilmiştir. Polis herşeyin başı ve sonu olan şehir devletini, insanların, vatandaşı olmaktan gurur duydukları bir siyasi topluluğu ifade eder. Aristoteles, politikayı en yüce ve en anlamlı beşeri faaliyet ve insan mutluluğunu gerçekleştirme sanatı olarak tanımlamıştır. Siyasetin birçok tarifi olduğu için net bir tanımlama yapmak mümkün olmamıştır.

Bu yüzden siyasetin daha iyi bir biçimde anlaşılması için birkaç tanımlamadan bahsedilmesi gerekmektedir. David Easton siyaseti, "değerlerin otoriteler yoluyla dağılımıdır" şeklinde tanımlamıştır. Mao Zedong siyaseti, kan dökmeyen savaş ve savaş kan döken siyaset şeklinde tanımlamıştır. Andrew Heywood biraz daha kapsamlı bir tanımlamayla siyaseti, insanların ortak yaşamlarını mümkün kılan genel kuralları oluşturma, koruma veya değiştirme etkinliği şeklinde tanımlamıştır¹.

¹ Yüksel Taşkın vd., **Siyaset Kavramlar, Kurumlar, Süreçler**, İletişim Yayınları, Baskı 1., İstanbul, 2014, s. 23.

Bu haliyle siyaset, insanların yaşantılarını düzenli hale getirecek genel kuralları yapmak, korumak ve değiştirmek için gerçekleştirdikleri faaliyetlerin tamamıdır denilebilir.

1.2. Demokrasi Kavramı

Demokrasi, görünüş basitliğine karşın siyaset bilimcileri tarafından çok farklı ve değişik tanımlamalara tabi tutulmuştur. Bu duruma göre çoğu uzmanlar, demokrasinin tek bir tanımının olmadığına hemfikirdirler. Demokrasi ile hiçbir ilgisi olmayan yönetimler bile demokrat olduklarını kanıtlamak için çaba göstermişlerdir. Ancak bilinmesi gereken bir durum şu ki demokrasi, halkı oluşturan bireylerin her birine, yönetimde eşit oranda söz hakkı vermek demektir. Demokrasi, halkın halkı yönetmesi veya yönetimde rol oynaması demektir. Demokrasilerde halk doğrudan ya da temsilcileri vasıtasıyla hükümeti etkilerler. Demokrasi kelimesi "Demokratia" ve Latince'nin "Demokratia" sözcüğünden gelmektedir. Demokrasi kelimesi "Demos" halk ve "Kratien" yönetmek'ten türetilmiştir².

Demokrasilerde toplumun tüm bireyleri, karar alma süreçlerinde eşit katılım hakkına sahiptirler. Demokrasi, toplumu ilgilendiren kararların tamamının toplumun tüm bireyleri tarafından alınmasıdır. Eşitlik, özgürlük ve hukuk üstünlüğü demokrasinin temel unsurlarıdır. Demokrasi toplumun siyasi, ekonomik, kültürel ve eşitlik konularında öne çıkan bir anlayıştır. Demokrasi aristokrasi, monarşi, oligarşi vb. otoriter hükümet şekillerine aykırı ve zıttır.

Günümüzde demokrasi diye adlandırılan liberal temsili anayasal hükümet sisteminin tarih boyunca demokrasiden anlaşılan siyasal rejim olduğunu düşünmemek gerekir. M.Ö. 5. yüzyılda Atina şehir devletlerinde ortaya çıkmış demokrasi bugün demokrasi denilen sistemden farklıdır. Eski Yunan demokrasilerinde kölelere ve kadınlara oy verme hakkı tanımamıştır. Günümüz anlamıyla demokrasi 20. yüzyılda ortaya çıkmıştır.

Afganistan'da ilk aşamada geçici hükümetin kuruluşu ardından Olağanüstü Büyük Ulusal Meclis (Loya Jirga iztirari), geçiş yönetimi ardından Anayasa Meclisi (Loya Jirga Qanun-e-Asasi), Cumhurbaşkanlığı seçimleri ve meclis seçimleri demokratikleşme sürecinin bir başlangıcı kabul edilmiştir. Böylece Afganistan bağımsız ve hukuk devleti yoluna girip demokrasi kervanına katılmıştır. Son yıllarda Afganistan eğitim, yüksek öğrenim, ifade ve basın özgürlüğü, protesto

² Bertrand Russell, **Batı Felsefe Tarihi**, Çev., Najaf Darya Bandari, Parvaz Yayınları, Cilt: 1, 2009, s. 23.

özgürlüğü, siyasi parti, dernek ve topluluklar kurma, anayasa, diğer yasaları, siyasi ve ekonomik kurumların kuruluşuna tanıklık etmiştir.

1.3. Siyasal Katılım

Bilim etkinliklerinin tüm alanlarında önemli katkılarda bulunan büyük filozof Aristoteles 2000 yıl önce "Politika" başlığını taşıyan ünlü eserinde insanı siyasal bir varlık olarak niteleyip geniş bir biçimde siyasal ve toplumsal boyutlarıyla ele almıştır. Aristoteles'in bu tanımını dikkate alarak insanların yaşayış tarzına bakıldığında ve insanlık tarihi sürecinde insanların hep birlikte yaşadığı görülmüştür. İnsanlar ilk andan itibaren aile, aşiret, kabile vb. topluluklar halinde birbirleriyle ilişkili bir şekilde yaşamışlardır. Zira insanlar ihtiyaçlarını giderebilmek ve yaşamlarını sürdürebilmek için diğer insanlara ihtiyaç duymuşlardır. Bu yüzden insanlar, diğer insanlarla bir araya gelerek toplumları oluşturmuşlardır. Oluşturduğu bu toplumların da bir düzen ve sistem içerisinde olmasını istemişlerdir. Zira karmaşanın hüküm sürdüğü, düzenin olmadığı bir toplum varlığını sürdüremez. Bu bağlamda bir toplumda kargaşanın azalması ve toplumsal düzenin sağlanması için siyasal organizasyona ihtiyaç bulunmaktadır. Bu düzenli siyasal organizasyon zaman içerisinde devlet şeklinde ortaya çıkmıştır.

Devlet kavramı XVII. yüzyıldan bu yana varlığını sürdüren yeni kavramlardandır. Bundan önce Yunanistan ve Eski Roma'da şehir devleti diye bilinen acımasız kuruluşlar ve gruplar köleleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanmışlardır³. Devlet kavramı siyasi, ekonomik ve sosyal kuruluşların en büyüğü olarak yüzyıllar boyunca Yunanistan uygarlığından günümüze kadar siyasi ve sosyal durumlara göre değişik tarifler ve açıklamalara tabi tutulmuştur. Devlet her dönemde ve her toplumda güçlü bir siyasi otorite şeklinde varlığını gösterip insanların hayatında etkili olmaya devam etmiştir. Bunun bir sonucu olarak bilim adamlarının zihinlerinde devlet kavramı önem arz etmiştir. Yunanistan'da Sokrates, Eflatun, Aristoteles ve Şeli gibi bilginler devletin mahiyeti ve biçimi konusunda az çok benzer düşünceler ileri sürmüşlerdir. Örneğin Blun Şeli'ye göre "devlet, halkın siyasi açıdan düzenli ve belirli topraklarda yer almasıdır"⁴. Gert ve Mills, devleti belirli sınırlar içerisinde meşru fiziksel güç kullanımı iddiasında bulunan bir insan topluluğu olarak tanımlamıştır. Vatandaşların yaşamına doğrudan etkili olan örgütsel yapıdan çok devletin hizmetler alanı çerçevesinde yer alan siyasetidir. Daha önce de ifade edildiği üzere siyaset Arapça

³ Mohammad Ashraf Rasoli, **Parloman**, Sayed Yayinevi, Kabil, 1. Baskı, 2009, s.17.

⁴ Abdul Hamid Faqiri, **Parloman**, Shakir Samim Yayınları, 2009, s. 2.

bir kelime olup gündelik hayatta bu kelimedenden bahsederken ortaya çok zengin bir yelpaze çıkmaktadır. Siyaset, kökeni itibariyle hayvan eğitimi anlamına gelmektedir. At bakıcısı seyis kelimesi de aynı kökten gelmektedir. Bugün Arap toplumlarında siyaset kelimesi rezil etmek anlamında da kullanılmaktadır. Siyasetin en eski ve en yaygın kullanımı devlet faaliyeti, idare etme, işleri düzene koyma şeklinde olmuştur. Siyaset bir yandan çatışma, öbür yandan uzlaşma demektir. Bu haliyle siyaset, iktidar etrafındaki çatışmaların uzlaşarak çözüme kavuşturulması olarak tarif edilebilmektedir. Yukarıdaki tanımlara bakılırsa siyaset demokratik usullerin geçerli olduğu toplumlarda görülen ve toplumu ilgilendiren işlerle ilgili yapılan her şeydir.

Toplumu ilgilendiren tüm olaylarla değişik sınıfsal temellere ve farklı siyasal görüşlere dayanan siyasal partiler, dernekler, bağımsız medya kuruluşları ve olabildiği ölçüde nüfusunun geniş kesimlerini kapsayan diğer toplum üyeleri dolaylı veya dolaysız bir şekilde siyasetle ilgilenmek ve siyasi durumları etkilemek suretiyle aktif rol oynamaktadırlar. Yönetilenler siyasetin nesnelere değil özneleri olarak bilinmektedirler. Devlet gücünün halka dayandırılması fikrinin yaygınlaşması ile beraber geniş halk kitlelerinin siyaset alanında ön plana çıktıkları görülmektedir. Bu da siyasal katılım demektir.

Siyasal katılım, çağdaş demokratik bir kurum olup demokrasilerde anayasal bir temele sahiptir. Günümüzde katılım, demokratik ve sivil toplum kuruluşları çerçevesinde kurumsal bir görünüm almıştır. Devlettten bağımsız sivil toplum kuruluşları eşit koşullarda, eşit imkanlar ve bilgilerle bireyleri ilgilendiren konularda katılımın arka planını hazırlamaktadırlar. Demokrasi ilkelerini daha belirgin bir şekilde uygulamak amacıyla kurulan siyasal katılım kurumuna kavramsal açıdan bakıldığında zaman iki sözcükten oluştuğu bilinmektedir. Katılım ve siyaset, günlük dilde geniş sosyal alanları kapsayan katılım kavramı oldukça belirsiz bir kavramdır. Kimin, neye, nerede, ne zaman ve nasıl katılacağı vb. birçok soruya verilen yanıtla göre katılım kavramının içeriği ve sınırları değişmektedir. Herhangi bir özel firmada çalışanların yönetsel kararların oluşumuna katılmaları, bir sendika veya dernekte görev alma, herhangi bir siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel olayın/durumun protestosu, değişik ideolojiler ve onların toplumsal yansımalarına karşı takınılan tutumlar ve tavırlar, yerel ve genel düzeyde siyasal kararları etkileme vb. bir çok konu katılım kavramı içerisinde yer almaktadır.

Siyasal katılım, çeşitli şekillerde tanımlanabilecek bir kavram olup siyasal otoriteyi etkilemek amacını taşımaktadır. Lawson, siyasal katılma konusunda ilk olarak bireyin siyasal

ortamdaki davranışlarını etkileyen güdülerini, ikinci olarak davranışları ve üçüncü olarak da bu davranışları destekleme, sınırlandırma ve bastırma biçiminde etkileyen siyasal öğeleri incelemek gerektiğini belirtmektedir. Huntington siyasal katılmayı, "politikacılar dışındaki yurttaşların siyasal kararları etkilemeye çalışmasıdır" şeklinde tanımlamaktadır. Siyasal katılma, yönetilenlerin yönetimde söz sahibi olması biçiminde de tanımlanabilir⁵. Oxford İngilizce sözlüğünde katılma eylemi veya katılma gerçeği, bir şeyin bir kısmına sahip olmak veya oluşturmak⁶ şeklinde tarif edilmiştir. Sonuç itibarıyla siyasal katılım belli toplumsal koşullarda, sosyal ve siyasal kontrollerin kapsamı dışında kalan bazı gruplar ve hareketlerin düzenleyici kurumlar üzerindeki kontrolünü artırmaya yönelik örgütlü çalışmalar şeklinde tanımlanabilir.

1.4. Siyasal Katılımın Tarihsel Aşamaları

Modern toplumların bir ürünü olan hakim fikirlerin arasında siyasal katılım, halkın ve sosyal grupların siyasi konularda doğrudan veya dolaylı girişimleri şeklinde tanımlanmaktadır. Bu anlamda siyasal katılım, hükümetin meşruluğunu garanti altına alan bireysel özgürlük ve seçim hakkı ile toplu karar alma gücünü göstermektedir. Siyasal yönetimin halkın iradesiyle belirlenmesi ve yine halkın iradesiyle el değiştirmesi çoğulcu demokratik toplumların temel niteliğidir. Yönetime katılma veya siyasal katılıma tarihsel açıdan bakıldığında Eski Yunan kent devletlerine kadar uzanabilir. Eski Yunan'da vatandaşlık niteliğine sahip olanlar oy kullanabilmiştir. M.Ö. IX. yüzyılda toplumunu yansıttığı tahmin edilen Homeros'un İlyada'sında savaşla ilgili kararların alındığı komutanlar kurulundan başka bir de karar alınmayan ancak alınan kararların açıklandığı bir askerler kurultayının toplandığı bilinmektedir. Bu kurultayın bir kalıntısı ve ileride toplanacak halk meclislerinin bir öncüsü gibi görülmektedir. Odysseia'da soylular kurulu ile halk kurultayı komutanlar kurulunun ve askerler kurultayının barış zamanındaki sivil karşılıkları olarak ortaya çıkmıştır⁷. 16. yüzyılda kilise rejiminin çöküşünün ardından toplumsal sözleşme kuramının siyasi literatüre girmesiyle ve o dönemin bilge kişilikleri halkın kendi kaderlerini çizmelerine vurgu yapmışlardır. Böylece siyasal katılım ve sivil toplum kuruluşları tartışması batı siyasi literatüründe yer almıştır. Aydınlanma Çağı öğretileri ve toplumsal sözleşme kuramına göre siyasal katılım

⁵ Cem Eroğlu, **Devlet Yönetimine Katılma Hakkı**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1991, s. 13.

⁶ www.aftabir.com/articles/view/politics/political_science, (Erişim Tarihi, 09.12.2015).

⁷ Eroğlu, a.g.e., s. 15.

bireyin siyasal rejimin çeşitli düzeylerinde faaliyet göstermesi siyasetin sosyalleşmesiyle yakın bir bağlantı kurmuştur⁸.

Genel anlamda katılım özel olarak da gençlerin ve kadınların katılımı yakın zamanlara kadar pek çok ülkede söz konusu olmamıştır. ABD, İngiltere, Fransa, İsviçre ve diğer birçok ülke de dahil olmak üzere kadınların ve yoksul grupların siyasete katılmalarına izin vermemişlerdir. Fakat, zamanla kadınların ve gençlerin yönetime katılımı artmıştır.

Siyasal katılım süreci, aktif katılım ve pasif katılım olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Şayet halk kendiliğinden siyasi olaylara ilgi duyup örtülü veya örtüsüz bir şekilde harekete geçiyorsa aktif katılım, katılım süreci siyasi birimler tarafından başlatılmışsa pasif katılım olarak tanımlanmaktadır⁹.

1.5. Siyasal Katılımın Önemi ve İşlevi

Mevcut dönemde insanların hayatını ilgilendiren yeni ve değişik koşullar hazırlanmıştır. Günümüzün toplumsal ihtiyaçlarını karşılayabilecek tek bir hükümet sistemi, herkesin katılabileceği hükümet sistemi varsıyımı ciddi anlamda yaygınlık kazanmıştır. Katılım, yardımlaşma, işbirliği, koordinasyon, uygunluk ve korelasyona kadar değişik şekillerde uygulanabilmektedir. Tüm bu katılım biçimleri toplumsal hayatın devamı ve birliği için olumlu ve etkili rol oynamıştır. Bu nedenle siyasal ve sosyal reformcular her daim toplumu katılıma teşvik etmeye çalışmışlardır. Siyasal katılım, en çağdaş ve toplumsal katılımın en gelişmiş modeli olarak vatandaşların yöneticilerini seçme, devlet politikasını etkileme ve düzenli gruplar halinde toplumsal ve siyasal faaliyetlere katılma çabaları anlamına gelmektedir.

Siyasal katılımın, siyasal yaşamda yeri ve işlevi konusunda oldukça değişik tanımlara yer verilmeyle beraber siyasal katılımın rejimden rejime önem sıralaması değişen birçok işlevinin bulunduğu gibi siyasal katılmanın kendisi de araç olmanın yanı sıra bir amaçtır. Hiçbir sonuç vermese bile katılma yollarının açık bulunması, toplumsal gerilimi azaltıcı, yurttaşlık duygularını güçlendirici bir etkiye sahiptir. Siyasal katılımın işlevi, siyasi yöneticilerin ve toplumsal istemlerin belirlenmesi demokrasinin tercih edildiği durumlarda siyasal katılım ile seçimleri eş değerde tutma eğilimi vardır¹⁰. Ancak siyasal katılım, faaliyetlerinin halkın dilek ve isteklerini siyasal sisteme

⁸ Michael Rush, **Toplum ve Siyaset**, Çev., Manochehr Sabori Kashani, Semt Yayınları, Tahran, 1998, s. 123.

⁹ Erdal Bayrakçı, **Yerel Yönetimler**, Dizgi Ofset Yayınları, Konya, 2011, s. 35.

¹⁰ Ahmet Taner Kışlalı, **Siyasal Sistemler**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1991, s. 92.

aktarma, kişisel tatmini sağlama, vatandaşlık duygusunu geliştirme, iktidarı denetleme veya iktidarı belirleme işlevlerinin yanında rejime meşruluk sağlama, siyasal toplumsallaşma gibi işlevleri de bulunmaktadır. Ancak bunların içinde seçimler, geniş çaplı bir süreç olma özelliğine bağlı olarak diğer katılım faaliyetlerine göre farklı bir öneme ve yere sahip olmuştur¹¹.

Katılım, bireylerin demokratik değer ve süreçleri benimseme, bu değer bağlılığın sürdürülmesini amaçlar. Katılım, vatandaşlık erdemlerini edindiren bir öğenin aracı olarak görülmüştür. Konuyla alakalı John Stuart Mill, "özgür bir siyasal sistemin sağladığı en belirgin yararlarından biri, aklın ve duygunun terbiyesidir ki bu ülkelerin yüce çıkarlarını etkileyen eylemlere katılmalara istendiği zaman, toplumun en alt düzeyindeki insanlara bile aktarılabilir" ¹². diyerek katılımın önemine daha belirgin bir şekilde vurgu yapmıştır. Siyasal katılım, farklı toplum kesimlerine temsil olanağı sağlayıp toplumda belirli bir uzlaşmanın oluşumunu halka sunmaktadır. Katılım olanakları değişik biçimlerde arttıkça toplumdaki güçler dengesinin siyasete barışçıl yollardan yansması ve siyasal istikrarın artması doğaldır¹³.

Hiç şüphe yok ki tüm vatandaşlar siyasal yaşama aynı derecede katılamazlar. Amerikalı siyasal bilimci R. A. Dahl, katılımın ilgi, önemseme, bilgi ve eylem olmak üzere dört boyutta incelenebileceğini savunmuştur. Siyasal olayları izleme derecesi "ilgi"yi, onlara verilen önem derecesi "önemseme"yi, onlarla ilgili olarak sahip olunan veriler de "bilgi"yi göstermektedir. Siyasal kararları etkilemek için gösterilen çabalar ise "eylem"i göstermektedir. Siyasal olayları izleme, onlar hakkında tutum takınma ve onların içine karışma, onları etkilemeye yönelik eylemlere kadar uzanan bir siyasal katılım yelpazesi oluşmaktadır. Yurttaşların ne kadarının hangi boyutta siyasete, yönetime ve idareye katıldığını saptamak, gerek siyaset bilimi açısından, gerekse ülkeyi yönetenler ve yönetmek iddiasında olanlar için önemli bir konudur¹⁴. Sonuç itibarıyla katılımın genel amacı ve işlevi daha çok demokrasidir denilebilir.

¹¹ Esat Öz, **Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1992, s. 46.

¹² Muzaffer Bimay, **Kentleşme Sürecinde Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Siyasal Katılma Olgusu Üzerindeki Etkisi: Batman İli Örneği**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002), s. 27'den Akt., Harun Çal, **Bireylerde Ergenlik Döneminde Siyasal Katılım ve Siyasal Etkinliğin Gelişimi İsparta İli Örnek Olay Araştırması**, Basılmış Yüksek Lisans Tezi, İsparta, 2006, s. 34.

¹³ Kışlalı, **a.g.e.**, s. 92.

¹⁴ Kışlalı, **a.g.e.**, s. 93.

1.6. Siyasal Etkinlik

Vatandaşların çağdaş siyasal olaylara yönelmesinin en önemli göstergesi siyasete ilgi duymasıdır. Siyasal olayların daha sıklıkla konuşulur hale gelmesi katılım için bir ön hazırlık görevini yerine getirmesi demektir. Halkın, doğru bulmadığı yönetsel faaliyetlere karşı kamuoyu oluşturması, siyasal partilerin tutumları, sivil toplum kuruluşları ve baskı gruplarının tepkileri de siyasal katılım için gerekli bir altyapıdır. Halkın aktif bir şekilde siyasete katılmalarının nedeni değişik sosyo-ekonomik faktörler tarafından etkilenmeleridir. Siyasal katılmayı etkileyen psikolojik faktörler karşısında etkinlik duygusunun başta gelen bir faktör olarak göz önünde tutulması gerekmektedir¹⁵.

Siyasal etkinlik, bireyin siyasal sisteme ve onun parçalarına etki etmekle, sistemi kendi yararına çalıştırabileceği düşüncesiyle faaliyete geçmesidir. Yoğun bir siyasal etkinlik duygusu bireyin girişeceği eylem türlerinin artmasına neden olabilmektedir. Siyasal etkinlik, siyasal katılmayı sağladığı gibi siyasal bilgilenme düzeyini de artıran temel bir dürtüdür. Etkinlik duygusu, devletin bireysel isteklere karşı duyarlı ve açık olduğuna inanmaktır. Yöneticilerin sorumlu olduğuna inanmak ve bu sorumluluğu yönetilenlerin denetleyebileceği kanısında olmak etkinlik duygusunun varolduğunu göstermektedir. Etkinlik duygusu sadece siyasal eylemlerle ilgili olmayıp kişinin çevresiyle olan tüm ilişkilerinde rol oynamasıdır. Almond ve Verba, etkinlik duygusunun siyasal davranışla ilişkisini saptamak için siyasal etkinlik ve idari etkinlik duygusu gibi iki özel değişken önermişlerdir. Kendini siyasal bakımdan etkin olarak gören kimse, kendisinin siyasal sistemin eylemlerini ve kararlarını etkileyebileceğine inanmaktadır. İdari etkinlik duygusu olan kişi ise devlet daireleri ve diğer kurumlarda işlerini takip edebileceğini, haklarını arayabileceğini ve koruyabileceğini düşünmektedir¹⁶.

Toplumların kalkınması için bireylerin siyasi olaylara ilgi duyup aktif rol oynaması gerekmektedir. Siyasi konulara ilgi, siyasal olayları algılamayı kolaylaştırır. Siyasi ilgi düzeyine göre bireyin siyasi etkinliği artmakta ve birey daha karmaşık katılma biçimlerine yönelmektedir. Siyasal olaylara ilgi birtakım kararların alınmasını etkilemeye çalışan, dilekçe yazan, idareyi mahkemeye veren, grev ve direniş yapan, oy kullanan memurlar ve üst düzey yöneticilerle ilişki

¹⁵ Harun Çal, **Bireylerde Ergenlik Döneminde Siyasal Katılım ve Siyasal Etkinliğin Gelişimi İsparta İli Örnek Olay Araştırması**, Basılmış Yüksek Lisans Tezi, İsparta, 2006, s. 7.

¹⁶ a.g.t., ss. 7-8.

kurarak kendisinin ve yakın çevresinin isteklerini yerine getirmeye çalışan, seçim kampanyalarında pankart taşımaktan slogan atmaya kadar çeşitli siyasal faaliyetlerde bulunan ve nihayet bazı siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için suikast ve adam öldürme eylemlerine dahi girişen kişilerden oluşan bir vatandaşlar grubunu oluşturmaktadır¹⁷. Michigan Üniversitesi'nin etkinlik duygusuyla ilgili yaptığı geniş bir araştırmaya göre bazı kimseler, günlük sorunlar karşısında kendine güvenen olumlu bir tavır takındığı halde¹⁸ diğerleri kendilerini, çevrenin baskısı karşısında genellikle boyun eğen ve birbirleriyle çatışma halindeki kuvvetleri yönetme gücünden yoksun kimseler olarak görmektedirler¹⁹.

1.7. Toplumsallaşma

İnsanlar dünyaya geldiği andan itibaren toplum ve zaman ona diğer bireyler ve kuruluşlar vasıtasıyla temel değer sistemlerini ve ilkelerini öğretmektedir. Böylece birey, bir kültürün ilkelerine uygun biçimde hareket edebilmektedir. Bu da bireyin sosyal bir varlık haline gelmesi demektir. İnsan oğlu sosyal bir varlık olduğuna göre kendi kendine değil, belli bir zaman ve mekanda, sosyal ve kültürel görenek ve geleneklerin hakim olduğu bir ortamda yaşaması gerekmektedir. Bir toplumun gelenekleri ve görenekleri sosyalleşme süreciyle sonraki nesillere aktarılmaktadır. Sosyalleşme, bir ferdin herhangi bir grup faaliyetine katılmasında kendinden beklenen uygun rol ve ilgili normlardan haberdar olmasıdır²⁰. Alkan toplumsallaşmayı "Toplumdaki değerlerin, inançların, davranışların birey tarafından benimsenme süreci"²¹ olarak tanımlamıştır. Emilio Williems toplumbilim sözlüğünde toplumsallaşma kavramını bireyin yalnızca biyolojik bir varlık olmaktan çıkıp belli bir topluma ve belli kümelere tümleştirilmesi şeklinde tanımlamıştır.²²

Toplumsallaşma süreci, doğuştan başlayarak yaşam boyunca süren uzun bir dönemi kapsamaktadır. Bu süreç içerisinde birey, belirli bir toplumun davranış kalıplarını kişiliğine mal

¹⁷ Çal, a.g.t., s. 6.

¹⁸ Münci Kapanı, **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınevi, 15. Baskı, Ankara, 2003, s. 133.

¹⁹ Çal, a.g.t., s. 7.

²⁰ T. Caplow, **Elementary Sociology**, New Jersey, 1971, s. 22'den Akt. Nurcihan Kızıldere, **Kadınların Oy Verme Davranışlarını Etkileyen Sosyo Ekonomik Faktörler Kadın Seçmenler Üzerine Bir Araştırma**, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2002, s. 25.

²¹ Türker Alkan, **Siyasal Toplumsallaşma**, Ankara Üniversitesi Basımevi Yayınları, 1979, Ankara, s. 5.

²² Çal, a.g.t., s. 10.

ederek o topluma ait bir birey durumuna gelir. Toplumsallaşma sürecinde toplumun değerlerinin ve davranış kalıplarının yeni nesillere aktarılması eğitim ve öğretim süreciyle gerçekleşir²³.

İnsanlar fiziksel ve toplumsal çevresiyle sürekli bir etkileşim ve karşılıklı alışveriş halindedir. Bunun doğal sonucu olarak bireyin davranışları üzerinde ilişkide bulunduğu insanların içinde yaşadığı toplumun ve bu toplumdaki gelenek ve göreneklerin etkisi kaçınılmaz bir durumdur²⁴. Toplumsallaşma süreci, bireyin dünyaya geldiği andan başlayıp gözlerini dünyaya kapattığı ana kadar aile, çevre, okul, uğraş vb. içinde gelişen bir süreçtir. Aile, uyguladığı bilinçli toplumsallaşma süreci ile çocuğa toplumsal değer ve normları olduğu kadar aile içi somut ilişkilerle de belli karar verme kalıplarını aktarmaktadır. Bu nedenle aile hem seçme işleminin hem de davranışın temelini veren bir öge olarak sosyo-politik bir önem taşımaktadır²⁵.

Toplumsallaşma, birey ve toplum bakımından ele alındığında nesnel bakımdan toplumsallaşma ve öznel bakımdan toplumsallaşma şeklinde iki açıdan incelenebilir. Nesnel bakımdan toplumsallaşmada; toplumun birey üzerindeki etkisi söz konusudur. Toplum, ortak bir şekilde benimsediği beklenti ve isteklerini, değer sistemlerini, ideallerini bireye aşılır ve toplumsal rolünü öğretir. Öznel bakımdan toplumsallaşmada; bireyin içinde bulunduğu çevreye adapte olması söz konusudur. Birey, örgütlenmiş toplumsal yaşamın herkes tarafından kabul edilmiş ve onaylanmış davranış biçimlerini, kültürel değerlerini, normlarını benimseyip içselleştirir. Böylelikle her iki toplumsallaşmayla birey, benlik ve kişilik kazanır. Toplumsallaşma süreciyle toplum yeni üyelerine, belirli durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini öğreterek toplumun sürekliliğini sağlamış olur²⁶. Her toplum, kendi kültürünü, geleneklerini, dilini, duygusal ve düşünsel yaşamını, yararlandığı teknoloji ve diğer değerlerini toplumsallaşma süreciyle gelecek nesillere aktarır.

1.8. Siyasal Toplumsallaşma

Birey, toplumun üyesi olup toplumdaki bir kısım sorumlulukları üstlenmektedir. Toplumsallaşmanın tanımı, bireyin toplumdaki yeri ve sorumlulukları dikkate alınırsa siyasal toplumsallaşma da toplumsallaşmaya paralel olarak toplumsal ve siyasal çevre ile birey arasında

²³ Kızıldere, **a.g.t.**, s. 25.

²⁴ Çal, **a.g.t.**, s. 10.

²⁵ Birkan Uysal, "Siyasal Katılma ve Katılma Davranışı Üzerinde Aile Etkisi", **Amme İdaresi Dergisi**, s. 116.

²⁶ Kızıldere, **a.g.t.**, ss. 25-26.

yaşam boyu süren dolaylı ve doğrudan etkileşim sonucunda bireyin siyasal sistemle ilgili görüş, davranış, tutum ve değerlerinin gelişmesidir²⁷. Yine Alkan siyasal toplumsallaşma kitabında, siyasal toplumsallaşmayı siyasal inanç, davranış ve değerlerin birey tarafından benimsenip kabul edilmesi şeklinde tanımlamaktadır²⁸.

Siyasal toplumsallaşma siyasal kültürü ortaya çıkarmaktadır. Siyasal kültür ise kuruluşları, kuruluşlar tekrar siyasal sosyalizasyonu etkilemekte ve böylece siyasal kültür üzerinde değişimler yaratmaktadır. Tüm bu etki ve tepki ilişkileri ise siyasal davranışı ortaya çıkarmaktadır²⁹ ve toplumsallaşma süreci oluşmaktadır. Siyasal toplumsallaşma süreci, siyasal kültürün sürekliliğini, siyasal kültürün bir kuşaktan diğer bir kuşağa aktarılmasını sağlamaktadır. Siyasal topluluğun her yeni katılan üyesine siyasal kültürün aktarılmış ve benimsetilmiş olması siyasal sistemin varlığını sürdürebilmesi için zorunlu bir durum haline gelmiştir³⁰.

Siyasal toplumsallaşma süreci ilk olarak ailede başlamaktadır. Ailedeki bireylerin siyasal kültür düzeyleri, çocuğun siyasal bilinçlenmesinde ilk önemli etkidir. Çocuk, siyasal davranışları, siyasal tutum ve beklentilere temel oluşturacak inanç ve değerleri ilk önce ailesinde edinmeye başlar. Çocuğun siyasal tutum ve davranışlarını, siyasal olaylara bakışını etkileyen ikinci önemli toplumsal yapı da okuldur³¹. Farklı bölgelerde ve farklı statülerde yaşayan insanların arasında genel olarak siyasal toplumsallaşma süreci genel, basit ve sadakat duygularıyla başlayarak, özgül, karmaşık ve eleştirel bir durum almaktadır³².

1.9. Gençlerin Siyasal Toplumsallaşmalarının Aracı Kurumları

İnsanlar dünyaya geldiği an biyolojik bir yapının ötesine gitmemektedir. Büyüdükçe ailesinden ve etrafından bazı şeyleri kavrayıp öğrenir. Bireyin toplumda geçerli olan değer yargılarını ve davranış kurallarını öğrenme süreci toplumsallaşma olarak ifade edilmektedir³³. Buna göre siyasal toplumsallaşma, bir toplumda siyasal kültürün gelişmesi sonucu toplumu oluşturan bireylerin içinde buldukları toplumsal ve siyasal çevre ile yaşadıkları sürece doğrudan ve dolaylı olarak etkileşimleri sonucu edindikleri siyasal kültürü oranında ulusal ve öteki siyasal

²⁷ Çal, **a.g.t.**, s. 12.

²⁸ Alkan, **a.g.e.**, s. 5.

²⁹ Kızıldere, **a.g.t.**, ss. 26-27.

³⁰ **a.g.t.**, s. 26.

³¹ Çal, **a.g.t.**, s. 12.

³² **a.g.t.**, s. 15.

³³ A. Burak Kahraman, **Siyasal Katılma Etki Eden Sosyolojik Faktörler**, Yüksek Lisans Tezi, 2002, İsparta, s. 33.

sistemlerle ilgili görüş, düşünce, tutum ve davranışlarının tümüdür³⁴. Siyasal toplumsallaşmanın aracı kurumları aşağıdaki başlıklar altında incelenebilir.

1.9.1. Aile

Aile değişik toplumlarda yapısı, büyüklüğü ve aile bireylerinin hakimiyeti açısından farklılık göstermekle beraber az çok farklılıkla hemen hemen her toplumda aynı tanıma sahiptir. Aile en kapsamlı tanımıyla toplumun en küçük sosyal birimi olarak tüm toplumlarda birey için hayatın merkezi, bireyin içinde bulunduğu en önemli ve asıl sosyal grup, üyeleri arasındaki ilişkilerden ve ilişkilerin yapılaşmasından doğan bir kurumdur³⁵. Aile çocukların çoğu şeyi öğreneceği bir kurum olduğundan siyasal toplumsallaşma süreci herşeyden önce ailede başlar. Ailedeki bireylerin siyasal kültür düzeyleri çocuğun bilinçlenmesinde ilk önemli etkidir. Çocuk siyasal davranış, siyasal tutum ve beklentilere temel oluşturacak inanç ve değerleri ilk önce ailesinde edinmeye başlar ve Anne babanın siyasal sistemle ilgili bilgileri, kültür düzeyleri, ülkelerin yönetimleriyle ilgili temel yaklaşımları, takındıkları tavırlar, çocuğu büyük ölçüde etkileyebilmektedir³⁶.

Afganistan toplumu geleneksel bir yapıya sahip olduğundan aile yapısı da genel anlamıyla geleneksel ve geniş bir yapıya sahiptir. Şöyle ki genellikle bahçeli ve müstakil bir evde birden çok kuşak bir arada yaşamakta ve aile erkeği evin egemenliğini elinde bulundurmaktadır. Bu geleneğe yer yer İslami dayanaklar bulundurmaya çalışılmıştır.

Her toplumda erkek ve kız çocuklarının sosyalleşmelerinde ve siyasallaşmalarında bazı farklılıklar olduğu gibi Afganistan toplumunun da geleneksel yapısı dikkate alınrsa aile içi ilişkilerde eşitlikçi tutumlar pek fazla gelişmemiştir. Bu bağlamda siyaset erkek işi olarak algılanmış, bunun sonucu olarak da kız çocuklarına siyasetin kadına göre bir ilgi alanı olmadığı öğretilmiştir. Kız çocukları yetişkin olduklarında asıl rollerini aile içi rollerle sınırlandırmıştır. İstisnaları göz önüne alarak kız çocuklarının diğer gelişmiş ülkeler gibi siyasi hayatla ilgilenmedikleri açık bir şekilde görülebilmektedir.

³⁴ Ali Öztekin, **Siyaset Bilimine Giriş**, İnönü Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayınları, 1993. 181'den Akt. Kahraman, **a.g.t.**, s. 33.

³⁵ Barış Işıloğlu, **Anksiyete ve Depresyon Tanısı İle İzlenen Evli Kadınlarda Aile İçi Şiddetin Sosyodemografik Faktörler, Çift Uyumu ve Hastalıkla İlişkisi**, Uzmanlık Tezi, İstanbul, 2006, s. 8.

³⁶ Kahraman, **a.g.t.**, s. 36.

Ailelerin çocuk üzerindeki etkisi genel itibariyle iki şekilde olmaktadır. Birincisi, ailenin doğrudan doğruya ve bilinçli bir biçimde çocuğa kazandırmaya çalıştığı siyasi değer, tutum ve inançlardır. İkincisi ailenin yapısı, babanın ve annenin çocuğa karşı tutum ve davranışları itibariyle çocuğun edindiği izlenimlerin siyasi özneyi kapsayacak biçimde genelleşmesi veya siyasi sisteme entegre edilmesidir. Ailenin doğrudan doğruya birey üzerinde etkili olması bir taraftan anne ve babanın siyasetle ilgilerinin derecesine diğer taraftan aile içi bütünleşmeye bağlı olduğu ifade edilmektedir³⁷.

Ailenin çocuk üzerindeki siyasal etkilerini güçlendiren faktörlerden biri de ailenin sosyo-ekonomik statüsüdür. Genel anlamda yüksek statü sahibi ailelerin çocukları düşük statülü ailelerin çocuklarına göre siyaset hakkında daha çok bilgi sahibi olmakta ve siyasetle daha yoğun ilgilenmektedirler³⁸.

Bazı araştırmacılara göre ailelerin çocuklar üzerindeki etkisi çocukluk dönemi ile sınırlı kalmakta, yaş ilerledikçe ailenin çocuk üzerindeki etkisi azalmaktadır. Çünkü sosyalleşme sürecinde çocuğu etkileyen başka öğelerin de varlığından söz edilmektedir. Bu nedenle aileler çocuklar üzerindeki etkileri görece olarak azalmaktadır. Yaş ilerledikçe, aileden başka kimselerle tanışma, sohbet etme ve tartışma fırsatı ele geçmekte, böylelikle kişi, siyasal bilgi edinme konusunda aile dışındaki kanallara açık hale gelmektedir³⁹.

1.9.2. Okul ve Eğitim

Bireyin siyasal toplumsallaşma sürecinde etkilendiği bir diğer kurum ve süreç, okul ve eğitimidir. Okul ve eğitim, bireyi toplumun varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan bilgilerle donatmakla birlikte toplumun içindeki rolünü toplumsal değer ve normları bireye aktaran bir kurum ve süreçtir⁴⁰. Birey öğretmenler, idareciler gibi aile dışı otorite görüntüleriyle ilk kez okulda karşılaşır. Eğitim, bireye yetenek ve bilgi kazandırmakla beraber toplumun egemen değerlerini de beraberinde aşılır. Okulun, bireyin toplumsallaşması üzerine etkisi, eğitimini başladığı ilk adımdan başlayarak orta ve yüksek öğrenimi boyunca devam eder. Bu bilgiler, çocukların siyasal

³⁷ Çal, a.g.t., ss. 22-23.

³⁸ Kızıldere, a.g.t., s. 28.

³⁹ a.g.t., ss. 27-28

⁴⁰ a.g.t., s. 32.

bilinçlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Eğitimin amaçlarından biri bir toplumun, toplumsal mirası olan eğitim, dil, kültür, gelenek ve siyasi sistemi bir kuşaktan diğerine aktarmasıdır.

Çocuk, otoriteyi içeren hangi konularda konuşabileceğini, sınıf faaliyetlerine ne ölçüde katılabileceğini, kurallara uymadığında ne tür yaptırımlarla karşılaşabileceği hakkında ilk izlenimlerini okulda edinir. Bu izlenimlerin birer siyasi tutum biçiminde ileriki siyasi yaşama aktarılması halinde bireyin siyasi tutumları üzerinde eğitimin büyük etkisi olduğu söylenebilir⁴¹. Bireyin öğrenim düzeyi arttıkça siyasi olaylara bakışı ve ilgisi değişir ve daha fazla siyasi bilgi edinip daha derin düşünebilir. Siyasi konularda çok yönlü düşünceler kazanabileceği gibi siyasi açıdan etkin olabileceğine inancı güçlenebilecektir.

Okullarda eğitim ve ders kitapları farklı toplumsal sınıflardan gelen çocuklar üzerinde farklı etkiler yaratmaktadır⁴². Bu etkiler yaratılan koşullardan kaynaklandığı gibi toplumun üst tabakalarında yer alan çocuklar, aile içi karar verme sürecine küçük yaşta katılacakları için, bu katılımcı eğilimi okula taşıyacaklardır. Yalnız bu durum eğitim seviyesi yükseldikçe değişmektedir. Eğitim seviyesi yüksek olan kişilerde siyasal etkinlik duygusu ve katılım eğilimi fazladır. Buradan şu sonuç çıkarılabilir. Ailedeki ve okuldaki katılımlı ortamın etkisi ne olursa olsun, eğitim kendi içinde belirli bir değişimi sağlayabilmektedir⁴³.

Siyasal toplumsallaşma üzerindeki okulun etkisiyle alakalı bir diğer mesele, okulun siyasal meşruiyet üzerindeki etkisidir. Eğitimin siyasal meşruiyet üzerindeki etkisi gelişmiş, gelişmekte ve az gelişmiş toplumlarda farklılık arz etmektedir. Gelişmiş toplumlarda okulun, siyasal toplumsallaşma işlevi var olan bir meşruiyetin sürdürülmesini amaçlar. Oysa Afganistan gibi çok sayıda rejim değişikliğine uğrayan toplumlarda yeni bir meşruiyetin yaratılması süreciyle karşı karşıya gelmektedir. Sonuç olarak okul ortamının temel unsurları olan öğretmen, sınıf, müfredat programı, ders dışı etkinlikler bireyin siyasi tutumlarını önemseyecek derecede belirler.

1.9.3. Kitle İletişim Araçları

21. yüzyılda elektronik teknolojinin iletişim sahasında yaygın olarak kullanılmaya başlanmasıyla iletişim hız ve yaygınlık kazanmıştır. İletişim araçları, gelişen teknolojinin etkisiyle toplumsal yaşamın vazgeçilmez bir ögesi haline gelmiştir. Kitle iletişim araçları devletin dördüncü

⁴¹ Kızıldere, **a.g.t.**, ss. 33-34.

⁴² **a.g.t.**, s. 33.

⁴³ Kızıldere, **a.g.t.**, s. 34.

erki olarak kabul edilmiş, devlet organlarının yaptığı hizmetleri halka bildirmek için kitle iletişim araçlarına ihtiyacı vardır⁴⁴. Çok sayıda sosyal akademisyen araştırmalarında kitle iletişim ile birey ve toplum yaşamını detaylı inceleyip bireye etkisini açıklamaya çalışmışlardır. Kitle iletişim araçlarının 20. yüzyılın olguları olarak toplumsallaşma sürecinde önemli bir yeri vardır. Günümüz insanların kitle iletişim araçları ile sarılmış bir dünyada yaşamlarını sürdürmeye zorunlu hale getirmiştir. Yaşadığımız dünya gittikçe medyanın yapılandığı bir dünya haline gelme yolunda hızlı adımlarla ilerlemektedir. Toplumsal yaşam bir bakıma televizyon kanalları, radyo, sinema, gazete, bilgisayar ve akıllı telefonlar tarafından şekillenmektedir. Bu haliyle kitle iletişim araçları toplumsal bir nitelik taşımaktadır. Kitle iletişim araçları birbiriyle ilişkisi olmayan geniş bir nüfus demektir.

Kitle iletişim araçları mesajları ileten, biçimleri bünyesinde barındıran araçlar olarak ifade edilmektedir⁴⁵. Başka bir deyişle kitle iletişim araçları, insanların uzak ve yakın demeden dünyada olup bitenler hakkında aynı anda bilgi almalarını sağlayan ve teknik ileti ağıyla geniş kitleleri birbirlerine bağlayan araçlardır⁴⁶. Kitle iletişim araçları haber ve bilgi verme amacı başta olmak üzere eğitmek ve eğlendirmek vb. amaçlar taşıyan belirli bir okuyucu kitlesine sürekli ulaşan araçlardır. Kitle iletişim araçlarının kendilerine özgü özelliklerinden dolayı mesajlarının birey üzerinde gerek çocukluk ve ergenlik gerekse yetişkinlik sürecinde etkisi olumlu olduğu gibi olumsuz ve yanıltıcı olması da söz konusu olmuştur. Ancak günümüzde modern iletişim araçları, ulaşılan haberleri daha iyi değerlendirilip daha az yanılmayı sağlayabilmektedir.

Afganistan'ın 2001 sonrası dönemi olan 16 yıllık zaman diliminin en büyük başarısı kitle iletişim araçlarının belirgin bir şekilde tecrübe edilmesi olmuştur. 2001'den sonra Afganistan'da onlarca televizyon kanalı, yüzlerce radyo, dergi, gazete, internet siteleri vb. kitle iletişim araçları faaliyete başlamıştır. Genç kesimin medya sahasında faaliyet gösterdiği kadar medyadan etkilendikleri de dikkate alınması gereken bir husustur.

İnternet, 21. yüzyılın en büyük bilgi paylaşım ağı olarak kitle iletişimin kapsayıcı bir unsurudur. Birey üzerinde en büyük etkiyi internetin yaptığı gibi bu etki gelecekte artış göstermesi

⁴⁴ Nahid Nooshin, **Tarih-i Radyo ve Televizyon-i Jahan**, Farhang Yayınları, Kabil, 2009, s. 5.

⁴⁵ Taylan Kara, **Görsel Medyanın Aile Bireyleri Üzerindeki Etkisi Üzerine Bir Araştırma**, TÜİK Uzmanlık Tezi, Manisa, 2011, s. 3.

⁴⁶ Sadettin Kılıç, **Kitle İletişim Araçlarının Gelişimi ve Sosyal Medyanın Siyasal İletişimi etkileme Rolü**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014, s. 27.

beklenmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere bir paylaşım ağı olan internetin bireyler üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkisi bulunmaktadır. Bu yüzden ailelerin sorumluluk duygusuyla yaklaşması gelecek nesiller için önzem arz etmektedir.

1.9.4. Arkadaş ve Çevre Grupları

İnsanlar sosyal varlıklar olma vasfıyla çevresiyle sürekli irtibat ve etkileşim içerisinde. İnsanlar, hayatın hemen hemen her aşamasında çevresine ve arkadaş grubuna etki edip onlardan etkilenmektedir. Çünkü arkadaşlık çevre, aile ve okul etmeninden sonra toplumsallaşma sürecinde önemli rol oynamaktadır. Aile bireye karşı yapılması gerekenleri yapmadığı zaman, birey ailesinden hem maddi hem de manevi olarak uzaklaştıkça arkadaş grubu etkisini daha fazla hissettirmeye başlayacaktır. Arkadaş grubu üyesi durumunda bulunan birey sık sık grubun diğer üyeleriyle samimi bir ilişki kurmakta, bu ilişkiler de etkilenmeyle sonuçlanmaktadır.

Arkadaş ve çevre, bireyin özellikle çocukluk yaşlarında oyun oynama yoluyla daha sonraları ergenlik döneminde, kişilik gelişmesi çağında yetişkinlik dönemlerine göre daha öncelikli bir yeri ve önemi bulunmaktadır. Birey, çocukluk ve ergenlik yaşlarında çevresinden yetişkinlik dönemlerine göre daha fazla etkilendiği söylenebilir.

Afganistan'ın son 50 yıllık tarihine bakıldığı zaman gençleri, sömürgeci güçlere karşı milli mücadele döneminden iç savaşımlara kadar ve en son 2001 yılından sonraki dönemlerde hassas durumlarla karşı karşıya kalmışlardır. İster savaşlar nedeniyle ülkesinden kaçıp sığınma hayatı yaşayan göçmenler olsun ister ülkede kalıp hayatta kalma mücadelesi verenler olsun tamamının derdi hayatta kalabilmektir. Bu psikoloji 2001 yılı sonrası da gençleri büyük ölçüde etkilemiştir. Şöyle ki Afganistan savaştan nisbi olarak çıkar çıkmaz kapitalist sistemin etkisi altına girmeye başlamıştır. Bu nedenle Afganistan gençliği olması gerektiği kadar sosyal, siyasal ve kültürel değerleri önemseyip ilgilenme fırsatı bulamamışlardır. Dış kültürlerin Afganistan gençlerini farklılaştırma çabaları da dikkate alınırca Afganistan gençliğinin çok ciddi anlamda yabancı kültür çevresiyle karşı karşıya kaldığı görülmektedir.

1.10. Gençlerin Siyasete Katılımını Etkileyen Faktörler

Günümüz toplumlarında siyasal katılım, milletlerin en önemli siyasi gelişimi olarak kaçınılmaz bir hale gelmiştir. Bu konu gelenekten moderniteye geçiş dönemini deneyen üçüncü dünya ülkelerinde daha belirgin olmuştur. Devletler de meşruiyet kazanmak için siyasal katılımı

kabul etmekle yükümlü olmuşlardır. Öte yandan bireyin siyasi kararlar ve politikalara katılım düzeyleri o toplumun siyasi kültürünün gelişmesini göstermektedir.

Gençlerin kendilerinin ve toplumunun kaderine karşı duyarlı olacak kadar siyasi olması, mevcut akımlar, iç ve dış olaylarla ilgili sağlam analizlere ve fikirlere sahip olması, siyasi gelişmenin ve gençliğin siyasal hayatının gereksinimlerindedir. Bu da doğal olarak gençliğin siyasal katılımında etkisi olan etkenlerle ilgili olan birşeydir.

Bireyin kendiliğinden bir siyasal davranışta bulunabilmesi, onun günlük yaşamını nasıl biçimlendirdiğine bağlı olarak değişmektedir. Görev duygusu, kişisel ilişkileri, yaşama çevresi ile ilişkileri, yaşı, sosyal ve ekonomik statüsü, psikolojik durumu, kitle iletişim araçları ve aldığı eğitimin sağladığı bilinçli davranışlar, bireyi siyasal davranış için cesaretlendiren nitelikler ve faktörlerdir. Diğer bir ifadeyle gençlerin siyasete katılımını etkileyen faktörleri; ekonomik, eğitim, sosyal, psikolojik ve medya faktörleri başlığı altında incelenebilir. Birbirinden ayrı düşünülemeyen, ayrı bir çalışma konusu olabilecek nitelikteki bu faktörler bu bölümde kısaca ele alınacak, uygulama bölümünde veriler ışığında daha detaylı bir şekilde tekrar ele alınacaktır.

1.10.1. Sosyal Faktörler

1.10.1.1. Aile

Daha önce de ifade edildiği gibi aile toplumun en küçük sosyal birimi olarak tüm toplumlarda birey için hayatın merkezi, bireyin içinde bulunduğu en önemli sosyal grup, üyeleri arasındaki ilişkilerden ve ilişkilerin yapılaşmasından doğan bir kurumdur⁴⁷. Aile, çocukların çoğu şeyi öğreneceği bir kurum olduğundan siyasileşme süreci de herşeyden önce ailede başlar. Ailedeki bireylerin siyasal kültür düzeyleri, çocuğun siyasal bilinçlenmesinde ilk önemli etkindir. Bireylerin siyasi yaklaşım biçimlerini oluşturma sürecinde ilk sosyalleşme alanı olan aile oldukça önemli bir role sahiptir. Aile hem doğrudan siyasi değerlerin, hem de politik anlamlarla da örtüşen toplumsal değerlerin aktarıcısı rolünü oynamaktadır⁴⁸.

Çoğu insan için aile öncelikli dini, siyasi ve kültürel kimlikleşme sürecinin başladığı ilk alandır. Düşünsel aktarım öncelikle ev içerisinde yapılan konuşmalar aracılığıyla

⁴⁷ Işıloğlu, a.g.t., s. 8.

⁴⁸ Ayşegül Bozan, **Alternatif Politika**, "Politikleşme ve Siyasal Katılımı Etkileyen Faktörler Adalet ve Kalkınma Partisi Gençlik Kolları Örneği" Cilt: 5, Sayı: 2, Eylül 2013, s. 158.

gerçekleşmektedir. Bu yüzden ailede siyasi konuların ne derece sıklıkla konuşulduğu sorusu gençlerin siyasileşmesini etkileyen önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Ailevi sosyalleşme süreci içinde evde yapılan konuşmalar, sohbetler, güncel olaylara getirilen yorumlar gençlerin topluma dair düşünce ve algı biçimlerinin şekillenmesini sağlamaktadır.

Ailenin çocuk üzerindeki siyasal etkilerini güçlendiren faktörlerden biri de ailenin sosyo-ekonomik statüsüdür. Yüksek statü sahibi ailelerin çocukları düşük statülü ailelerin çocuklarına göre siyaset hakkında daha çok bilgi sahibi olmakta ve siyasetle daha yoğun ilgilenmektedirler⁴⁹.

1.10.1.2. Yaş

İnsanların bilgi edinme ve çevresindeki olaylarla ilgilenmeleri çocukluk yaşlarından itibaren aile içinde başlamaktadır. Ailenin siyasi konularla ilgilenmeleri çocukta da benzer ilgi ve isteği doğurmaktadır. Sosyal normlar ve değerler açısından bilgili olan ailelerin çocukları da buna paralel bir şekilde yetişmektedir. Olaylara ilgi ve istek aile içinde başlayıp arkadaş ve çevre grupları arasında da devam etmektedir. Tüm toplumlarda siyasal katılım eğilimi yaş ilerledikçe yükselmektedir. Çeşitli değerler, inançlar, tutumlar, yönelimler ve beklentilerle donanması ve siyasal sistem içinde etkinlik gösterebilmesi için, bireyin belirli bir yaş sınırını da aşması gerekmektedir⁵⁰. Gençlikten itibaren gittikçe artan siyasal ilgi yaşlılık dönemlerinde bireyin siyasal tercihleri yerine oturmakta ve etkilenebilirliği azalmaktadır. Dolayısıyla yaşın ilerlemesiyle beraber siyasal katılım da artmaktadır.

1.10.1.3. Cinsiyet

Bugünkü toplumlar arasında cinsiyet farklılığından kaynaklanan bir rol farklılaşması mevcuttur. Hayatın diğer alanlarında görülen bu rol farklılaşması siyasi hayatta da kendini belirgin bir biçimde göstermektedir⁵¹. Siyasete katılma bir yönden meslekle alakalı oluşu için yüksek statülü işlerde çalışanlar daha çok siyasetle ilgilenebilir. Kadınlar, yüksek statülü yönetsel pozisyonları elde etmekte çok sınırlı olanaklara sahiptirler. Kadınlar iş faaliyetleri alanından cinsiyet ayrımcılığıyla karşılaşmakta, bu durum cinsiyete dayalı iş bölümünün bir sonucudur.

⁴⁹ Kızıldere, a.g.t., s. 28.

⁵⁰ Çal, a.g.t., s. 44.

⁵¹ Çal, a.g.t., s. 44.

Batı toplumlarında kadınlar istediği alanlarda çalışabildikleri halde 2001 sonrası Afganistan'da kadınları istihdam alanında rahat ettirecek yasalar çıkarılmasına rağmen uygulamada farklılıklar görünmektedir. İstisnalar olmakla beraber kadınlar daha çok öğretmenlik, hemşirelik, sekreterlik gibi hizmet kollarına itilmektedirler. Mühendislik, diplomatlık, yüksek düzeyde yöneticilik, üniversite öğretim üyeliği gibi alanlara kadınlar güçlükle girebilmektedirler. Yukarıda sayılan mesleklere giren kadınların kent soylu üst ya da orta üst katmanlardan geldiği bilinmektedir.

Kadınların belli başlı alanlarda işe alınmaları cinsiyet ayrımına dayalı iş bölümünün bir sonucudur. Afganistan toplumunu cinsiyet ayrımına dayalı geleneksel kalıp yargılar, kadınların sahip oldukları eğitimin türü ve düzeyi, kadınların ev içi rolleri bu nedenler arasında yer almaktadır. Bu farklılaşmalar genelde erkeklerde siyasi katılımın sınırlarını genişletirken kadınlarda azaltmaktadır. Kadınların iş hayatında erkeklerle eşit fırsatlara ve haklara sahip olabilmeleri için gelenekler, kültürel değerler ve bunlara bağlı zihniyet kalıplarının değişmesi gerekmektedir. Ne yazık ki Afganistan gibi koyu geleneklere sahip toplumlarda bu değerlerin değişmesi fedakarlık, çaba ve uzun bir zaman gerektirecek bir durumdur.

1.10.2. Eğitim Faktörü

Siyasal katılımı etkileyen önemli bir diğer faktör de eğitimidir. Eğitimin desteğiyle bireyler hangi yolları kullanarak siyasete katılacaklarını daha iyi öğrenirler. Eğitim görmüş bir kimse siyasi katılmanın istenilen bir davranış olduğuna inanmakta, siyasi sistem hakkında daha çok bilgiye sahip olunmaktadır. Dolayısıyla da siyasi faaliyetlerde bulunmak için kendini daha yetenekli ve daha hazır hissedebilmektedir⁵².

Eğitimsiz birey ile eğitim görmüş ve bilinçli bir kimse arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Nitekim Allah (c.c.) Kuran-ı Kerim'de "Hiç bilenler ile bilmeyenler bir olur mu?! Doğrusu ancak akıl sahipleri öğüt alırlar"⁵³ şeklinde buyurmaktadır. Eğitimin siyasi katılmaya ilişki işlevleri oldukça fazladır. Eğitim düzeyi arttıkça birey için katılma bir yurttaşlık görevine dönüşmekte, bireye çevresini değiştirme becerisini kazandırmakta, bireye gelir ve sosyal statü sağlamakta ve bireyin soyut ve genel kavramlarla düşünmesini kolaylaştırmaktadır.

⁵² a.g.t., s. 47.

⁵³ Zumner / 9

Eğitilmiş bireyin çevresiyle ve dış dünyayla ilgili bilgileri, ona farklı yaşam alanlarıyla daha kolay iletişim kurma olanağı sağlamakta ve eğitilmiş birey bir grup içerisinde davranma alışkanlığı kazanmaktadır. Yalnız bir sınıfın ya da bir grubun üyeleriyle değil birçok grubun üyeleriyle iletişime geçebilme özelliği kazandırmaktadır⁵⁴. Eğitim düzeyi büyük ölçüde ülkenin genel durumu ve özellikle ekonomik statüye bağlı olduğundan iyi bir gelir düzeyine sahip birey daha sağlam ve daha kaliteli eğitim alabilmektedir. Bilindiği üzere Afganistan'ın son 50 yılı savaşlarla geçmiştir, eğitim sistemi çökmüş, ekonomi diye bir şey kalmamış, üniversite mezunu ve uzman kadrolar ya savaşlarda hayatlarını kaybetmiş ya da ülkeden kaçıp dünyanın değişik yerlerinde yerleşmişlerdir. Mevcut durumda dönmeye niyetleri de görünmemektedir. Bu yüzden günümüzde gençlerin en büyük görevi daha çok eğitim faaliyetlerine odaklanmalarıdır.

1.10.3. Ekonomik Faktör

Siyasal katılımı etkileyen diğer bir faktör ekonomidir. Ekonomi toplumsal bir statü olarak fakir ve zengin ayrımını belirlemektedir. Dolayısıyla yaşam tarzı birbirinden tamamen farklılaşan bu gruplar içinde siyasal katılım düzeyleri de farklı olmaktadır. Zira meslek ve gelir insanın gözünde dünyayı, olaylara bakışını değiştirmekte ve bu bakış açısı insanların davranışlarına yansımaktadır. Gelir bireye bir ekonomik statü getirmekte ve bireyi güç ilişkilerinin odağına yerleştirmektedir. Meslekler de mensuplarını siyasi kararlardan etkilendikleri oranda siyasete katılmalarına yönlendirmektedir. İşçiler, memurlar, esnaf, serbest meslek sahipleri, emekliler vb. mesleklere sahip olanlar çevresinden mutlaka etkilenmektedirler. Gelir düzeyi yüksek olan bireyler siyasal olaylara daha fazla ilgi duymakta ve geliri az olan bireyler daha az siyasetle ilgilenmektedir.

Oy verme oranı bakımından gelir ve katılma ilişkisine bakıldığında köylerdeki oy verme oranının genel olarak kentlerdeki oranla daha yüksek olduğu gözlemlenebilmektedir. Ancak yukarıda da söz edildiği gibi gelir ve varlık tek başına siyasal katılımı artıran ya da azaltan bir etkiye sahip olmadığı gibi bu faktörleri birbirinden ayrı ve siyasal katılım noktasında herhangi biri tek başına belirleyici etken değildir. Diğer yandan oy verme bireyin siyasete katılımının bir parçasıdır.

⁵⁴ Çal, a.g.t., s. 48.

1.10.4. Psikolojik Faktör

Bireyin siyasal katılma davranışı üzerinde etkili olan başka bir etken de insanın davranışları ve zihinsel süreçleri ile alakalı olan psikolojik faktördür. Psikoloji, bireyin sosyal davranışlarını belirlemekte, oy verme davranışından karar verme ve parti tercihinine kadar tüm alanları etkilemektedir. Psikoloji bireyin tavrı ve davranış yönelimleri üzerinde etkilidir. Özellikle grupla tümleşme ya da birlikte davranma isteği, kızgınlık duyma, kızgınlığı bastırabilme, siyasal misillemeden korkma, ekonomik misillemeden korkma gibi kişilik özellikler siyasal katılmayı etkileyebilmektedir⁵⁵.

Araştırmacılara göre bazı bireyler kendilerini, çevrenin baskıları karşısında boyun eğen, birbiriyle çatışma halindeki kuvvetleri yönetme gücünden yoksun kimseler olarak görürken bazıları, günlük sorunlar karşısında kendine güvenen olumlu tavır takınmaktadırlar⁵⁶. Sosyal girişkenlik, siyasal etkinlik, vatandaşlık duygusu gibi değişkenlerin etkisinde siyasete yönelen birey, siyasal kuruluşlarla irtibat kurarak dernek ve parti çalışmalarına katılarak çeşitli siyasi konularda bilgi edinmekte, bunun sonucunda ise çeşitli etkinliklerde bulunmanın bir yurttaşlık hakkı ve görevi olduğuna inanarak siyasal katılımında bulunmaktadır. İşte ortaya çıkan bu duruma psikolojik davranışların bir sonucu olan siyasal katılım duygusu denilebilir.

1.10.5. Medya

Medya 20. yüzyılın bir olgusu olarak siyasal katılma sürecinde önemli role sahiptir. Medya ortaya çıkışından itibaren yüzyılın en aktif ve en büyük iletişim aracı olarak kullanılmıştır. Yaşadığımız dünya gittikçe medyanın yapılandığı bir dünya haline gelme yolunda hızlı adımlarla ilerlemektedir. Bu haliyle medya toplumsal bir nitelik taşımaktadır. Medya, insanların dünyada olup bitenler hakkında aynı anda bilgi almalarını sağlayan ve teknik ileti ağıyla geniş kitleleri birbirlerine bağlayan araçlara denilmektedir⁵⁷.

⁵⁵ Fadime Dilber, "Siyasal Katılıma Etki Eden Psikolojik Faktörler ve Seçmen Tercihine Etkisi; Karaman Seçmenleri Üzerine Alan Araştırması", **Akademik Bakış Dergisi**, 35. Sayı, Mart - Nisan 2013, s. 3.

⁵⁶ Kızıldere, **a.g.t.**, s. 55.

⁵⁷ Kılıç, **a.g.t.**, s. 27.

İKİNCİ BÖLÜM

AFGANİSTAN'IN SİYASAL VE ASKERİ GELİŞMELERİ

SÜRECİNDE GENÇLERİN KATILIMI

2.1. Afganistan'ın Toplumsal Yapısı

Dünyada yaşayan tüm ırkların saf bir ırktan gelmediklerini ve zaman içerisinde ya komşu ırkları etkileyen veya etkilenen durumda oldukları gerçeğini gözönünde bulundurarak Afganistan'ın bulunduğu bölge dikkate alınırca geçmiş tarihte birçok kültür ve medeniyeti içinde barındırdığı gibi etnik grupları açısından da farklılık sergileyen bir yapıya sahip olduğu ortaya çıkacaktır. Tarih boyunca Afganistan'da farklı etnik grupları ve değişik dilleri konuşan insanlar yaşamışlardır. Afganistan'ın etniksel yapısıyla ilgili yaygın bir düşünce 55 etnik grubun yaşadığı ve 45 civarında dili konuştukları şeklindedir. Mevcut durumda Afganistan'ın anayasası birinci bölümü dördüncü maddesine göre Afganistan vatandaşları on dört etnik grup olarak tarif edilmiştir. Bunlar Peştun, Tacik, Hazara, Özbek, Türkmen, Beluç, Peşeyi, Nuristani, Aymak, Arap, Kırgız, Kızılbaş, Gojer, Berahevi ve diğerleri şeklindedir⁵⁸.

Afganistan'da hiçbir zaman kapsamlı bir nüfus sayımı gerçekleştirilmediğinden yukarıda sayılan toplulukların nüfus oranları ile ilgili büyük görüş farklılıkları söz konusudur. Ancak bunlardan Peştunlar, Tacikler, Hazaralar ve Özbekler ile Türkmenler dört büyük etnik grup kabul edilmektedir. Bunlar Afganistan'ın yaklaşık % 90'nını oluşturmaktadırlar. Afganistan'ın tarihi boyunca siyasi olaylarda ağırlıklı olarak bu dört büyük etnik grup etkileşim içerisinde olmuşlardır.

2.1.1. Peştunlar

250 yılı aşkın bir süre Afganistan'da hüküm süren ve ikinci Halife döneminde müslüman oldukları bilinen Peştunların M.Ö. 480 civarında Orta Asya'daki diğer grupların baskısı sonucunda İndus Vadisi adıyla bilinen Süleyman Dağları etrafında yerleştikleri tahmin edilen değişik kavimlerin soyundan geldikleri bilinmektedir⁵⁹. Ancak Peştunların ben-i İsrail soyundan geldiklerini iddia edenler de bulunmaktadır⁶⁰.

⁵⁸ Publication Department, **Constitution of Afghanistan**, Published by Islamic Republic of Afghanistan, Ministry of Justice Official Gazette 818, January 28 2003.

⁵⁹ <http://www.ariaye.com/dari10/ejtemai/images/popul2.pdf>, (Erişim Tarihi, 30. 12. 2015).

⁶⁰ Mir Mohammad Seddiq Farhang, **Afganistan Dar Panj Qarn-i Akhir**, Aryana Yayınları, Peşaver, Pakistan, 1989, s. 23.

Diğer etnik grupların olduğu gibi Peştunlar da genel anlamda Gilzaylar ve Duraniler olmak üzere iki boya bölünmüşlerdir. Gilzayların Ludiler, Teğlikeler ve Hotakiler gibi alt boylara ayrılırken Duraniler Popal, Saduzai, Barakzai, Zedran, Mengel, Kakar, Ahmadzai, Stanekzai, Yusufzai ve Şenvari gibi alt boylara ayrılmaktadırlar.

Peştunların Abdali aşiretinin önde gelenlerinden Ahmad Shah Abdali, 1747 yılında iktidara gelip günümüz Afganistan'ın coğrafi sınırlarını çizmiştir. Peştunlar, Peştunca dilini konuşurlar. Bu dil Hint-Ari dilinin bir erki olup dil bilgisi açısından Hintçe ve Beluçça dillerine benzer. Mir Mohammad Seddiq Farhang'a göre 17. yüzyıla kadar Peştunca'nın edebiyatı söz konusu olmamış, sadece halk arasında konuşulmuştur⁶¹. Peştunların geneli Nimruz, Hilmand, Kandehar, Celal Abad, Paktiya, Paktika, Host, Nengerhar, Kunar ve Vardak illerinde yaşamaktadırlar. Normal şartlarda hayvan besleme ve tarımla uğraşan Peştunlar şimdi Afganistan'ın her bir yanında siyasetten ticarete kadar tüm alanlarda etkili bir biçimde görmek mümkündür.

2.1.2. Tacikler

Tacik isminin Arapça "Taz" veya "Tac" kelimelerinden geldiği sanılmaktadır. Pers ülkesinin güneyini ele geçiren Araplar, evlilik yoluyla başka milletlere karışan kendilerinden önceki soydaşlarına Taz veya Tac ismini vermişlerdir. Fars kökenli oldukları kabul edilen Taciklere Parsivan veya Farsivan da denilmektedir. Afganistan'da Tacikler, Dağ Tacikleri ve Farsivanlar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadırlar⁶².

Birinci gruba dağ Tacikleri denmesinin sebebi, dağlık bir bölge olan Badağşan ilinde ve ona bağlı Vahan Koridoru'nda yaşamalarıdır. Kente çok seyrek inen Dağ Tacikleri burada fakir bir hayat sürdürürmekle beraber genel olarak ülkenin gerek ekonomisinde gerek siyasetinde büyük rol oynamaktadırlar. Taciklerin ikinci grubu olan Farsivanlar kırsal bölgelerde yaşarlar. Tacikler yoğun olarak Kabil, Bağlan, Tehhar, Belh, Semengan, Çarikar, Pençşir, Herat, Ferah ve Kunduz illerinde yaşarlar⁶³. Tacikler temel çizgileriyle günümüz Farsça'sına yakın ancak değişik bir şivesi olan Dari lehcesini konuşurlar.

⁶¹ Farhang, a.g.e., s. 23.

⁶² Esedullah Oğuz, **Hedef Ülke Afganistan**, Doğan Kitapçılık Yayınları, İstanbul, 2001, s. 41.

⁶³ Oğuz, a.g.e., ss. 42-43.

2.1.3. Hazaralar

Afganistan'da en çok kimlikleri üzerine tartışılan etnik grubu Hazaralar'dır. Afganistan'ın dört büyük etnik grubundan biri olan Hazaraların kökeni ile ilgili değişik düşünceler mevcuttur. Basir Ahmad Davlatabadi "Afganistan Kimliği" adlı eserinde, Hazaraların Türk-Moğul karışımı bir yapıya sahip olduğunu ileri sürerken⁶⁴. Abdulhay Habibi, "Hazara" kelimesini dikkate alarak Hazaraların yerli halk olduğunu ileri sürerek "Arya'yi" olduğunu kabul etmektedir. Sayed Askar Musavi'ye göre büyük olasılıkla Hazaraların ataları 2300 yıl önce Orta Asya ve Doğu Asya'dan Hindukuş'un güneyi ve kuzeyinden bu günkü Hazaracat'a göç etmişlerdir⁶⁵. Hazaraların yoğun olarak yaşadığı Afganistan'ın merkezi bölgesi tarih boyunca Berbersitan ve Gercistan gibi farklı isimlerle tanıtılmıştır.

Tarihçilere göre büyük ihtimalle bunlar, Budist dinini yaymak için yola çıkmışlardır ve güzergahında Hindistan'ın kuzeyini fethetmişlerdir. Bamyana mağalarında bulunan el yapımı eserlerinden de anlaşılacağı üzere muhtemelen Budist Rahipler Nepal, Tibet ve Güney Çin'den gelip bölgede Budist dinini tebliğ etmişlerdir. Her ne kadar bir yandan Gazne'den Herat'a kadar diğer yandan da Kandeher'dan Belh'e kadar geniş bir alanda dağınmış yaşarlarsa⁶⁶ da yoğun olarak yaşadığı şehirler Bamyana, Uruzgan, Gazne, Kabil, Mezar-i Şerif, Saripul, Samangan, Herat, Vardak, Daykundi ve Ğor illeridir. Hazaralar Dayzangi, Dayfuladi, Daykundi, Daymirdad, Dayçopan, Daykozi, Daykaşan, Şeyikhali ve Behsud gibi boylara ayrılmaktadırlar. Hazaralar genellikle Farsça'nın değişik bir şivesi olan Hazaragi şivesini konuşurlar aslında işçilik, çiftçilik ve ticaretle uğraşan Hazaralar son yıllarda bilimden ticarete kadar siyaseten spora kadar tüm alanlarda şaşırtıcı bir seviyede yükselme göstermişlerdir.

2.1.4. Özbekler ve Türkmenler

Özbekler ve Türkmenler ülkenin kuzeyi ve kuzeydoğu şehirleri olan Tehhar, Badağşan Semengan, Mezar-i Şerif, Kunduz, Faryab ve Saripul şehirlerinde yaşamaktadırlar. Afganistan'ın dört büyük etnik yapısından biri olan Özbekler ve Türkmenler, rivayetlere göre Rusların Orta Asya'yı işgal etmesinin ardından bu bölgelere göç etmişlerdir⁶⁷. Esedullah Oğuz'a göre Katağan

⁶⁴ Basir Ahmad Davlatabadi, *Şinasname-i Afganistan*, Kum, 1993, s. 307.

⁶⁵ Askar Musavi, *The Hazaras of Afghanistan an Historical, Cultural, Economic and Political Study*; Çev., Asadullah Shafai, *Hazarahai Afghanistan*, Aşk-i Yaas Yayınları, Kum, 2007, s. 72.

⁶⁶ <http://www.khorasanzameen.net/history/ssabzwari-book1.pdf>, (Erişim Tarihi, 31.12.15).

⁶⁷ Muhammed Aleem Saaie, *Afganistan'da Siyasi Partiler Tarihçesi*, Yüksek Lisans Tezi, İsparta, 2009, s. 21.

denilen Kunduz, Tehhar ve Badağşan bölgelerinde yaşayan Moğul-Türk karışımı Özbekler, Özbek ismiyle anılırken Şebergan, Faryab ve Saripul illerinde yaşayan Özbekler bilinmeyen nedenle Tat diye bilinmektedirler⁶⁸. Afganistan'da yaşayan Türkmenler ise İran ve Türkmenistan Türkmenlerinden farklı olarak Ersarı boyuna mensupturlar⁶⁹. Genellikle tarım, hayvancılık, ticaret, el sanatları ve halıcılıkla uğraşan Özbekler ve Türkmenler'in yanısıra Afşar, Aymak, Bayat, Kızılbaş, Kazak ve Kirgiz Türkleri de Afganistan'da yaşamaktadırlar. Zengin bir geçmişe sahip olan Özbekler tarih boyunca Belh ve Buhara'da hükümlerlik sürdürmüşlerdir. Özbekçe ve Türkmençe Türkçesini konuşan Özbekler ve Türkmenler kimliklerini korumada başarılı olmuşlardır.

2.1.5. Diğer Etnik Gruplar

Yukarıda sayılan etnik grupların dışında azınlıkta olup ülkenin belirli bölgelerinde yaşayan Beluç, Peşeyi, Nuristani, Arap, Gojer, Berahevi ve diğer küçük gruplar şeklinde ifade edilebilir. Beluçlar, Afganistan'la İran sınırları olan Nimruz şehrinde ve kısmen de Afganistan ve Pakistan sınırlarında yaşarlar. Beluçların dili Beluççadır. Nuristaniler, Afganistan'ın Nuristan kentinde yaşayıp kendi dilleri olan Nuristanice'yi konuşurlar. Araplar da daha çok kuzey bölgelerinde yaşayıp dillerini kaybetmişlerdir. Araplar Farsça'nın değişik bir şivesini konuşurlar. Peşeyi, ülkenin merkezi doğusu ve güneydoğu bölgelerinde yaşayıp Peşeyice dilini konuşurlar. Diğer küçük etnik grupları ülkenin çeşitli bölgelerinde yaşayıp yerli halkla asimile olmuş durumdadır.

Burada Afganistan ve Afganistan'da yaşayan etnik grupların nüfus yüzdesi ile ilgili şu hususları ortaya koymak yararlı olacaktır. Uzun yıllardan beri Afganistan'da nüfus sayımı yapılmamıştır. Ülkenin genel nüfusu tahminlere dayalı olması nedeniyle çalışma yapan bazı araştırmacılar ait olduğu etnik grubunun çoğunlukta olduğu iddiasında bulunup abartılı rakamlar vermişlerdir. Etnik gruplar ile ülke nüfusu karşılaştırıldığında birbiriyle asla tutarlı olmadığı ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla bu çalışmanın objektif ve yararlı bir çalışma olmasını ümit ederek etnik grupların nüfus yüzdesinin ve sıralamasının verilmemesi uygun görülmüştür.

⁶⁸ Oğuz, a.g.e., ss. 44-45.

⁶⁹ a.g.e., s. 45.

2.2. Monarşi Sistemine Tarihsel Bir Bakış (1747 - 1973)

Bugün Afganistan olarak bilinen topraklar eskiden Hint Yarımadası'ndan, İran ve Orta Asya'ya kadar hüküm süren değişik imparatorlukların sınırlarını oluşturmuştur. 16. yüzyılda bu bölge İran Sevefi Türkleri, Hint Moğolları ve Orta Asya'daki Şeybani Özbekler'in çıkarlarının kesişme noktası olup savaş alanı haline dönmüştür. Tarihi verilere göre bu çıkar savaşlarının sonucunda Afganistan halkı büyük kayıplar vermiştir. Halkın çektiği acıların ve verdiği kayıpların en büyük sebebi gençlerin yönetimde ve toplumda söz sahibi olamaması olmuştur.

Afganistan, nüfusunun çoğu gençlerden oluşan ülkeler arasında yer almaktadır. Gençlerin nüfusu kesin olmamakla beraber tahmini istatistiklere göre ülkenin yaklaşık % 75'ini oluşturmaktadırlar. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) raporuna göre Afganistan'ın % 63'ü 25 yaş altındadır⁷⁰. Ancak gençlerin yönetimde ve siyasette yeri ve payı uzun yıllardan beri göz ardı edilmiştir. Henüz hiçbir siyasi parti veya hareketin bu konuda somut bir çalışma yapmadığı bilinmektedir.

İnsanlık tarihinin gelişim süreci başarılı ve başarısız öykülerle doludur. Ancak vatan ve millet sevdalısı insanlar her daim varolagelmıştır. Tarih bize geçmişten günümüze kadar bu insanların yaşayışlarını, onların başarılarını ve başarısızlıklarını dönemin şartlarını göz önünde bulundurarak belgeler ışığında aydınlığa kavuşturmuştur. Afganistan gençlerinin faaliyetlerini, onların nasıl siyasi ve toplumsal olaylardan uzak tutulduğunu ve ülkenin nasıl harabeye dönüştüğünün daha iyi anlaşılabilmesi için biraz geriye gidip Afganistan'ın kuruluş tarihi kabul edilen 1747 yılından sonraki olaylara ve bu süreçte gençlerin durumu ve yapmış olduğu faaliyetlere kısaca bakmakta yarar olduğu düşünülmektedir. Daha önce de denildiği gibi Afganistan toprakları İran Sevefi Türkleri, Hint Moğolları ve Orta Asya'daki Şeybani Özbekler'in savaş alanı haline gelmiştir. Fakat bu imparatorlukların zayıflanması ve dağılması Durani Peştunlarının yükselmesine ve daha sonra Modern Afganistan'ın doğuşuna zemin hazırlamıştır.

1738 yılında Abdali Kabileri, rakipleri olan Gilzay kabilelerini yenebilmek için günümüz İran topraklarında Afşar Hanedanlığı'nı kurup 1736 - 1747 yılları arasında hüküm süren Nadir Afşar'ın onlara galip gelmelerine yardım etmişlerdir⁷¹. Bu yardımları onların konumunu Nadir Afşar'ın yanında ayrıcalıklı kılmıştır. Bunun üzerine Nadir Afşar Ahmad Han Abdali'yi Afgan

⁷⁰ <http://afghanistan.unfpa.org/node/15227>, (Erişim Tarihi, 22.03.2017).

⁷¹ Azam Sistani, **Zohur - e - Afganistan ve Ahmad Shah Abdali**, Daneş Yayınları, Peşaver, 2007, s. 286.

Ordusu Subayları arasında kabul etmiştir. Daha sonra Abdali ve Özbekler birliği komutanlığına atanmıştır⁷². 1747 yılında Nadir Şah Afşar'ın teröründen sonra imparatorluğunun doğu bölgeleri ile Abdali ve Özbek Birlikleri komutanı olan 26 yaşındaki Ahmad Han Abdali'nin eline geçmiştir⁷³. Ahmad Han emri altında olan birlikleriyle beraber günümüz Afganistan'ın güneyinde bulunan Kandehar kentine dönüp Peştunlar, Beluçlar, Kızılbaşlar, Hazaralar, Özbekler, Tacikler ve diğer etnik grupların temsilcilerinden oluşan Büyük Bir Ulusal Meclis'i (Loya Jirga) oluşturmuştur. Büyük Ulusal Meclis dokuz gün müzakere ve istişarelerin sonucunda Ahmad Han'ı yönetici seçmiş ve kral ilan etmiştir. Sabir Şah adında yaşlı bir zat buğdaydan yapılmış bir tacı Ahmad Han'ın sarığına yerleştirmiştir⁷⁴. Böylece Ahmad Han Abdali yeni kurulmuş bir devletin yöneticisi olmuştur.

Ahmad Han, Hindistan'dan İran'a giden bir haraç kervanını durdurarak yönetimini sağlama alabilmek için ele geçirdiği haraçla ordusunun masraflarını karşılayıp büyük fetihlere başlamıştır⁷⁵. Günümüz Afganistan'ın birçok bölgesini yönetimi altına almayı başarmıştır. Ahmad Han 25 yıl Afganistan'ı yönetmiş, ancak hiçbir zaman feodaller başta olmak üzere tüm halkın siyaset odaklı hareketlerine izin vermemiş, yapabildiği kadar halkın hareketlerini bastırılmış, hatta ona karşı çıkan bazı aşiret büyüklerini fillerin ayakları altına ezdirmiştir⁷⁶. Ancak güçlü bir devlet kurabilmeyi başarmış, yedi kez Hindistan'ı fethetmek üzere asker seferber etmiştir⁷⁷. Ahmad Han Abdali 1773 yılında 50 yaşındayken bir hastalık sonucunda hayatını kaybetmiştir⁷⁸.

Ahmad Han'ın oğlu ve Halefi olan Timor Han (1773 - 1793) babasından sonra yirmi yıl boyunca herhangi bir önemli değişiklik veya kalkınma hareketini başlatmadan hüküm sürmüştür. Aslında Ahmad Han Abdali yönetimi, sayısı 24'e varan oğulları arasında herhangi birine barışçıl bir şekilde devredemediği için krallık ailesinde taht kavgası başlamıştır. Diğer taraftan Timor Han daha çok lüks ve eğlenceli hayat tarzına gönül vermiştir. Timor Han Peştun, Afşar, Hintli ve Keşmiri kabilelerinden çok sayıda evlilik yapmıştır. Hatta o dönemin tarihçisi Abdul Karim

⁷² Farhang, **a.g.e.**, s. 71.

⁷³ Timor Sharan, **Devlet-i Shebekeyi Rabeteyi Qudret ve Servet Dar Afghanistan Pas Az 2001**, Vazhah Yayınları, 2016, s. 65.

⁷⁴ Mahmood Al-Hussaini Bin Ibrahim Jami, **Tarikh-i Ahmad Shahi**, İrfan Yayınları, Tahran, 1947, s. 48.

⁷⁵ Farhang, **a.g.e.**, s. 76.

⁷⁶ **a.g.e.**, s. 76.

⁷⁷ Hamid Ilmi, **Roz Shomar-e Waqaye-i Afghanistan**, Hükümet Bilgi ve Medya Merkezi Yayınları, Beşinci Baskı, 2011, s.19.

⁷⁸ Jami, **a.g.e.**, s. 382.

Buhari'ye göre Timor Han'ın 300 civarında eşi ve cariyesi bulunmakta idi⁷⁹. Ahmad Han Abdali'nin kurduğu imparatorluk taht kavgaları sonucunda bir kaç emirliğe bölünmüştür. Afganistan'ın hakimiyeti altında yer alan Hindistan'ın bazı bölgeleri tekrar Hindistan'a bağlanmıştır. Timor Han 1775 yılında Afganistan başkentini Kandehar'dan Kabil şehrine değiştirmiştir⁸⁰. Timor Han 1793 yılında Peşaver'de hastalanarak Kabil'e dönmüş ve 19 Mayıs 1793 yılında 46 yaşındayken hayatını kaybetmiştir⁸¹. Sonraki dönemler 1826 yılına kadar herhangi bir gelişme olmadan krallık ailesinin taht kavgası ile geçmiştir.

1826 yılında Dost Mohammad Han, yönetimi ele geçirince Durani hanedanının alt boylarından olan Saduzai'lerin yönetimi son bulmuştur. Dost Mohammad Han'ın dönemi, İngilizlerin Afganistan'a saldırılarına tekabül etmektedir ki tarihi kaynaklarda ilk Afganistan ve İngiliz savaşları adıyla ün kazanmıştır. Dost Mohammad Han'ın ölümüyle Afganistan tekrar onun 16 eşinden kalan 27 oğlu arasında savaş alanına dönmüştür ve kardeşler arasında tam beş yıl iktidar mücadelesi sürmüştür. İnsanların mal varlıkları yağmalanmış ve ülkenin kalkınması engellenmiştir.

Şir Ali Han (1862 – 1879) 1862 yılında iktidarı ele geçirerek iddialı bir yenilik ve reform düşünerek düzenli bir ordu ve mesleki bir yönetim kurmak için çaba göstermiştir. Dikkat edilmesi gereken bir husus, Şir Ali Han çok etnikli bir yönetim sistemi kurmak için çaba göstermiş ve ulusal birliği geliştirmek ve ülkenin gücüne güç katmak için harekete geçmiştir. Tarihçiler Şir Ali Han'ın bu girişimini "Modern Afganistan"ın başlangıcı kabul etmektedirler ki bu girişim krallık ailesinin rakipleri tarafından bir kez daha durdurulmaya çalışılmıştır. Zira Şir Ali Han'ın rakipleri diğer kabileleri Şir Ali Han'a karşı kıskırtmışlardır. 1878 - 1880 yılları arasında gerçekleşen İkinci Afganistan ve İngiliz Savaşı'nda Afganistan halkı daha çok İngiliz işgaline maruz kaldığı için Şir Ali Han görevden alınmış ve yerine Emir Abdurrahman Han geçmiştir.

İnsanoğlu doğası gereği tarih boyunca zulme, baskıya, kutsal kabul ettikleri topraklarının saldırıya uğramasına ve adaletsizliğe karşı çıkmıştır. Afganistan halkı da zaman zaman yönetimi altında yaşayan yöneticilerin zulmüne uğradığı dönemlerde sessiz kalmayıp adalet ve özgürlükleri uğruna mücadele vermiştir. İşte Emir Abdurrahman Han dönemi birçok değişikliğe maruz kalan

⁷⁹ Farhang, a.g.e., s. 111.

⁸⁰ İلمي, a.g.e., s.30.

⁸¹ Mir Ghulam Mohammad Ghubar, **Afganistan Dar Masir-i Tarikh**, İnkilab Yayınları, Kabil, 1989, s. 376.

bir dönemdir. Abdurrahman Han (1880 - 1901) devlet kurmak için halka karşı kaba ve şiddetli tavırlar sergilemiştir. Bu yüzden de Demir Emiri lakabını almıştır⁸². Abdurrahman Han'ın aşırı derece şiddete yönelik tavırlar sergilemesine ve diktatörlüğe sürükleyen nedenler İngiltere'nin hediye ve yardım şeklindeki destekleri olmuştur. 1882 yılında İngiltere Emir Abdurrahman Han'a yıllık bir milyon iki yüz bin Hindistan Rupisi yardım etmişken bu rakam 12 Kasım 1893 tarihinde Durand Hattı antlaşmasının Kabil'de Emir Abdurrahman Han ve Sir Mortimer Durand dönemin Hindistan Dışişleri Bakanı arasında imzalandıktan sonra bir milyon sekiz yüz bin Hindistan Rupisi'ne kadar artmıştır⁸³. Durand Hattı antlaşmasına göre Afganistan ile dönemin Hindistan'ı arasında Kuzeydoğu'dan Güneybatı'ya doğru 2640 kilometrelik bir sınır çizilmiştir. Bu sınır 100 yıllık bir süre için kabul edilmiştir. Antlaşmanın süresi 1993 yılında sona ermiştir. Fakat antlaşmanın sona ermesine rağmen Pakistan devleti bu hattı uluslararası sınır olarak kabul etmektedir. Ancak Afganistan bu sınırı kabul etmeyip şu anki Pakistan'dan topraklarını geri talep etmektedir. Bu yüzden zaman zaman Afganistan'ın iç siyasetine karışmaya çalışan Pakistan ile Afganistan askerleri arasında sınır bölgelerinde çatışmalar çıkmaktadır.

Afganistan Emiri Abdurrahman Han elde ettiği bu paralarla güçlü ve düzenli bir ordu kurmuştur. Ancak ne yazık ki bu güçlü orduyu ülkenin istikrarı ve refahı için ülkenin düşmanlarına karşı kullanması gerekirken halkına karşı kullanarak tüccar, toprak sahibi, çiftçiler ve fakir kesime aşırı vergi yüklemiştir. Abdurrahman Han'ın emirlerine boyun eğmeyenler şiddetli şekilde cezalandırıldığı gibi soykırım derecesine kadar da ilerlediği bilinmektedir.

Devlet memurlarının halka karşı baskıcı tutumları ve bizzat kralın halka kaldıramayacak vergi yüklemesi, halkın Abdurrahman'a karşı ayaklanmasına sebep olmuştur⁸⁴. Abdurrahman Han Gilzay kabilelerin, Hazaraların ve Nuristanilerin ayaklanmalarını en ağır şekilde bastırmıştır. Abdurrahman Han Hazaraların ayaklanmalarını bastırmak için Peştun kabilelerine ve Özbeklere toprak, mal-varlık ve köle vadederek Hazaralara karşı kullanmıştır⁸⁵. Tarihi verilere göre Hazaraların büyük çoğunluğu ya katledilmiş ya köle edinilerek toprakları Peştun kabileleri arasında dağıtılmıştır. Devlet Hazara kölelerinin satışından büyük gelir elde etmiştir⁸⁶. Abdurrahman Han'ın diktatörlüğü ve baskıcı tutumları ilerleyen zamanlarda Afganistan'ın

⁸² Ghubar, **a.g.e.**, s. 643.

⁸³ Sharan, **a.g.e.**, s. 77.

⁸⁴ Farhang, **a.g.e.**, s. 281.

⁸⁵ **a.g.e.**, s. 282.

⁸⁶ Farhang, **a.g.e.**, s. 286.

istikrarsızlığında çok büyük etkisi olmuştur. Bu dönemde yönetimle ile toplum ilişkileri darmadağın edilmiş, Bunların sonucunda Afganistan halkı günümüze kadar rahatsızlık duymaya devam etmektedir.

Habibullah Han (1901 - 1919) ve Amanullah Han (1919 - 1929) dönemleri İran, Osmanlı Devleti'nin sınırları, Mısır ve Hint Yarımadası gibi İslam dünyasında Pan-İslamizm ve Nasyonalist hareketlerinin yayıldığı döneme tekabül etmektedir. Bu siyasi ekollar siyasete ve 20. yüzyılın ikinci yarısının siyasi ideolojisine hakim olmuşlardır. Habibullah Han babasının aksine birtakım reformlar getirmiştir. Ülkenin kapısını yeniliklere açmıştır. Habiubllah Han babası döneminde suçsuz ve sebepsiz yere hapse atılan binlerce masum insanı özgür bıraktıktan sonra sürgün edilen vatandaşalara tekrar ülkelerine dönmeleri için çağrıda bulunmuştur⁸⁷.

1903 yılında ilk modern medreseyi Habibiye ismiyle kurmuş, daha sonra buna Harbiye okulunu da eklemiştir. Bu iki okulda Hintli öğretmenlerle beraber birkaç Afganistanlı öğretmen din bilimleri ve edebiyat gibi geleneksel doğu bilimlerinin yanısıra çizim, biyometrik, fizik, kimya, tarih ve coğrafya gibi modern bilimler de öğretmişlerdir. 1907 yılında İstanbul ve Şam'da eğitim görmüş düşünür Mahmut Tarzi'nin vasıtasıyla bazı Türk öğretmenler de öğretmen olarak kabul edilmiştir⁸⁸. Bunlar zaman içerisinde olayların ve ülkenin yönetimi ve yönetim biçimi konusunda düşünmeye cesaret edebilmişlerdir. Böylece katılımın ilk adımları atılmıştır. Bu okulda çekirdeği atılan bir hareket meşrutiyet adı altında varlık göstermiştir. 1909 yılından önce bu hareketin ana karakterleri onar kişilik gizli gruplardan ulusal gizli topluluk veya İslam fedakarları ya da Afgan kardeşler isimleri adı altında kurulmuş, yaklaşık 50 kişilik Meşrutiyet hareketinin üyeleri 1909 yılında tutuklanıp ya idam edilmiş ya da hapse atılmışlardır.

Habibullah Han yönetimi devir aldığı ilk sıralarda getirdiği yeniliklerden biri de Sirac-ü-l-Ahbar adında gazetenin kurulması olmuştur. Afganistan'da ilk entelektüelleşme hareketi birkaç din aliminin birleşip Sirac-ü-l Ahbar Dergisi'nin her onbeş günde bir sayısının çıkarılmasını başlatmışlardır. Bu gazete Mevlevi Abdurravuf gözetiminde 1906 yılında tek bir sayı basıldıktan sonra bilinmeyen bir nedenle baskısı durdurulmuştur. 1911 yılında Kral Habibullah Han'ın oğlu ve Mahmut Tarzi'nin damadı olan Enayatullah Han'ın yardımıyla Sirac-ü-l Ahbar'ın haftalık

⁸⁷ Mohammad Halim Tanweer, **Tarih ve Roznamanegari Afghanistan**, Saboor Yayınları, Peşaver, Pakistan, 2000, ss. 46-47.

⁸⁸ Farhang, **a.g.e.**, s. 306.

yayınlanması tekrar başlatılmış ve 1918 yılına kadar haftalık basılmıştır⁸⁹. Sirac-ü-l Ahbar'ın yayınlanması halkın bilinçlenmesi gençlerin siyasal uyanışlarına büyük rol oynamıştır⁹⁰.

1910'lu yılların sonlarına doğru Modern Nasyonalizm düşüncesi İstanbul ve Şam'da eğitim görmüş düşünür Mahmut Tarzi'nin fikirleri etrafında varlık göstermiştir. Katılım hareketlerinin ilk kıvılcıklarının ardından siyasal hareketler başlatılmıştır. Siyasal hareketlerin çalışmaları genellikle iki boyutlu olup, bunlardan biri İslam kültürü çerçevesinde sosyal reformasyon ve yabancı kültürlerle karşı mücadele vermek, diğeri de İngilizlere karşı Afganistan'ın bağımsızlığını kazanması ve İngilizlere karşı ülke çapında cihad ilan etmesi olmuştur. 1915 yılında Cemiyet-i Hidmetgaran-i Hüdaî Abdulghaffar Han tarafından kurulmuştur. Abdulghaffar Han gençleri bağımsızlık mücadelesi için teşvik etmiştir⁹¹. Yine fikirlerinin esasını İngilizlere karşı mücadeleye dayandıran başka bir siyasal örgüt aynı dönemde kurulan Hizbullah hareketidir. Afganistan'da birinci meşrutiyetçiler hareketi adıyla bilinen bu siyasal örgütlenmelerin temel istekleri Afganistan'daki yönetim biçiminin monarşiden parlamenter rejime geçişi olmuştur. Daha sonra ikinci meşrutiyet hareketi ortaya çıkınca amacı toplumsal reform getirmek ve zararlı gelenek ve göreneklere karşı çıkmak olmuştur.

Amanullah Han 1919 yılında iş başına gelince Modern Nasyonalizmin bir üyesi olarak bağımsız yenilik programlarını uygulamaya çalışmıştır. Amanullah Han 24 Şubat 1919 tarihinde Afganistan'ın bağımsızlığını ilan etmiştir⁹². Ardından İngilizlere karşı cihat önderliğini üstlenmiştir. İngilizler de Birinci Dünya Savaşı'ndan yorgun durumda oldukları için Amanullah Han'ın bu isteğini kabul etmişler ve Kabil konferansından sonra 22 Kasım 1921 tarihinde Afganistan'ın bağımsızlığını resmi bir şekilde onaylamışlardır. Amanullah Han halkının dini değerlerine ve geleneklerine aykırı birtakım yeniliklere başvurmuştur. Toplumun dini ve kültürel yapısını dikkate almadan din ile siyaseti birbirinden ayırmaya çalışmıştır. Batı ve Avrupa tarzı kıyafetleri benimseyip başörtüyü yok etmek istemiştir⁹³.

⁸⁹ Tanweer, **a.g.e.**, ss. 46-47.

⁹⁰ Farhang, **a.g.e.**, s. 310.

⁹¹ Zahir Tanin, **Afganistan Dar Karn-i Bistum 1900-1996**, 2. Baskı, Tahran, 2005. s. 101.

⁹² İlmi, **a.g.e.**, s.32.

⁹³ Tanweer, **a.g.e.**, s. 71.

1920 yılında ilk radyo istasyonu Alman uzmanlarının yardımıyla Kabil’de kurulmuştur. Fakat bu radyo istasyonu hükümet tarafından idare edilmiş ve her zaman hükümetin istediği programları yayınlamıştır.

Amanullah Han kabile önderlerinin gücünü zayıflatmak için orduda ve vergide bağımsız reform programını ele almış⁹⁴ ancak başarılı olamamıştır. Çünkü kabile önderleri ve dini liderler birleşip ayaklanmışlar ve bu ayaklanmalarına dini boyut verip halkın desteğini alabilmeyi başarmışlardır. Bu sıralarda Habibullah Kalakani isimli bir savaşçı krallık sarayını kuşatıp 19 Ocak 1929 tarihinde Kabil yönetimini ele geçirmiştir⁹⁵. Modern Afganistan’da ilk defa Peştun olmayan bir Tacik Kabil’in kuzey dağlarından gelip Kabil yönetimini ele geçirmiştir. Habibullah Kalakani’nin bir yıllık yönetimi ve Peştun kabilelerinin tek bir lider etrafında toplanamamaları o dönemde Peştunların siyasi dağınıklığı ve istikrarsızlığını göstermektedir.

Daha sonra Peştun kabile büyükleri Mohammadzai subaylarından Nadir Han’ın kral olmasına karar vermişlerdir. Nadir Han sürgün edildiği Fransa’dan Afganistan’a dönerek Habibullah Han’ı ortadan kaldırmış ve Musaheban ailesi adı altında bir yönetim kurmuştur. Musaheban ailesinin iktidarı 1973 yılına kadar sürmüş, bu da Afganistan tarihinin en uzun siyasi iktidarı olarak bilinmektedir. Kabile büyüklerinin desteğiyle iktidarı ele geçiren Nadir Han kabile önderlerine büyük devlet imkanları sağlamış fakat kendi kardeşleri diğer aile bireyleri ve akrabalarını hükümetin önemli pozisyonlarına atamıştır ancak gençleri, hakkı olan imkanlardan mahrum bırakmıştır.

Afganistan gençleri uzun zamandan beri değişik gerekçelerle ya yönetime katılmaktan uzaklaştırılmışlardır ya da lider konumunda olanlar tarafından siyasi istismara uğramışlardır. Bu iddiayı Afganistan Büyük Millet Meclisi Adalet ve Hukuk Komisyonu Başkanı Sayed Mohammad Hasan Sharifi Balkhabi ile gerçekleştirilen mülakat desteklemektedir. Zaman zaman da gençlerin sabrı tükenmiş ve seslerini zulme ve adaletsizliğe karşı yükseltmişlerdir. Bunun en bariz örneği Abdulkhalik’tir. Abdulkhalik 1916 yılında Kabil’in fakir ama aydın bir ailesinde doğmuştur. Abdulkhalik’in dedesi Abdurrahman Han döneminde Gazne Şehrinin Dayfulad ilçesinden Kabil’e göç etmek zorunda kalmıştır. Abdulkhalik’in babası çok kültürlü bir yapıya sahip olmakla beraber İngilizce, Fransızca ve Rusça dillerini iyi derecede öğrenmiştir. Abdulkhalik’in babası Mawladad,

⁹⁴ Ilmi, a.g.e., s.32.

⁹⁵ Abdulali Arghandavi, **Khateraha ve Tahlilha**, Çev., Hamid Ilmi, Sabur İslami Yayın Merkezi, Peşaver, 1998, s. 21.

Abdulhalik'in yetiştirmesine çok özen göstermiştir Bu yüzden Abdulhalik ciddi, kararlı, biraz sınırlı ve aynı zamanda devrimci özelliklere sahip olmuştur⁹⁶. Abdulhalik Kabil'in Necat Lisesinde okumuştur. Genç Abdulkhalik devrimci yapısıyla çevresine ve vatandaşlarına yapılan zulüm ve adaletsizliklere tanıklık etmiştir. Bu yüzden fazla dayanamayıp 6 Kasım 1933 tarihinde Kral Nadir'in de katıldığı bir tören sırasında planladığı gibi belindeki tabancasını çıkararak Kral'ı bir kurşun omuzuna bir kurşun da ağzına sıkarak öldürmüştür⁹⁷. Daha sonra Abdulkhalik, çevresindeki arkadaşları, ailesi, birçok öğretmeni, okulunun müdür yardımcısı, milli eğitim bakanı yardımcısı ve çok sayıda masum insan Kral'ın yakınları tarafından idam edilmiştir⁹⁸.

Nadir Han'ın halefi Zahir Şah (1933 - 1973) da babasına benzer bir politika takip edip nüfuz sahibi kişileri etkisiz hale getirmek amacıyla değişik bahanelerle bölgesinden uzaklaştırıp diğer bölgelerde devlet dairelerinde görevlendirmiştir. Başkentte nüfuz sahibi kişileri diğer illere başkent dışındaki nüfuz sahibi kişileri de Kabil'de görevlendirmiştir. Kabil'de bulunan kişiler Kabil dışına çıkma iznine sahip olmamışlardır. Kabil dışına çıkmak isteyenler dönemin Başbakanı ve Savunma Bakanı olan Mohammad Hashim Han'dan izin almaları zorunlu olmuştur⁹⁹. Diğer taraftan Kral Zahir uluslararası imkanların peşine düşmüştür. Bu politika kademeli olarak devletin ve siyasi rejimin kontrolü altında olan ekonominin gelişmesine neden olabilirdi. Her ne kadar Musaheban ailesi reformlara Peştun nasyonalizmin ekseninde ilerlediyse de bu reformlardan peştun toplumunun belli bir kısmının güçlenme amaçları açıkça ortadadır. 1930 – 1940 yılları arasında Alman danışmanlarının etkisiyle Peştun kabileciliği ortaya çıkmış, kalkınma projeleri sadece Peştunların yaşadığı bölgelerde gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde Veyiş Zulmeyan ve Öğrenciler Birliği olmak üzere iki siyasi süreç başlatılmıştır. Veyiş Zulmeyan Peştun nasyonalizmin ekseninde meşrutiyet, demokrasi ve toplumsal adalet için faaliyet göstermiştir. Bunlara ek olarak üyelerinin arasında sosyalizm düşüncesini besleyenler de bulunmakta idi. Öğrenciler Birliği 1949 yılında Kabil Üniversitesi'nde siyasi ekoldan daha çok yenilikçi bir hareket olarak varlık göstermiştir. Bu hareketin herhangi bir devrimsel veya işçilik alt yapısı olmamıştır. Bu hareket Kabil Üniversitesi'nde bilimsel bir birliğin ekseninde dini duygularla başlatılmıştır. Bazı tarihçiler de Öğrenciler Birliği'nin Dawood Han tarafından desteklendiğini

⁹⁶ <http://www.hambastagi.org>, (Erişim Tarihi, 03. 05. 2016).

⁹⁷ Tanweer, **a.g.e.**, s. 116.

⁹⁸ <http://www.ariaye.com/ketab/mamoon/khaleq.pdf>, (Erişim Tarihi, 18. 03. 2016).

⁹⁹ Arghandavi, **a.g.e.**, ss. 38-39.

iddia etmekte idiler¹⁰⁰. Zira ailevi kargaşalardan rahatsız olan Kral Zahir bu sorunları çözmek için rejimi mutlak monarşiden meşruti monarşiye değiştirip yürütme yetkilerini krallık ailesine ait olmayan kişilere devretmek istemiştir. Bunun için 27 Mart 1963 tarihinde bir anayasa komisyonu oluşturmuş, komisyon anayasayı hazırlayıp Kral'ın onayına sunmuştur. Bu anayasaya göre Afganistan vatandaşlarına partiler kanunu çerçevesinde parti kurma hakkı tanınmış, fakat bu anayasanın 24. maddesine göre krallık ailesine ait bireyler herhangi bir partiye üye olamaz, başbakanlık yapamaz, bakanlık yapamaz, meclis üyesi olamaz ve yüksek mahkeme üyesi olamazlardı¹⁰¹. Böylece Kral Zahir, 6 Eylül 1953'ten beri Başbakanlık yapan kuzeni Sardar Mohammad Dawood Han'ı 1963 yılında görevden uzaklaştırmıştır¹⁰².

Bu sıralarda siyasi partiler gayri resmi bir biçimde destekledikleri ülkelerin desteğiyle kurulup siyasi faaliyetlere başlamıştır. Özellikle Sovyetler Birliği ve Çin Marksizm- Leninizm ve Maoizm düşüncesini ilerletmek için siyasi örgütleri her türlü desteklemiştir. Öte yandan bu hareketlere karşı tutum sergileyen İslami hareketler de bu dönemler itibariyle daha güçlü bir biçimde görülmeye başlamıştır. İslami hareketler yüksek öğrenim görmek için Mısır'a giden öğrenciler 1960'lı yıllardan sonra ülkeye geri dönüp çoğu Kabil Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne öğretim üyesi olarak giren bu kişiler, Seyid Kutub gibi Mısır'daki Müslüman Kardeşler hareketinin liderlerinin kitaplarını çevirerek birtakım öğrencileri etkilemeye başlamıştır. Yine aynı yıllarda İran'ın Kum ve Irak'ın Necef kentinde bazı kişiler eğitim alarak ülkeye geri dönüp birtakım gençleri kendi etrafına toplayıp ülkedeki siyasi hareketlerde kendi etkilerini göstermeye başlamıştır. Bunlara ek olarak sadece fikri özelliklerine göre kurulmuş ve herhangi dış ülkenin desteğini almayan partiler de faaliyet göstermiştir.

Solcu kesimler 1965 yılında birleşerek Afganistan Demokratik Halk Parti'sini kurmuşlardır. Kuruluşundan 18 ay sonra Nur Mohammad Taraki ve Babrak Karmal liderliğinde ikiye bölünmüşlerdir¹⁰³. Her iki fraksiyon da devletin üst düzey organlarının desteğiyle bir devrim gerçekleştirmek istemiştir. Halk partisi köklü bir devrim gerçekleştiremediği için ordu devrim için kestirme bir yol bulmaya çalışmıştır. Solcuların devlet dairelerinde ve orduda çok sayıda nüfuza sahip olduklarından başarılı bir darbe gerçekleştirmelerine zemin hazırlamıştır.

¹⁰⁰ Tanweer, **a.g.e.**, ss. 131-132.

¹⁰¹ **a.g.e.**, s. 139.

¹⁰² Oğuz, **a.g.e.**, 2001, s. 85.

¹⁰³ Arghandavi, **a.g.e.**, ss. 82 - 83.

2.3. Cumhuriyetin Kuruluşu (1973)

Daha önce de belirtildiği gibi Kral Mohammad Zahir kuzeni Mohammad Dawood Han'ı Başbakanlık görevinden uzaklaştırmıştır. Buna karşı Dawood Han Kralın ülkeyi tek başına yönetmesini hazmedemeyip kendisinin ülkeyi daha iyi yönetebileceğine inanmıştır. Bunun için de Kral Zahir'i tahttan indirmek için uygun bir zamanı beklemiştir. Bu fırsat da solcuların devlet erkanlarında çok sayıda nüfuza sahip olduklarından başarılı bir darbe gerçekleştirmelerine zemin hazırlamıştır. Nihayet 17 Temmuz 1973 tarihinde Kral Zahir'in İtalya'ya gitmesiyle daha önce darbe hazırlıklarını yaptığı ordu birlikleri ve sivil komünistlerden oluşan Halkiler ve Parçamiler Kabil'de önce Kraliyet köşkünü (ARG) daha sonra radyo istasyonu gibi stratejik merkezleri işgal ederek iktidara el koyduklarını ve kraliyete son verdiklerini açıklamışlardır¹⁰⁴. Afganistan'da yeni bir dönem Cumhuriyet adıyla başlamıştır.

Yetkililerin iddiasına göre Cumhuriyet yönetiminde gençlerin payı büyük olmuştur. Dawood Han darbeden bir hafta sonraki basın açıklamasında bir gazetecinin darbeyi nasıl ve ne zaman planladıklarını, kimlerin katıldıklarını ve kimlerin darbeye karşı çıktıkları sorusuna "Tüm Afganistan halkı özellikle gençlerin gayretiyle gerçekleşen bu devrim Afganistan halkının normal yollardan haklarını elde edemediklerini anladıkları zaman devrimden başka çarenin olmadığını düşünerek yönetime el koyduklarını ifade etmiştir."¹⁰⁵ Bu darbe Durani ailesinin krallığına, toprak sahibi seçkinlere ve din alimlerinin hakimiyetine son vererek Gilzay Peştunlarının iktidarı ele geçirmelerine neden olmuştur.

Dawood Han'ın Afganistan Cumhurbaşkanı olması Rusları ve yol arkadaşlarını sevindirmişse de Dawood Han temkinli davranarak hem Rusya'ya hem de Afganistan'daki yandaşlarına karşı mesafeli davranmıştır. Kral Zahir'in son dönemlerinde Öğrenciler Birliği'nde en çok kürsüye sahip olan İslam Partisi üyeleri ağır bir şekilde kontrol altına alınmıştır¹⁰⁶. Bunun üzerine İslam Partisi Lideri Gulbeddin Hikmetyar ordu birliklerinin birçok albay ve subayıyla ordu birliklerini kendine çekmeyi başarmıştır. 19 Temmuz 1975 tarihinde ani bir hareketle iktidara el koyma teşebbüsünde bulunmuşlardır. Fakat savaş tecrübesi olmayan bir takım aceleci kişilerin tavırları sonucu hareket ifşa edilmiştir. Yaklaşık üç yüz kişi tutuklanarak hapse atılmıştır.

¹⁰⁴ Oğuz, a.g.e., s. 86.

¹⁰⁵ Tanweer, a.g.e., s. 200.

¹⁰⁶ a.g.e., s. 206.

Gulbeddin Hikmetyar ilk başta kuşatıldıysa da kaçmayı başarmış ve Kuzey Dağları'na gidip askeri faaliyetlere devam etmiştir¹⁰⁷. Dawood Han'ın daha fazla baskısı ile Sünni fraksiyonu Pakistan'a, Şii fraksiyonu İran'a yerleşmişlerdir. Pakistan'a yerleşen Sünni fraksiyonu 1975'te etnik farklılığından dolayı Profesör Burhaneddin Rabbani ve Gülbeddin Hikmetyar liderliğinde ikiye bölünmüştür. Bunlar daha sonra Afganistan Sovyetler Birliği tarafından işgal edilince birçok gruba ayrılmışlardır.

1975'te Burhaneddin Rabbani Pakistan'da İslam Cemiyet-i Partisini kurmuştur. Bu grup daha çok Afganistan'daki Tacikler ve kısmen kuzeydeki Özbekler tarafından desteklenmiştir. İslam Partisini Gulbeddin Hikmetyar sahiplenmiştir. Bu parti daha çok güney ve güneydoğudaki Peştun kabileleri tarafından desteklenmiş, kısmen de kuzeydeki Özbekler, Türkmenler ve Tacikler arasında da taraftar kazanmıştır. Cihadi liderlerden Pir Sayed Ahmad Gelani 1979'da Pakistan'da Muhaz-i Milli İslami Afganistan adıyla bir parti kurmuştur ve Sovyet işgaline karşı savaştan tarikat üyelerine dış destek temin etmeye çalışmıştır. 1978'de Şeyh Asıf Mohsini liderliğinde İslam Hareket-i Partisi kurulmuştur. Afganistan'ın Peştunlarından olan Mohsini İran'ın desteğini almıştır. Milli Birlik Partisi tüm Hazaraların siyasi ve sosyal hareketlerini birleştiren bir örgüt olarak ortaya çıkmaktadır. Bu grup, farklı tarihler ve farklı bölgelerde gerçekleştirilen toplantılar sonucunda, çoğu Hazaraların katılımı ile 1989'da Bamyan'da gerçekleştirilen bir konseyde kurulmuştur. Daha sonra 1990'da yine Bamyan'da gerçekleştirilen partinin birinci kongresinde Abdulali Mazari bu partinin liderliğine getirilmiştir.

Dawood Han üstündeki baskıyı azaltmak ve iktidarını pekiştirmek için 1977 yılında halk temsilcilerini bir Büyük Ulusal Meclis (Loya Jirga) kurmaya davet etmiştir. Meclis Dawood Han'ı altı yıllık bir süreliğine Afgansitan'ın Cumhurbaşkanı seçmiştir. Meclis'te onaylanan yeni anayasa tek partili başkanlık sistemini onaylamıştır. Böylece Dawood Han'ın ait olduğu parti (Ulusal Devrim Partisi) iktidarı ele geçirmiştir¹⁰⁸. Ulusal Devrim Parti'sinin kuruluşu ve anayasanın bu parti'ye vermiş olduğu yetkiler komünistlerle arasının açılmasına, Halk ve Parçam fraksiyonlarını birleşmeye sürüklemiştir. Dawood Han solcuları pasif hale getirdikten sonra Rusların gönlünü almak için Nisan 1978 tarihinde Rusya'yı ziyaret ettiğinde kendisine kaba ve sert davranan Sovyetler Birliği lideri Brejnev'e "size bağımsız bir ülkenin cumhurbaşkanıyla konuştuğunuzu

¹⁰⁷ Tanweer, **a.g.e.**, s. 207.

¹⁰⁸ **a.g.e.**, ss. 210-211.

hatırlatmak isterim. Doğu Avrupa'nın uydu devletleriyle değil" diye kapıyı çarpıp çıkmıştır¹⁰⁹. Bunun üzerine Kremlin Dawood Han'ı tehlikeli bulup hiç vakit kaybetmeden ondan kurtulmak istemiştir.

27 Nisan 1978 tarihinde Halk ve Parçam fraksyonları birleşerek KGB ajanlarıyla başarılı bir darbe gerçekleştirip ilk başta telveizyon istasyonunu daha sonra cumhurbaşkanlığı sarayını ele geçirip Dawood Han'ı ve tüm aile bireylerini öldürmüşlerdir¹¹⁰. Televizyon ilk defa 1978 yılında Mohammad Dawood Han döneminde Japon teknisyenlerinin yardımıyla kurulup yayına başlamıştır¹¹¹.

Halk ve Parçam fraksyonları yönetimi ele geçirdiğinde ilk başta her iki taraf da eşit düzeyde iktidar sahibi olmuşlardır. Fakat daha sonra her iki taraf da daha çok söz sahibi olabilmek için kendi üyelerini devlet daireleri, ordu birlikleri ve polis kuvvetlerinde yerleştirmeye özen gösterdikleri için aralarında anlaşmazlıklar belirginleşmiş ve nihayetinde Hafizullah Amin Nur Mohammad Taraki'ye karşı başarılı bir darbe gerçekleştirip onu öldürmüştür. Daha sonra taraftarlarını da görevden uzaklaştırmıştır. Hafizullah Amin dönemi halk ile hükümet ilişkileri açısından kırılmalı bir noktaya gelmiştir. Taraflar devlet gücünü rakiplerini zayıflatmak ve yok etmek için kullanmıştır. Genelde siyasetçilerin sloganı toplumsal adalet ve gençlerin hukuku olmuştur. Ama ne yazık ki hep siyasi amaçları uğruna kullanılmış gençlerin fikri kabiliyetleri daima göz ardı edilmiştir.

2.4. Rusların Afganistan'a Müdahalesi (1979 - 1989)

Yeni kurulmuş rejimin dış yardımlara bağılılığı ve iç anlaşmazlıkları Rusları korkutmuş ve Hafizullah Amin'in de Sovyetlerin istediği gibi biri olmadığı anlaşılmıştır. Bu yüzden 1978 yılındaki antlaşmaya dayanarak 27 Aralık 1979 tarihinde bir askeri müdahale sonucunda Sovyetler Birliği komandolarınca Hafizullah Amin tüm aile fertleriyle öldürülmüş ve yerine Babrak Karmal Cumhurbaşkanı ilan edilmiştir¹¹². Bu askeri müdahale Afganistan'ın 10 yıl boyunca işgal altına kaldığı bir sürecin başlangıcı olmuştur.

¹⁰⁹ Hüsseyin Şeyhanlıoğlu, **11 Eylül Sonrası Değişen Dünya Dengelerinde Afganistan**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2004), s. 27.

¹¹⁰ **a.g.t.**, s. 27.

¹¹¹ Tanweer, **a.g.t.**, s. 229.

¹¹² Şeyhanlıoğlu, **a.g.t.**, s. 27.

Ruslar Afganistan halkına karşı uzlaşma politikasını ortaya koymuşlardır. Afganistan devlet kurumlarını yeniden düzenlemeye çalışmış, Hafizullah Amin'in çoğu ekonomik ve toplumsal politikalarını iptal etmişlerdir. Çeşitli dış güçlerin istilasına uğrayan Afganistan halkı 1979 yılında Sovyet ordusunun bu ülkeye girmesiyle yeniden dünya gündemi haline gelmiştir. Mücahit grupların küçük ayaklanmaları sonucunda büyük bir devrim ortaya çıkmış, birçok parti kurulmuş, bu partiler siyasi faaliyetler yerine askeri mücadeleye başlamışlardır. 10 yıl boyunca Sovyetler Birliği'ne karşı savaşmışlardır. Sovyetler Birliği son çareyi çekilmede görüp 1989 yılı şubat ayında Afganistan'dan çekilirken geride yakılıp yıkılmış bir ülke bırakmışlardır. 18 milyon olarak tahmin edilen ülke nüfusunun beş milyonu ülkesini terk ederken iki milyon insan savaşlarda hayatını kaybetmiş, bunun beşte birini ise çocuklar oluşturmuştur¹¹³.

Rusların Afganistan'dan çekilmeden önce reformları sonuçlandırarak karizmatik bir lidere olan ihtiyaç 1987 yılında dönemin istihbarat başkanı Dr. Najibullah'ın yönetimin başına gelmesine neden olmuştur. Najibullah'ın devlet kurumlarında, orduda ve ekonomi alanlarında değişiklik politikaları etniksel anlaşmazlıklara yol açmıştır. Parçam fraksyonunda Karmal'a yakın olan Peştun olmayanlarla Najibullah'a yakın olan Peştunlar arasında etniksel anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Bu anlaşmazlıklar siyasi ve kurumsal bağlılıklardan çıkıp kabile ve etniksel bağlılıklara dönüşme anlamına gelmektedir. Rusların Afganistan'dan çekilmesiyle devlet bekasının belirsiz olmasından dolayı ulusal ve bölgesel yetkililer devletin dışındaki değişik siyasi ve toplumsal gruplarla irtibat kurmaya çaba göstermiştir. Ordu subayları, valiler, kaymakamlar ve bölgesel komutanlar ideolojik anlaşmazlıkları dikkate almadan özerk bölgeler oluşturmak için koalisyonlar oluşturmuşlardır.

Najibullah hükümeti hiçbir etkisi olmayan birtakım köylünün devamlı kuşatmasına maruz kalmıştır. Dr. Najibullah bu kuşatmaları kırabilmek için etniksel milislere dayanmıştır. Milisler mücahit grupların ulaşım yollarını kapatmak, kendi bölgelerinin güvenliğini sağlamak ve mücahitlerin hareketlerini sınırlandırmak için görevlendirilmiştir. Bu milislerin rejimle ilişkileri para dağıtma ve muameleye dayanmıştır. Milisler 1992 yılından sonra bölgesel ve etniksel nedenlere dayanarak güçlü liderler haline gelmişlerdir. Örnek olarak Juma Han Andarabi milislerin liderliğini yapmıştır. Seyid Mansour Nadiri İsmaili Hazaraların liderliğini üstlenmiştir. Abdurrashid Dostum Jowzjan Özbeklerinin liderliğini yapmıştır. 1989 yılında Rusların

¹¹³ Oğuz, a.g.e., s. 25.

Afganistan'dan çekilmesinden sonra bu milislerin desteği Najibullah hükümetinin üç yıl devam etmesinde önemli rol oynamışlardır.

Devletin ve Demokratik Halk Parti'sinin çöküşünün asıl nedeni iç anlaşmazlıklar olarak bilinmektedir. Demokratik Halk Parti'sinin her bir fraksiyonu kendi iktidarını pekiştirmek ve daha fazla güçlendirmek için kalkınma programları, gelir kaynakları ve Rusların politikası üzerine birbirleriyle rekabete girişmişlerdir.

Rusların Afganistan'dan çekilmesinden sonra Najibullah'ın rejimi, siyasi ve askeri gruplar arasında güç dengesini sağlayabildiği için üç yıl daha ayakta kalabilmiştir. Üç yılın sonunda Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla maddi desteklerin kesilmesi ve mücahit grupların güçlenmesi sonucunda rejim yıkılmıştır. Rejimin yıkılışı on yıl boyunca mücahit gruplar arasında çıkar çatışmasına, iç savaşlara ve daha sonra Taliban'ın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

2.5. Mücahitlerin Dönemi (1992 - 1996)

Daha önce de değinildiği gibi 1970'li yılların başında Kabil Üniversitesi gençlerinin çabasıyla İlahiyat Fakültesi'nde Öğrenciler birliği kurulmuş, ancak 1973 yılında başarısız bir darbenin ardından Pakistan'a kaçmak zorunda kalmışlardır. 1980'li yılların ortalarına kadar Amerika, Pakistan, İran ve bazı diğer ülkelerin maddi ve askeri desteğiyle 7 Sunni örgüt Pakistan'da ve 8 Şii örgüt İran'da kurulmuştur¹¹⁴. Bu örgütlerin tamamı ilk başta Sovyetler Birliği'ne karşı savaş başlatmışlardır. İslam, Afganistan'ın tüm etnik gruplarını tek bir çatı altında toplayan Demokratik Halk Partisi ve Sovyetler Birliği saldırılarına karşı mücahit grupların elinde güçlü bir araç olmuştur. Ülkenin değişik bölgelerinde halk ayaklanmıştır. Her ülkede savaş ve huzursuzluğun birçok sebebinin olduğu gibi Afganistan'da da doğal olarak bu ayaklanmaların sebepleri bulunmaktadır. Kimlik, meşruiyet ve katılım krizi, iktidarı silah gücüyle elinde bulunduran hukuk dışı yönetimler halkın büyük çoğunluğunu ötekileştirip önlerini kapatmışlardır. Bu da Afganistan'ın bir savaş meydanına dönüşmesine sebep olmuştur.

Komünist rejimin dağılmasından sonra mücahit grupların arasındaki iç savaşlarda ideolojik ve akidevi etkenlerden ziyade siyasi, ekonomik ve çıkar etkenleri etkili olmuştur. Yerel

¹¹⁴ <http://www.afghanpaper.com/info/dolati/ahzab%20siasati.htm>, (Erişim Tarihi, 04. 07. 2017).

komutanlar kendilerini bağımsız kurumlar kabul etmekte ve merkezi yönetimden ziyade yerel halka bağlılık duymuşlardır.

Mücahit örgütleri Kabil'e girmiş ve bu örgütlerin hiçbirinin yeni bir hükümet kurma hazırlığı olmadığından her bir mücahit grubu Kabil'in bir bölgesini işgal ederek kendi kurallarını uygulamaya başlamışlar, ancak hiçbir mücahit grubu tamamen kontrolü elinde bulunduramamış, ve hiçbiri diğerine barışçıl yaklaşmamıştır. Bu grupların hiçbiri Afganistan halkının ilgisini çekecek ulusal bir dayanağa sahip olmamıştır. Grupların tamamı etniksel, dil, bölge, mezhep ve kabilecilik yönelimlerine dayanarak kurulmuştur. Bundan sonra etnik çatışmalar daha çok şiddet almıştır. Gulbeddin Hikmetyar liderliğinde İslam Partisi ve Abdurrah Al-Rasul Sayyaf liderliğinde İttifak Partisi Peştun'ların çıkarlarını temsil ettiğini ileri sürmüştür. Üstad Burhaniddin Rabbani ve Ahmad Shah Massoud liderliğinde Cemiyet Partisi Taciklerin çıkarlarını, Üstad Abdul Ali Mazari liderliğinde Milli Birlik Partisi Hazaraların çıkarlarını ve General Abdurrashid Dostum liderliğinde Cünbiş Partisi Özbeklerin çıkarlarını temsil edenler olarak birbirleriyle iktidar mücadelesine girişmişlerdir. Üç yıl boyunca Kabil'in kontrolü üzerine şiddetli bir şekilde savaşmışlardır. Mücahit grupların güç manevrası sırasında genel olarak Afganistan'ın ve özellikle Kabil'in kontrolü üzerinde gerçekleşen insanlık tarihinin acı olayları meydana gelmiştir. Acı olaylarından birisi de 1993 yılında ortaya çıkan Afşar Faciasıdır.

Afşar Faciası Afganistan'da mücahit grupların arasındaki savaşların etniksel boyut aldığı bir dönemde gerçekleşmiştir. Afganistan'da partilerin işleyişi ve stratejisi, diğer toplumlardan farklı aşiret ve kabilecilik düşüncesinden etkilenmektedir. Bu bağlamda Afşar Faciası da bağınazlık, kibir ve bencillik gibi olumsuz tavırların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu istenmeyen savaşta yüzlerce insan öldürülmüş, nice masum insanlar tecavüze uğramış, çok sayıda insan sevdiklerini kaybetmiştir. Bu olayın en acı tarafı savaş kurbanlarının sivil olmasıdır. Bu olaydan kaçıp hayatta kalanların çoğu halen psikolojik sorunlarla boğuşmaktadır.

Afşar Faciası'nın ilk videosunu Fransız bir gazeteci televizyon ekranlarına getirmiş, facianın mağdurlarının ağzından çok çarpıcı hikayeler derlemiştir. Bu video Afganistan'da ve özellikle Afşar'da gerçekleşen insani facianın sadece bir bölümünü yansıtmaktadır. Mücahit grupların arasındaki bu savaşlar dindarlık, İslam bilginliği, hadis alimliği, peygamber takipçiliği ve cihad iddiasıyla gerçekleşmiştir. Afşar'da tüm din kutsallıkları ayaklar altına alınıp masum insanlar öldürülmüştür. Kabil kısa süre içinde yerle bir olurken merkezi hükümet de ortadan

kalkmış, Kabil kısa sürede harabeye dönüşmüştür. Bu durumdan rahatsız olan halk, kendilerine yeni kurtarıcı ararken Taliban 13 Ekim 1994 tarihinde Pakistan'ın yardımıyla ülkenin güneyindeki Kandehar kentinde ortaya çıkmış, ortaya çıktıktan hemen sonra hızlı bir şekilde ülkenin çoğu ilini ele geçirmiştir¹¹⁵. Taliban 26 Eylül 1996 tarihinde Kabil'i ele geçirip İslam Emirliği'ni ilan etmiştir¹¹⁶.

2.6. Taliban Dönemi (1994 - 2001)

Bilindiği üzere Taliban Pakistan'ın doğrudan yardımıyla ortaya çıkmışlardır. Kısa sürede başkent olmak üzere ülkenin çoğu bölgelerini ele geçirmiştir. 27 Eylül'de Birleşmiş Milletler temsilciliğine sığınan eski Cumhurbaşkanı Dr. Najibullah ve kardeşini öldürüp Aryana kavşağında asmışlardır¹¹⁷. Diplomatik normları dikkate almadan Afganistan'da temsilciği olan birçok ülkenin büyükelçilikleri ve başkonsolosluklarına saldırıp çalışanlarını öldürmüşlerdir.

Siyaset bilimeçileri Taliban hareketinin temelini farklı şekillerde incelemişlerdir. Bazıları Taliban hareketini güçlü bir hükümetin olmaması, iç savaşlar, güvensizlik ve varolan kaos ortamına bir tepki olarak ortaya çıkmış bir hareket olarak nitelermektedirler. Diğer taraftan bazıları bu hareketin tamamen istihbarat bir fenomen olup ABD, Suudi Arabistan, Pakistan, Birleşik Emirlik ve Katar gibi ülkelerin bölgesel ve uluslararası siyasetleri doğrultusunda doğrudan ISI tarafından ve dolaylı olarak CIA ve MI6 tarafından oluşturulduğunu söylemektedirler. Taliban'ın mali ihtiyaçlarını Suudi Arabistan, Katar ve Birleşik Emirlik gibi Arap ülkeleri karşılarken askeri eğitim ve silah gibi ihtiyaçlarını Pakistan ve ABD karşılamıştır¹¹⁸.

Taliban, şirk diye Afganistan'ın kültür ve tarih değerlerinin simgesi olan Bamyana heykellerine bomba yerleştirerek imha etmiştir. Afganistan'ın tarihi zenginliği olan bu heykellerin biri Salsal 53 metre yükseklikte diğeri Şahmamah 35 metre yükseklikte olup Bamyana dağlarının tepelerinde bulunmaktaydı¹¹⁹.

Taliban'ın sözde sloganı şeriatı uygulamak, sorumlu olmayan milisleri silahlılandırıp topluma huzur getirmek ve İslami değerleri korumak olmuştur. Fakat iktidarı ele geçirince sıkı

¹¹⁵ Abdurrahman Beygi, **Afganistan Bad Az Peyruzi İnqilab-i İslam-i ta Suqut-i Shomal Ba Dast-e Taliban**, Jayhani Yayınları, 2000, Peşaver, s. 166.

¹¹⁶ **a.g.e.**, s. 256.

¹¹⁷ İlmi, **a.g.e.**, s.73.

¹¹⁸ Miragha Haqju, **Afganistan ve Mudakhelat-i Khareji**, Meyvand Yayınları, Birinci Baskı, 2005. ss. 170 - 171.

¹¹⁹ <http://www.arianafghanistan.com>, (Erişim Tarihi, 05.07.2017).

kurallar koymaya başlamışlardır. Radikal İslam düşüncesine sahip olan Taliban tutumunun sert olması nedeniyle Afganistan halkını kendisinden soğutmuştur. Taliban'ın izlediği politika sonucunda kız okulları kapatılmış, kadınlar eğitim ve öğretimden uzak tutulmuş, çalışmak kadınlara yasaklanmış ve okullar medreseleştirilmeye çalışılmıştır. Müzik ve bazı eğlenceli oyunlar yasaklanmıştır. Erkekler için sakal bırakmak zorunlu hale gelmiştir. Daha önce böyle uygulamalarla karşılaşmayan Afganistan halkı bir anda kendilerini, zor olan bu kanunları üstlenmekle mükellef bulmuşlardır. Taliban'ın topluma yaptığı baskıları sonucunda hayat çekilmez hale gelmiştir. Bu yönetimin idaresi altında yaşayanların çoğu her gün ölümle yaşam arasında gidip gelirken dış dünya ile bağlantıları tamamen kopuk bir duruma gelmiştir. Afganistan gençlerinin geleceğe dair herhangi bir umidi kalmamıştır. Sanki Afganistan'ı karanlık bulutlar sarmış her taraf kan kokusuyla donatılmıştır. Bu nedenlerle Afganistan gençliği 11 Eylül 2001 tarihine kadar ülkenin siyasetine katılamamışlardır. ABD ikiz kuleleri El- Kaide terör örgütünün saldırısıyla yıkıldıktan sonra Afganistan dünya gündeminin dikkatini çekmiştir. Bu saldırıyı gerçekleştiren örgütün lideri Usame Bin Ladin'in Afganistan'da saklandığı düşünülmüştür. Her ne kadar ABD devleti Taliban yönetimine Usame Bin Ladin'i teslim edin çağrısında bulunsa da Taliban bu talebi reddetmiştir. Bunun üzerine George W. Bush terörle mücadele politikası adına "ya bizimlesiniz ya karşımızdasınız" diye savaş başlatıp El-Kaide Terör Örgütü'ne destek veren Taliban yönetimine son vermek istediklerini açıklamıştır. Her ne kadar Taliban'a son verilmiş gibi görünse de Taliban hala Afganistan'da ciddi anlamda faaliyet göstermektedirler.

ABD ve Birleşik Krallık Afganistan'a önce hava bombardımanı daha sonrada takviye güçlerle Afganistan'a asker indirmiştir. 2002'de Amerikan ve İngiliz askerleri Kuzey İttifak'ı ile savaşa katılmışlardır. Gerginlikler üzerine NATO güçleri Afganistan'a indirilip terörle ciddi bir mücadele başlatılmıştır. Daha sonra Bonn Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre geçici ve geçiş yönetimleri kurulmuştur. Afganistan tarihinde ilk defa cumhurbaşkanlığı ve meclis seçimleri gibi önemli siyasal gelişmeler yaşanmıştır. Söz konusu konular ileriki sayfalarda detaylı bir şekilde ele alınacağı için bu kadarla yetinip Taliban yönetiminin sonuna kadar gençlerin önüne engel oluşturan hususlardan kısaca bahsedilecektir.

2.7. Gençlerin Siyasetten Uzaklaşması

İnsanlık tarihi çatışma ve işbirliği tarihidir. İnsanın, gücünü başkasıyla birleştirdiği zaman bir diğerine galip gelebileceğini anladığı anda katılım olgusu ortaya çıkmıştır. Başka bir deyişle

zaman zaman kanlı çatışmaların sonucunda tüm yönetilenlerin siyasal sürece katılma hakkına sahip oldukları anlayışı gelişmiş ve yerleşmiştir. Bugün, modern toplumlarda siyasal katılım, ilke olarak benimsenmekten farklı bir biçimde iyi bir vatandaşın katılımcı bir vatandaş olduğu düşüncesi egemen olmaya başlamıştır. Ancak Afganistan tarihi zulüm ve haksızlık tarihi olduğu için hükümete şüphe gözüyle bakan halkın hükümetten daha fazla uzaklaşmasına neden olmuştur. Yapılan bir ankete göre halkın genel anlamda % 43'ü güvensizlik, % 28.4'ü yolsuzluk, % 25.7'i işsizlik, % 10.8'i ekonomiden şikayet etmektedir¹²⁰. Buna ek olarak yapılan mülakata katılan Sharifi Balkhabi "bildiğimiz üzere Afganistan, savaş halinde bir ülkedir başka bir deyişle savaştan barış ve istikrara geçiş sürecinde bir ülkedir. Sadece gençlerimiz değil, kadınlarımız, çocuklarımız ve diğer masum insanlarımız da sorunlarla mücadele veriyorlar. Bununla beraber her ne kadar son zamanlarda geleneksel toplumdan modern bir topluma geçiş süreci söz konusu olduysa da geleneksel bir yapıya sahibiz hala moderniteye geçiş olgusu tam anlamıyla kabul edilmiş birşey değildir. Hala köylerde yaşlılar, köy beyleri, köy ağaları ilk ve son sözü söylerler. Hala köylerde yaşlılar, ağalar ve köy beyleri meclisleri bulunmaktadır. Hala ülkenin çoğu bölgelerinde cezalar, mahkemeler, kavgalar ve ailevi sorunlar köy ağaları meclislerinde çözüm bulur. Bu meclisler toplumsal değerler olarak kabul edilmiştir. Bu da gençlerimizin katılımına engel olan büyük bir faktördür. Gençlerimiz gerçek anlamıyla siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel alanlarda etkili olmamışlardır. Eğer biz toplumumuzu bir sınıflandırmaya tabi tutarsak, gençlerimiz yüksek tabakalarda yer almazlar. Bakanlar Kurulu'nda gençlerimiz yoktur. Partilerde lider konumunda gençlerimiz yoktur. Siyasi olayların karar alma aşamalarında gençlerimiz yoktur. Gençlerimiz gördükleri eğitim ve bilgi sayesinde yönetimin, siyasi partilerin ve siyasi olayların alt tabakalarında mevcuttur. Gençlerimizin mevcudiyeti takdire şayandır. Zira birçok gencimiz eğitim görmüş, lisanslarını almış, yüksek lisans yapmış, doktora seviyesine ulaşmıştır" şeklinde beyanda bulunmuştur.

Afganistan siyasetinde rol oynayan yöneticilerin de insan haklarını dikkate almadan pervasızca davranışları, baskıcı tutumları, eğitim ve öğretim sistemini geliştirmemelerinden kaynaklanan bilgisizlik, uyuşturucu maddelerinin üretimi, kullanımı ve milyonlarca insanın hayatını kaybettiği iç savaşlar Afganistan halkının, özellikle gençliğin ülke siyasetine katılmamalarına neden olan sebeplerdendir.

¹²⁰ <https://asiafoundation.org/resources/pdfs/DariNewsRelease2014.pdf>, (Erişim Tarihi, 03. 04. 2016).

2.7.1. Siyasi Baskı

Afganistan'da tüm bu felaketlerin kaynağı iktidar hırsıdır. İktidar mücadelesi 1747 tarihinde Ahmad Shah Abdali'nin iktidara gelmesiyle başlamıştır. Yönetimde söz sahibi olmak isteyen herkesin amacı ne pahasına olursa olsun iktidarı ele geçirmek ve iktidarını korumak olmuştur. Bununla beraber üst düzey yöneticiler kendi aşiretinin diğer kabilelere ve onların toprakları üzerine egemenliğini sağlamaya çalışmışlardır.

Ülkenin çıkarlarını gözardı edip kendilerinin ve yakınlarının çıkarları uğruna ülke sınırlarında dış güçlerin çıkarları doğrultusunda hareket edip onların müdahalesini sağlamaktan ülkenin milli servetini çocukları için ülke dışına çıkarana kadar herşeyi yapmaktan çekinmemişlerdir. 1960'lı yıllarda Afganistan kamuoyu Kral Zahir'in İsviçre'deki hesaplarına yüzlerce milyon dolar yatırdığına dair söylentiler yayılmıştır. Bu söylentilere göre Kral Zahir Afganistan'ın yurtdışına ihraç ettiği doğalgaz, elmas, altın ve kömür gibi yeraltı ülke zenginliklerinden kazandığı dövizlerin büyük bir bölümünü ülkeye getirmek yerine İsviçre ve İtalya'daki özel banka hesaplarına aktarmıştır¹²¹. Kişisel çıkarları ve serveti söz konusu olunca aktifleşen bu yöneticiler devlet işlerinde tembel, zayıf, dış dünyayla pek ilgisi olmayan rahatına düşkün hükümdarlar benlik eksenli olmuşlardır. Diğer insanların zihni kabiliyetlerini ve düşüncelerini dikkate almadan yalnızca onların fikri yapısına yakın olan insanları görebilmişlerdir. Bu yüzden ülke tarihi hep bir taht kavgasıyla ilerlemiştir.

Durani Kraliyeti siyasi istikrarsızlıktan daima rahatsızlık duymuştur. Bu istikrarsızlığın birçok sebebi olmuştur. Bazı araştırmacılar ana sebep olarak toplumsal ve kültürel farklılığı belirtirken bazıları coğrafi özelliklerinden bahsederek aşılamaz bölgelere sahip olduğu için merkezi hakimiyetin tüm Afganistan halkını bir türlü kontrol altına alamamasına işaret etmektedirler. Aynı zamanda Afganistan'ın stratejik konumu, uluslararası güçlerin rekabetinde krallık ailesinin içindeki iktidar mücadelesi ile hükümetlerin ayrımcı politikaları Afganistan'ın istikrarsızlığının sebeplerinden kabul edilmiştir. Fakat her ne kadar bu açıklamalar doğruysa da sorunu tamamıyla açıklığa kavuşturamaz, zira Afganistan tecrübesini birçok ülke yaşamıştır ama devletleri daima varolagelmiştir.

¹²¹ Oğuz, a.g.e., s. 70.

Saduzai kralları 19. yüzyılın başlarına kadar Hindistan eyaletlerine saldırıp yağmalamakla askerlerinin geçimini sağlamışlardır. Hindistan topraklarını kaybetmekle Durani kralları askerlerinin ve komutanlarının geçimi için iç gelirlere dayanıp Peştun olmayan etnik gruplarına daha çok vergi yüklemek ve topraklarını taraftarları arasına dağıtmışlardır.

Afganistan yöneticileri istisnasız aile ve aşiretinin iktidarda kalması için diğer aşiretlerle sürekli savaşmışlardır. 1880-1901 yılları arasında Afganistan topraklarının gücünü elinde bulunduran Abdurrahman Han doğuda Peştun kabileleri olan Gilzay, Şenvari, Nuristan halkıyla, kuzeyde Tacikler ve Özbekler ile, merkezi bölgelerde Hazara halkıyla savaşıp onlara değişik baskılar uygulamıştır¹²². Abdurrahman ve mirasçıları tekelleşmeyle ülke siyasetini ve gücünü elinde bulundurup ne Afganistan için ne de özellikle Peştunlar için hiçbirşey yapmamıştır. Ülkenin ekonomisini, bilim ve kültür alanlarını geliştirip bölgesel ve uluslararası alanlarda ülkeye itibar kazandırmak yerine zulüm, savaş, terör, yoksulluk ve ayrımcılık gibi olumsuz tavırlarıyla halka yaklaşmıştır. Abdurrahman Han tüm Afganistan halkına hain ve suçlu gözüyle bakmıştır. Bu yüzden ona göre tek bir çözüm ya sürekli halkı korku ve tehdit yoluyla yönetmek ya da öldürmek olmuştur¹²³. Abdurrahman Han özellikle Hazaraları yönetimi için büyük bir tehdit olarak görmüştür. Bunun için onlara değişik vergiler yükleyerek baskı uygulamak istemiştir. Bununla da yetinmeyip mezhep farklılığından dolayı kafirlikle suçlayıp onlara saldırma planları kurmuştur. Merkezi bölgesi halkı can, mal ve namuslarının tehlikede olduğunu görünce artık silahlı mücadeleden başka çarenin kalmadığını anlamışlardır¹²⁴. 1893 yılında Abdurrahman Han ile Hazaralar arasında meydana gelen bir savaşta Hazaraların % 62 gibi bir yüzdesi soykırım yapılmıştır. Esir alınanları köle ve cariye olarak köle pazarlarında satılmıştır. Kalanları ya Pakistan ve İran gibi komşu ülkelere kaçmışlardır ya da Afganistan'ın değişik bölgelerine sürgün edilip dağınık bir şekilde yaşamaya devam etmişlerdir.

Yöneticilerin baskıcı tutumlarından biri de haksız yere ve keyfi olarak masum insanları hapishanelere sürüklemek olmuştur. Abdurrahman Han döneminde sadece Kabil'in hapishanelerinde 12 bin erkek, 8 bin kadın hapse atılmıştır. Bu sayı o günün 5 - 8 milyon tahmin edilen ülke nüfusuna göre büyük bir rakamdır¹²⁵. Eskiden beri Afganistan'da hapishane koşulları

¹²² Shafai, **a.g.e.**, s. 154.

¹²³ **a.g.e.**, ss. 155-156.

¹²⁴ **a.g.e.**, ss. 155-156.

¹²⁵ Ghubar, **a.g.e.**, s. 565.

oldukça kötüdür. Her şeyden önce hapishanelerde, kapasitelerinin çok çok üzerinde tutuklu ve mahkum barındırmışlardır. Yetersiz battaniye, aşırı kirlilik, salgın hastalıklar, aşırı kalabalık ve soğuk nedeniyle birçok mahkum akli dengesini kaybetmiştir.

Ülkede çok sayıda gizli hapishane illegal olarak yönetilmiştir. Bu hapishaneler kuyu şeklinde özel bir biçimde korku dolu karanlık hapishaneler şeklinde olmasından ve giren insanların değişik ve ağır işkenceler gördükleri için bir daha çıkıp çıkamayacakları da bilinmemekte idi. Yöneticilerin bu tavırları, Afganistan halkının haklarının bilincinde olma korkusundan kaynaklanmıştır. Bu yüzden halkın çoğunluğunu eğitimden mahrum bırakmıştır. Eğitim görebilenler de sadece okuma ve yazma bilenlerden ibaret olmuştur. Üniversitelere ve yüksek eğitim kurumlarında eğitim görmek ayrıcalıklı bir mesele olmuştur. Bu herkesin ulaşabileceği bir seviye olmaktan çıkmıştır. Bu nedenlerin tamamı birleşince insanların siyasete katılamama, ülkede bir iç huzursuzluk ve kargaşaya yol açıp devlete karşı ayaklanmalara ve iç savaşlara neden olmuştur.

2.7.2. İç Savaşlar

Halkın sabrını zorlayan kralların değişik baskıları, millet ve yönetim arasında anlaşmazlıklara yol açıp zaman zaman ayaklanmalara neden olmuştur. Her ne kadar bu ayaklanmalar bastırıldıysa da Afganistan halkının adil bir İslam devletinin talepleri her daim devam etmiştir. Adalet ve eşitlik uğruna uzun yıllar mücadele veren Afganistan halkı 17 Temmuz 1973 tarihinde Dawood Han'ın askeri bir darbeye amcasının oğlu Kral Zahir'in 40 yıllık kraliyetine son verip cumhuriyeti kurmasıyla¹²⁶ bir kez daha hayal kırıklığına uğramıştır. Çünkü Dawood Han onun darbesine destek çıkan ve ordu gücünü elinde bulunduran komünistlerin ideolojisine yakın olan Halk ve Parçam fraksiyonlarındaki arkadaşlarıyla arası açılmış ve birbirlerini yok etme girişiminde bulunmuştur. Sonuç itibariyle Halk ve Parçam'ın birleşip darbe gerçekleştirmesiyle Dawood Han ortadan kaldırılmıştır.

Afganistan bu sefer Sovyetler Birliği ordusunun saldırısına uğramıştır. Mücahit grupların direnişi sonucunda 1989 yılında Sovyetler Birliği ordusu Afganistan'dan çekilmiştir. Bu gelişmelerin ardından 28 Nisan 1992 tarihinde Hazrat Sebghatullah Mojaddadi'nin

¹²⁶ Lalestani, **Jangi Qudrat; Wakai Se Dahe-i Akhir Afghanistan**, Kokcha Yayınları, 2005, s. 1.

başkanlığındaki Mücahitlerin geçici konseyi yönetimi devralmıştır¹²⁷. Çok geçmeden gruplar birbirleriyle iktidar mücadelesine girişmişlerdir. Grupların silahlı çatışmaları sonucunda iç savaşlar daha da kızışmıştır, sadece Mayıs 1992 - Mart 1995 tarihleri arasında Kabil'in batısında Şura-i Nizar, İttihad-i İslami ve Milli Birlik partisi arasında 27 kez kanlı çatışma yaşanmıştır¹²⁸. Bu savaşlar mücahit grupların çıkar çatışmalarının sadece bir kısmıdır.

Afganistan'ın siyasetini, ekonomisini, toplumsal yapısını ve kültürel değerlerini alt üst eden bu savaşlar genel olarak üst düzey idarecilerin iktidar açlığı ve dış güçlerin müdahalesi olarak değerlendirilmektedir. Başta Amerika ve Rusya olmak üzere Afganistan'ın komşu ülkeleri ve Afganistan'da çıkar peşinde olan tüm ülkelerin gizli servisleri gece gündüz çalışıp iç savaşları daha da kızdırmışlardır. Lalestani, iktidar mücadelesi adlı kitabında KGB'nin iç savaşlarda çok ciddi anlamda parmağının olduğuna vurgulamıştır¹²⁹. Üstad Abdul Ali Mazari bir röportajında iç savaşların ağırlıklı nedenini Arapların müdahalesine ilişkilendirerek çatışmaları sırasında çok sayıda Arap kökenliyi esir aldıklarını, savaşlarda ölenlerin bir kısmının üzerinde Arap kimliklerinin, bir kısmında Pakistan ve ISI kimliklerinin bulduklarını dile getirip Afganistan Savunma Bakanlığı'nın da bu iddiayı doğruladığını ifade etmiştir.

Pakistan ve Suudi Arabistan'ın doğrudan müdahalesiyle Afganistan'ın iç savaşlarında Amerika, İngiltere ve İran başta olmak üzere diğer ülkelerin de gizli servisleri aktif bir şekilde faaliyet göstermekte halen bazı ülkelerin gizli servisleri ciddi anlamda faaliyetlerini sürdürmektedir.

2.7.3. Uyuşturucu Üretimi ve Bağlılığı

Afganistan halkının kalkınmasına ve ilerlemesine engel olan bir diğer amansız düşman eroin, afyon ve esrar gibi uyuşturucu maddeleridir. Afganistan'da savaş ağaları ve nüfuzlu aileler uyuşturucu maddelerinden ailevi ticareti olarak kar sağlamaktadırlar. New York Times gazetesinin ortaya attığı bir iddiaya göre Afganistan'da NATO güçlerinin müdahalesi sonrası eroin trafiğinin ve ticaretinin artışında CIA'nın büyük rolü olduğu belirtilmiştir¹³⁰. UNDOC'nin raporuna göre

¹²⁷ Abdulkadir Şen, **Afganistan İnsan Hakları Raporu 2001-2011**, İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği Yayınları, Ankara, s. 11.

¹²⁸ Shafai, **a.g.e.**, s. 256.

¹²⁹ Lalestani, **a.g.e.**, s. 278.

¹³⁰ Şen, **a.g.r.**, s. 59.

2011 - 2012 yılları arasında haşhaş üretimi önceki yıllara göre % 18 artış göstermiştir¹³¹. Günümüzde Afganistan dünyanın % 90 haşhaşını üretmektedir¹³². Bu satırların yazarı 22 Haziran 2017 tarihinde Afganistan'ın kuzeyinde bulunan Saripul şehrinde 600 kg haşhaşın devlet tarafından yakalanarak yakıldığına bizzat tanıklık etmiştir.

Afganistan'da uyuşturucu bağıllığı da son yıllarda önemli bir sosyal ve sağlık krizi haline gelmiştir. 2001 yılı sonrası dönemde üretim miktarı büyük oranda artan uyuşturucunun özellikle de Afganistan halkına zarar verdiği ortadadır. Bir taraftan yüksek oranda haşhaşın üretimi diğer taraftan son elli yıla yakın savaşın zararları, işsizlik ve yönetimin sağlık stratejisinin zaaflarından kaynaklanan uyuşturucu ucubesi Afganistan ve halkına gölgesini gün geçtikçe artırmaktadır.

Afganistan'da sadece erkekler bu sessiz tsunaminin tuzağına düşmemiştir. Kadınların da uyuşturucu bağımlısı olduğu bilinip çocukları hatta bebeklerin uyuşturucu tehlikesiyle karşı karşıya kaldıkları da bir gerçektir. Ancak Afganistan'da uyuşturucu kullanımının açık nedeni veya nedenleri belli olmamakla beraber dönüşümler, sosyal değişim, yoksulluğun yayılması, işsizlik, iç savaşların sonuçlarından kaynaklanan zihinsel sorunlar, haşhaş tarlalarında çocukların çalışması, haşhaşın ilaç olarak kullanımı, aile içi şiddet, uyuşturucu maddelerinin kolay bulunurluğu, vatandaşların komşu ülkelere göç etmesi, halkın sağlık hizmetlerine erişim eksikliği ve haşhaş tarlalarında çalışan işçilerin ailelerine haşhaşın maaş olarak girmesine bağlantılı olduğu tezi ileri sürülmektedir. Uluslar arası narkotikle mücadele ünitesi, Amerika Birleşik Devletleri dışişleri Bakanlığı yasa çıkarma bölümüyle Afganistan Sağlık ve Narkotikle Mücadele Bakanlığı'nın işbirliğiyle yapılan bir araştırmaya göre Afganistan halkının % 11'i uyuşturucu kullanmaktadır¹³³.

Bu raporda Afganistan'ın kentsel ve kırsal alanlarındaki anketlere göre milli düzeyde uyuşturucu kullananların düzeyi % 11'e ulaştığı görülmektedir ki dünyada en yüksek oranlardan biridir. Kırsal alanlarda uyuşturucu kullananların yüzdesi kentsel alanlarda yaşayanların üç katıdır. Bu ankete göre kırsal alanlardaki insanların % 13'ü uyuşturucu kullanırlar, halbuki şehirlerde yaşayanların % 5'i uyuşturucu kullanırlar. Yapılan ankete göre ülke çapında 15 yaş altındaki çocukların % 9'u bir veya bir kaç türlü uyuşturucu kullanmışlardır¹³⁴. Daha da ilginç olan anketlere

¹³¹ David Mansfield ve Paul Fishstein, "Musameha ve Taghafal", **Afganistan Araştırma ve Değerlendirme Birimi (Arey)**, 2013, s. 5.

¹³² <http://www.bbc.com/persian>, (Erişim tarihi, 27. 03. 2016).

¹³³ <http://www.bbc.com/persian>, (Erişim Tarihi, 26. 03. 2016).

¹³⁴ <http://www.bbc.com/persian>, (Erişim Tarihi, 26. 03. 2016).

göre polis kuvvetlerinin % 12 - 41'i esrar bağımlısıdır. Benzer şekilde son zamanlarda uyuşturucu kullanımı özellikle enjeksiyon yöntemiyle kullanımına tanık olunmaktadır¹³⁵.

Afganistan Sağlık Bakanlığı'nın 2005 yılındaki bir raporuna göre Afganistan'da uyuşturucu kullananların sayısı 920 bin kişi iken bu oran 2009 yılında bir milyonun üstünde olup 2014 yılında üç milyona ulaşmıştır¹³⁶. Afganistan halkı hayatın temel sorunlarıyla boğuşurken uyuşturucu tsunamisi bu ülkedeki insanların dertlerine dert katarak toplumsal düzenin bozulmasına neden olmuştur. Mezar-i Şerif milletvekili Mohammad Abduh ile yapılan mülakatta ülkede güvenlik sorunlarının getirilerinden bahsedilmiş, ve uyuşturucunun gençlerin siyasal ve toplumsal alanlarda mevcudiyetlerini olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Mezar- i Şerif Milletvekili şöyle demektedir: "Savaş, güvenlik sorunlarının devam etmesi, intihar saldırıları, patlamalar ve yolsuzluk hem ülkenin geleceği için hem de Afganistan halkı için büyük bir tehdittir. Bu yüzden savaşın devamı ülke vatandaşlarımızın yurt dışına göç etmesi, uyuşturucu üretimi, uyuşturucu kaçakçılığı, insan kaçakçılığı, yoksulluk ve sonuç itibarıyla terör örgütlerinin insanlarımızı kendine çekmek gibi olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Bu da gençlerin siyasi olaylara ve siyaset alanındaki varlıklarını olumsuz etkileyecektir".

2.7.4. Gençlerin Yönetime Güvenmemeleri

Afganistan hükümetleri uzun zamandan beri ayrımcılık, yolsuzluk, kötü yönetim ve üst düzey yöneticilerin yolsuzluğu nedeniyle halkın güvenilebileceği bir yönetim olmayı başaramamıştır. Halk ve hükümet arasındaki uçurum her geçen gün daha da artmıştır. Yöneticiler seçim kampanyaları sırasında birtakım faaliyetlerin yapılmasını vadedip seçim sonrası ulusal alanda faaliyet göstermesi gerekirken çevresindekilerin anonim şirketi olmuştur ve hiçbir zaman halkın çıkarları doğrultusunda hareket etmemişlerdir. Halkın hükümete olan güvensizliği gün geçtikçe artmıştır. Mezar-i Şerif ve Şebergan'da yapılan 100 kişilik bir ankette yönetime ve yöneticilere güveniyor musunuz diye sorulduğunda; 100 kişiden sadece 3'ü "cumhurbaşkanına güvenirim" cevabını verirken 100 kişiden sadece 2 kişi yürütme heyeti başkanına güvendiğini söylemiştir. 100 kişiden 4 kişi meclise güvendiğini, 6 kişi yargı birimine, 8 kişi polis kuvvetlerine, 18 kişi ordu birliklerine, 10 kişi hepsinden fazla medyaya güvendiğini ve 49 kişi hiçbirine "güvenmem" cevabını vermiştir. Her ne kadar yapılan anketler toplumun tümünün düşüncelerini

¹³⁵ <http://www.bbc.com/persian>, (Erişim Tarihi, 26. 03. 2016).

¹³⁶ <http://www.bbc.com/persian>, (Erişim Tarihi, 26. 03. 2016).

yansıtmasa da büyük bir kısmının fikrini yansıtmaktadır. Ankette görüldüğü üzere katılanların yarısı yöneticilere ve yönetime tamamen güvenini yitirmiştir. Katılımcılara "sizce yöneticiler yanlış yaparlar mı" diye sorulduğunda; katılanların % 37'si "her zaman yanlış yaparlar", % 61'i "ara sıra yanlış yaparlar", % 1'i "yanlış yapmazlar" ve yine % 1'i "bilmiyorum" şeklinde cevap vermişlerdir. Son zamanlarda güvensizlik sorunları halkı, geleceğe dair hayal kırıklığına uğratmıştır. Çoğu alanlarda anayasa dikkate alınmamış herkes gücü yettiği kadar anayasayı ihlal etmiştir.

Diğer taraftan terör örgütlerinin, eylem girişimlerinde getirdikleri yenilikler sonucunda bazı bölgelerde güvenlik gerekçesiyle askeri müdahalelerin halkası daha da daralmıştır. Bunun neticesinde hem askeri hem de sivil kayıplara neden olmuştur. Bu da halkın güvenlik güçleri dış güçlerin rolü ve genel anlamda hükümetin yaptığı tüm hizmetlerden olumsuz algılamalarına neden olmuştur. Güvenlik ile kalkınma faaliyetleri birbirleriyle doğrudan alakalıdır. Bu nedenle güvenlik sorunları kalkınma faaliyetlerine ve toplumsal hayat alanlarında gölgesini düşürmüştür. Bu sorunlar ülkede yaşam koşullarını büyük ölçüde etkilemiştir. Afganistan halkı, özellikle gençler ülkede yaşam ümidini yitirmişlerdir. Bu nedenle korkusuz bir hayat sürdürebilmek için ağır şartlar altında yurt dışına kaçmaktadırlar.

2.8. Demokrasiye Geçiş Sürecinde Gençler

11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de bir olay ortaya çıkmış, dünya medyasının önce uçak kazası olarak duyurduğu olay, daha sonra Amerika’nın en büyük terör olaylarından biri olarak tarihte yerini almıştır. Saldırıyı Arap zengini Usame Bin Ladin’in terör örgütü El- Kaide düzenlemiştir. ABD, El-Kaide ve destekçisi olan Taliban’ı yok etmek amacıyla önce hava bombardımanı ile daha sonra da takviye güçlerle Afganistan’a asker indirmiştir. ABD’ye İngiltere de katılmış, daha sonra gerginlikler üzerine NATO güçleri Afganistan mücahit gruplarının silahlı kuvvetlerinin yardımıyla terörle ciddi bir mücadele başlatmıştır.

Askeri müdahale sürerken siyasi taraflar yeni rejimin kurulması için Bonn Antlaşması üzerine çalışmaya başlamışlardır. 5 Aralık 2001 tarihinde Birleşmiş Milletler önderliğinde Afganistan’ın Taliban hariç tüm siyasi grupları tarafından imzalanan Bonn Antlaşması’na göre 22

Aralık 2001 - 13 Temmuz 2002 tarihleri arasında geçici bir hükümet kurulmuştur¹³⁷. Geçici yönetimde tüm etnik gruplar ve siyasi taraflar kapsayıcı bir şekilde hükümete katılmışlardır.

Bonn Antlaşması ile Afganistan'da Olağanüstü Büyük Ulusal Meclis (Loya Jirga İztirari) kurulması, geçici yönetimin ardından geçiş yönetimi, yeni anayasa taslağının hazırlanması, bu yeni anayasa prensiplerine uygun cumhurbaşkanlığı seçimi ve normalleşme sürecinin başlatılması gibi konular yer almıştır. Bonn Antlaşması metninde İslam, demokrasi, çoğulculuk ve sosyal adalet prensipleri vurgulanmıştır. Bu antlaşma aynı zamanda insan hakları ve kadın haklarına hassasiyetle yaklaşan modern bir ülkeye geçiş için bir yol haritası niteliğinde olmuştur¹³⁸.

Demokrasi dönemi diye adlandırılan 2001 yılı sonrası Afganistan'ın çeşitli grupları için çabalar süreci olmuştur. Bu dönemde gençlerin siyasete katılımı ve onların haklarını elde etme çalışmaları Taliban sonrası önemli gelişmelerdendir. Afganistan gençleri verdiği sayısız fedakarlıkların ardından siyasete katılım ve değişik alanlarda gösterdikleri çabalar sonucunda haklarını elde edebileceğinin farkına varmışlardır. Bunun neticesinde Afganistan gençlerinin büyük bir kısmı siyasi olmakla beraber herhangi bir partinin üyeliğini kabul etmemişlerdir. Çünkü Afganistan'da partiler demokratik ve temel reform sürecini olması gerektiği gibi tecrübe etmemişlerdir. Partilerin çoğu halen ilke ve disiplin yerine kişilerin ekseninde şekillenmektedir.

Ortaya çıkan fırsatlar Afganistan gençliğinin siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda inanılmaz başarılar gösterdiği tarihi bir ganimet olmuştur. Bu çerçevede yayınlar, kitaplar, bilimsel dergiler ve gençlerin bilimsel ve kültürel programlara ilgileri herkesi şaşırtmıştır. Ülkenin bazı bölgelerinde ve özellikle merkezi bölgelerde devletin ve uluslararası toplumların yardımları olmaksızın okullar inşa edilmiştir.

Taliban sonrası 15 yılı aşkın bir zaman diliminde meydana gelen değişiklikler, gençlerin hayatlarında daha belirgin olmuştur. Yeni Afganistan'da gençler hayatın siyasi ve toplumsal alanlarında aktif rol oynamışlardır. Gençler hem yurt içinde hem de yurt dışında akademik ve normatif eğitim görüp deneyim kazanmışlardır. Bu birikimlerini pratik alanlarda uygulamaya çalışmışlardır. Gençler sivil topluluklar icat etmişlerdir. Siyasal çalışmalarda ciddi çabalarda bulunmuşlardır.

¹³⁷ http://www.iec.org.af/public_html/Civic%20Education%20Material/Flipcharts1/Dari.pdf, (Erişim Tarihi, 13.07.17).

¹³⁸ Hilal Önal, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 6, Sayı: 23. ss. 46-47.

Afganistan'ın siyasi, ekonomik ve toplumsal krizlerinin ortadan kaldırılması için eğitim alanında büyük yatırımlar yapılmıştır. Gençler yeteneklerini bilinçlenme ve yüksek öğrenimin ilerlemesiyle beraber teknolojik yeteneklerini de geliştirmişlerdir. Afganistan gençleri artık sosyal ve siyasal olayların marjinalinde tutulamazlar. Bu yüzden demokrasinin ve insan haklarının daha iyi bir şekilde yaygınlaşması için meydana gelen fırsatları iyi değerlendirmişler ve siyasete katılmışlardır. 2001 sonrası cumhurbaşkanlığı, meclis ve il genel meclis seçimlerine gençliğin katılımı ve gösterdikleri faaliyetleri Sayed Mohammad Hasan Sharifi Balkhabi'ye sorulduğunda; Afganistan devletin tam anlamıyla bir hukuk devleti haline gelemediğini, birçok siyasi, toplumsal, ekonomik ve kültürel kararlarda büyüklerin ve yaşlıların yerlerinin ayrıcalıklı olduğunu fakat bunlara rağmen gençlerin direndiğini gün geçtikçe kabiliyetlerini artırdıklarını, bu yüzden güvenlik sorunlarının giderilmesi, iş imkanlarının sağlanması durumunda gençlerin kısa sürede ülkede hakimiyetini kontrol altına alabileceklerini söylemektedir. Gençlerin cumhurbaşkanlığı, bakanlık, milletvekilliği, valilik vb. yapma yeteneklerine sahip olduklarını belirten Sharifi fırsat verilmesi durumunda kendilerini ispat edebileceklerine inandığını ifade etmiştir. Günümüzde gençlerin orduda, poliste, emniyet birimlerinde ve devletin diğer birimlerinde üst düzeylerde olmasa da alt tabakalarda varlıkları hissedilir dereceye gelmiştir.

2.8.1. Geçici Yönetim

Demokrasi diye adlandırılan yeni bir döneme girilmiş ve Afganistan'da istikrarı sağlayabilecek bir otoriteye ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu otorite Hamid Karzai olmuştur. Bonn Antlaşması'na göre 22 Aralık 2001 tarihinde Burhaneddin Rabbani iktidarı resmi bir şekilde Hamid Karzai'ye devretmiştir. Hamid Karzai başkanlığında geçici yönetim kurulmuş ve tüm sorumlulukları üstlenmiştir. Bonn Konferansı'nda her ne kadar ulusal birlik ve beraberliğe vurgu yapıldıysa da geçici hükümette dört büyük etnik grubu dikkate alınmıştır. Diğer bir anlatımla Peştunlar % 34, Tacikler % 34, Hazaralar % 20 ve Özbekler % 12 oranında hükümete katılmışlardır¹³⁹. Başkan yardımcıları ve bakanlar kurulu Bonn Antlaşması'nı imzalayanlar tarafından seçilmiştir. Geçici hükümetin esas hedefi ulusal egemenliği sağlamak, geçiş yönetimi kurmak üzere altı ay içerisinde Olağanüstü Büyük Ulusal Meclis (Loya Jirga İztirari) oluşturmak olmuştur. Bunun için bağımsız bir komisyon oluşturulmuş, ardından Afganistan Yüksek Mahkemesi kurulmuştur. Bundan sonra Afganistan'da büyük siyasi ve toplumsal değişiklikler

¹³⁹ http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2015/12/151222_k02-power-sharing-afghanistan, (Erişim Tarihi, 13. 07. 2017).

yaşanmıştır. Devlet ve milleti yeniden yapma süreci, ülkede toplumsal ve ekonomik dengeleri düzeltme süreci başlamıştır. Afganistan toplumunda hızlı değişiklikler meydana gelmiş, uluslararası devletler tarafından milyarlarca dolar Afganistan'a aktarılmıştır.

Yeni siyasi ve toplumsal akımlar ortaya çıkmıştır. Bu grupların bir kısmı eski siyasi partilerden ayrılıp kurumsallaşmışlar, bir kısmı vakıflar, dernekler ve diğer sivil toplum kuruluşları çerçevesinde faaliyet göstermeye devam etmişlerdir. Bu grupların siyasi açıdan toplumun geleceğini önemli ölçüde etkileyecekleri de öngörülen bir durumdur. Bu gruplardan biri Afganistan Sivil Topluluğu'dur.

Afganistan Sivil Topluluğu (ACSF) 76 sivil toplum aktivistin isteği üzerine 29 Ekim - 02 Kasım 2001 tarihinde Almanya'nın Bad Honnef kentinde yapılan ilk toplantıda İsviçre Barış Vakfı'nın yardımıyla kurulmuştur¹⁴⁰. Bu Konferans savaş sonrasında Afganistan'da sivil toplumun da barış ve imar faaliyetlerinde daha fazla katkı sağlamak amacıyla İsviçre Barış Vakfı tarafından Bonn Konferansı'yla aynı zamanda düzenlenmiştir. Bu konferansta sivil toplum temsilcileri Afganistan'ın imar faaliyetlerinde ve daha iyi bir gelecek için diğer sivil toplum kuruluşlarıyla diyalog kurmak amacıyla Afganistan Sivil Toplumu'nu kurmuşlardır. Afganistan Sivil Topluluğu üyelerinin hemen hemen tamamı gençlerden oluşmaktadır. Afganistan Sivil Topluluğu'nun ilk bürosu Mart 2002 tarihinde Kabil'de açılmıştır.

Sivil toplumun bakış açısı, demokratik değerlere dayalı hareketli ve dinamik bir toplum geliştirmektir. Sivil toplumun misyonu, bireylerin kapasitesini geliştirip koordinasyon yoluyla yönetim kurup vatandaşlık duygusunu yükseltmektir. Sivil toplumun amacı çoğulcu, birleşik bir toplum oluşturmaktadır. Sivil toplum ağlarını geliştirip güçlendirmek, siyasi, toplumsal ve ekonomik süreçte halkın düşüncelerini ilgili kurumlarla paylaşmaktır.

Son yıllarda Afganistan devleti, gençlerin gelişmesi için sağlık, eğitim, çalışma ve siyasal katılım gibi değişik alanları elverişli hale getirmiştir. Ancak ne yazık ki bu imkanlardan Afganistan gençliğinin tamamı eşit düzeyde yararlanamamışlardır.

¹⁴⁰ <http://www.acsf.af>, (Erişim Tarihi, 03. 04. 2016).

2.8.2. Olağanüstü Büyük Ulusal Meclis (Loya Jirga İztirari)

Bonn Konferansı'na katılanlar geçiş yönetimini kurmak için Olağanüstü Büyük Ulusal Meclis ismiyle büyük bir meclis oluşturmaya taahhüt etmişlerdir. Olağanüstü Büyük Ulusal Meclis'in kurulması için özel bir komisyon oluşturulmuştur. Komisyon halkın değişik kesimlerinin temsilcilerinden Olağanüstü Büyük Ulusal Meclis'i kurmuştur.

Afganistan'ın geleneksel meclisi kabul edilen Büyük Ulusal Meclis tarihin değişik sayfalarında her türlü siyasi, toplumsal ve kabilevi sorunları çözmek için oluşturulmuştur. Tarihi verilere göre millattan yaklaşık iki bin yıl önce Vediler döneminde ülkeye dair meseleleri konuşmak ve ülkeye dair kararlar almak için Sabha ve Samithe diye meclisler oluşturulmuştur¹⁴¹. Afganistan toplumu İslam dinini kabul ettikten sonra da Şura ve istişareye verdiği değerden daha önce yerel ve ulusal bir değer kabul edilen bu meclis dini ve itikadi bir boyut almıştır. Geleneğe göre Büyük Ulusal Meclis aşiret büyükleri, aydınlar ve din adamlarının bir araya gelmesiyle ortaya çıkmakta, daha önceleri meclisin üyeleri daha çok halk tarafından seçilen kişiler değil de devlet tarafından atanan veya devletten çıkar elde eden kişilerden oluşturmakta idi¹⁴².

2002 yılında kurulan Meclis'in üyeleri tamamen halkın temsilcileri olmasa da kısmı olarak halkı temsil etmek zorunda kalmıştır. Bu Meclis'e katılan 1501 üyeden 300'ü; aydınlar, din adamları, sivil toplum kuruluşları temsilcileri, göçmenler, iş adamları, geçici yönetim üyeleri, Büyük Ulusal Meclis Komisyonu üyeleri ve Göçebelerin (Kochilerin) temsilcilerinden seçkin karakterler seçilmiştir¹⁴³. Meclis'in % 10'u kadınlara tahsis edilmiş, geriye kalan üyeler ülkenin dört bir yanından katılmışlardır¹⁴⁴.

Olağanüstü Büyük Ulusal Meclis 10 Haziran 2002 tarihinde Kabil'in Loya Jirga Salonu'nda çalışmalarına başlamış, bu çalışmalar 18 Haziran 2002 tarihine kadar sümüştür. Bu Meclis Afganistan'ın olumlu tarihi olaylarından biri olarak kabul edilmekte, zira 30 - 40 yıldan

¹⁴¹ Ghulam Mohammad Ghubar, Afghanistan Dar Yak Nazar, Kabil, 1984. s. 11.

¹⁴² N.A.M.H., Jirga veya Tarikh-i Loya Jirga, 1991, s. 26.

¹⁴³ <http://www.iec.org.af/fa>, (Erişim Tarihi, 12.07.2017).

¹⁴⁴ Zalmay Khalilzad, **Frestadah**, Çev., Harun Najafizada, Azim Yayınları, 2016, s. 147.

beri ilk kez 1500'den fazla kişi siyasi kaderleri ile ilgili silah dili ile değil de diyalog ile müzakere etmişlerdir¹⁴⁵.

Olağanüstü Büyük Ulusal Meclis'in üyeleri yurt içinden ve yurt dışındaki göçmenlerin temsilcilerinden oluşmuştur. Sayıları 1501 kişi olarak belirlenen bu üyelerin bir kısmını kadınlar oluştururken gençlerin de varlığı hissedilmiştir¹⁴⁶. Hamid Karzai altı ay süren geçici yönetim başkanlığının ardından Olağanüstü Büyük Ulusal Meclis tarafından 18 ay görev yapmak üzere geçiş yönetimi başkanı seçilmiştir.

2.8.3. Geçiş Hükümeti

Geçiş Yönetim Başkanlığı için Hamid Karzai ve Dr. Massouda Jalal rekabete girmişlerdir. Olağanüstü Büyük Ulusal Meclis üyelerinin çoğunluğun kararıyla Hamid Karzai Geçiş Yönetimi Başkanı seçilmiştir. Geçiş yönetimin oluşması demokrasi ve Afganistan'ın siyasi istikrarı için geçici yönetim ve Olağanüstü Büyük Ulusal Meclis'ten sonra önemli bir adım olmuştur. Geçiş yönetimin esas görevi Anayasa Meclis'ini (Loya Jirga Kanun-i- Asasi) kurmak için bir komisyon oluşturmak olmuştur. Dokuz kişiden oluşan komisyon Nematullah Shahrani başkanlığında 5 Ekim 2002 tarihinde göreve başlamıştır. Komisyon üyelerinin daha çok hukuk uzmanı olması tercih edilmiştir. Komisyon anayasanın ön taslağını hazırlayıp inceleme komisyonuna teslim etmiştir. İnceleme komisyonu 35 üye ile göreve başlamıştır. Bu komisyon toplumun değişik kesimleriyle müzakereler sonucunda düzenlenmiş anayasa taslağını onaylattırmak için anayasa meclisine sunmuştur. Başka bir deyişle Afganistan anayasasının onay süreci üç aşamadan geçmek durumunda kalmıştır. Meclisin kurulmasından iki yıl sonra halkı temsil edecek, demokrasi ve serbest seçim sonucunda meydana gelecek bir hükümetin kurulması için zemin hazırlamıştır.

Anayasa meclisi 1 Aralık 2003 tarihinde göreve başlamıştır. Bu meclis üyeleri 10 komiteye bölünmüşlerdir. Meclis başkanı, yardımcıları, sekreterleri ve danışmanları dahil olmak üzere her komitenin elli tane üyesi olmuştur. Anayasanın kapsadığı tüm konular tartışılmış, incelenmiş, değerlendirilmiş ardından meclise sunulmuştur. Mecliste Farah ilini temsil eden Malalai Joya adında genç bir kadın iki dakikalık konuşmasında hem Afganistan'da ün kazanmış hem de uluslararası topluluklarda hatırı sayılır biri olmuştur. Malalai Joya mecliste Afganistan cihat liderlerini savaş ağaları ve fundamintalistler diye hitap ederek uluslararası mahkemelerde

¹⁴⁵ <http://www.dw.com/fa-af>, (Erişim Tarihi, 10.07.2017).

¹⁴⁶ <http://www.dw.com/fa-af>, (Erişim Tarihi, 10.07.2017).

yargılanmalarını talep etmiştir. "Bunları (cihadi liderlerini) Afganistan halkı affetse bile tarih affetmez, bunların yaptıkları tarih kitaplarında sonsuza dek kayıtlı kalacaktır" diyerek itirazda bulunmuştur. Bunun üzerine meclis başkanı olan Hazrat Sebghatullah Mojaddadi Malalai'yi komünist ve kafir diyerek meclisten çıkartıp af dilemesini istemiş, fakat Malali Joya dediklerinden af dilemeyeceğini ve buna gerçekten inandığını açıklamıştır.

Anayasa meclisi sürerken tehditler üzerine genç kadının güvenliğini Birleşmiş Milletler Kabil Bürosu üstlenmiştir. Daha sonra 2005 yılında meclis seçimlerine katılıp Afganistan Meclisi'nin en genç siması olmuştur. Yine eskisi gibi mecliste sürekli cihat liderlerine karşı sloganlar söyleyerek hakaretler yağdırmıştır. Malalai Joya'nın bu hareketi Afganistan gençlerinin kısmen hareketlenmelerine neden olmuştur. Bundan sonra Afganistan gençleri cihat liderlerinin kutsal olmadıklarının farkına varmışlardır. Afganistan gençleri daha çok siyasete ilgi duymaya başlayıp bilgilerini geliştirmişlerdir. Bundan sonraki aşamalarda Afganistan gençleri kendi kabiliyetlerine güvenip daha çok siyasete katılmaya gayret göstermişlerdir.

Afganistan anayasasının düzenlenmesi ve onaylanması, demokrasi ve Afganistan'ın istikrarı için en önemli adımlardan biri olmuştur. Anayasasının onaylanması, meclis, cumhurbaşkanlığı seçimleri ve nihayetinde halkı temsil eden bir hukuk devletinin oluşmasına neden olmuştur. Bu anayasanın ışığında 2004 yılında cumhurbaşkanlığı seçimleri ve ardından 2005 yılında meclis seçimleri gerçekleştirilmiştir.

2.9. 2004 Seçimlerinde Gençler

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1948 yılında insan hakları evrensel bildirgesini onaylamıştır. Bu bildirgenin 21. maddesi hükümetlerin meşruiyetini halkın iradesiyle adil ve periyodik seçimlere dayalı oluşuna işaret etmektedir. Afganistan'ın aynı yılda katılıp kabul ettiği bu bildirgenin temeli, halkın siyasi liderlerini seçmek suretiyle kendi kaderini belirleme yetkisine sahip olduğu açıkça ifade edilmiştir¹⁴⁷.

Bu durumda adil, serbest ve doğrudan seçimlerin sonucunda siyasi haklara erişmek insanların temel haklarından biri olarak kabul edilmiştir. Siyasi liderleri ve hükümetin türünü belirlemek, halkın diğer insani ve vatandaşlık haklarını belirlemede etkili olmuştur. Eğitim,

¹⁴⁷ Rohullah Sheyihkzada, Muhammad Azim Besharat ve Latifa Sultani, **Gozareshi Barrasi Waziyet-i Hukuk-i Siyasi Dar Entikhabat-i Riyaset-i Jumhuri wa Shorahayi Welayeti**, Afganistan İnsan Hakları Bağımsız Komisyonu Yayınları, Kabil, 2014, s. 10.

özgürlük ve güvenlik gibi insani hakların yanısıra inanç, düşünce, ifade, seyahat, dernek kurma ve topluluklara katılma özgürlüğünü kapsayan vatandaşlık haklarına erişmek insan haklarının en önemli unsurlarındandır. Afganistan yasaları tarafından kabul edilen uluslararası hukukun diğer yasaları, bireylerin siyasi kaderini belirleme doğrultusunda güçlü bir hukuki destek olmuştur.

Afganistan anayasası, seçimler kanunu, seçim komisyonu ilkeleri ve prosedürleri, cumhurbaşkanlığı fermanları ve uluslararası hukukun ilkelerinde, bireylerin haklarına vurgu yapan birçok maddeye rastlanabilmektedir. Afganistan anayasası 33. maddesine göre tüm vatandaşlar seçme ve seçilme hakkına sahiptirler¹⁴⁸.

İnsan hakları ve özgürlüklerini güvence altına almak için adil, serbest ve doğrudan seçimlerin güvenilir ortamda gerçekleşmesi gerekmektedir. Böylece insanların siyaset alanında temel hak ve özgürlükleri sağlanıp iyi yönetimin meydana gelme koşulları hazırlanmış olmaktadır. Halkın seçimlere katılımı onların doğal haklarındandır. Devlet seçim gününde halka seçim ortamını istenilen bir şekilde hazırlaması gerekmektedir.

Bu süreçte insanlar, politika ve siyasi liderleri seçmede aktif rol oynayıp hükümet ve politikalarına yabancı bir duygu beslemezler. Başka bir deyişle halk yöneticileri seçip onların siyasetini onaylamak suretiyle hükümetin rehberliğini üstlenmektedirler. Seçim zamanında uzman katılımcılar, radyo ve televizyon programlarında bireylerin oy vermelerinin, yönetimin ve yöneticilerin üzerindeki etkisine sürekli vurgu yapmaktadırlar. Afganistan Anayasası'nın 61. maddesine göre cumhurbaşkanlığı seçimleri her 5 yılda bir gerçekleşmektedir. Yine bu anayasanın 60. maddesine göre cumhurbaşkanlığı adayları, adaylıklarını ilan ettiklerinde birinci ve ikinci yardımcılarını da ilan etmek durumundadırlar¹⁴⁹.

Afganistan'da 1973 yılında Mohammad Dawood Han'ın bir darbesiyle beraber cumhuriyet yönetimi benimsenmiş, ancak o tarihten 2004 yılına kadar değişik gruplar güç kullanarak yönetimi ele geçirdikleri için bir türlü kamuoyuna müracaat edilmemiştir. İlk kez 2004'de halkın doğrudan oyuyla cumhurbaşkanlığı seçimleri gerçekleşmiştir¹⁵⁰. 2004 yılı cumhurbaşkanlığı seçimlerinde 8

¹⁴⁸ **Constitution of Afghanistan**, Published by Islamic Republic of Afghanistan, Ministry of Justice Official Gazette 818 Publication Department, January 28 2003.

¹⁴⁹ **Constitution of Afghanistan**, Published by Islamic Republic of Afghanistan, Ministry of Justice Official Gazette 818 Publication Department, January 28 2003.

¹⁵⁰ Abdullah Yegin, **Hile ve Tehdit Cenderesinde Afganistan Seçimleri**, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları, Seçim Analizi, 1. Sayı, Ankara, 2014, s. 8.

milyondan fazla Afganistan halkı oy kullanmıştır. 2005 yılında meclis seçimlerinde oy kullanabilecek olan nüfusun % 50'sinden fazlası yurt içi ve yurt dışından toplam 50.000 gözlemcinin gözetiminde oy kullanmışlardır¹⁵¹.

Afganistan halkının seçim sahnesinde ağır şartlar altında fedakarlıklar yaparak sandık başına gidip oy vermeleri, Afganistan halkının demokrasiye ve halkın yönetimine önem verdiği önemi düşündürmektedir. Afganistan'da 2001 yılından sonraki seçimlere dayalı demokrasi inişler ve çıkışlarla beraber dikkate değer bir ilerleme sergilemiştir. Halkın demokratik ortamlara katılımı dikkate değer nitelik taşımaktadır. Afganistan halkı, seçimlere şiddet tehditlerini görmezden gelerek kötü hava şartlarına direnerek, uzun sıralarda bekleyip katılmışlardır. Ancak seçimlere geniş çapta hilenin ve yolsuzluğun karışması, siyasi tarafların şeffaf olmayan görüşmeleri Afganistan halkının beklediği sonucu vermemiştir. Çünkü Afganistan'da vatan ve millet duygusundan ziyade milliyetçilik duygusu ön planda tutulmaktadır. Bu yüzden cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılan farklı siyasi parti adayları, siyasi parti eksenli değil de etnik gruplarını temsil ettiği herkesçe bilinen bir durumdur. Başkanlığa aday olan 18 kişinin arasında hemen hemen her milliyetin temsilcileri bulunmaktaydı. Resmi açıklamalara göre seçimlere katılım hakkı kazanan 12.6 milyon kişiden 8,128,940 kişi seçimlere katılmıştır. Seçimlere katılanların % 70'ini gençler oluştururken kadınların katılımı % 40'ın üzerinde olmuştur¹⁵².

9 Ekim 2004 tarihinde yapılan seçimin güvenliğini sağlamak için 42 bin Afganistan güvenlik gücü, 18 bin Amerika-İngiliz askeri ve 8 bin NATO askeri görevlendirilmiştir¹⁵³. Toplam oyların % 100'ü sayıldıktan sonra Hamid Karzai % 55.4, Mohammad Yonus Qanuni % 16.3, Haji Mohammad Mohaqeq % 11.7, General Abdurrashid Dostum % 10 ve diğer adaylar % 7 oranında oy almışlardır¹⁵⁴. Ancak adayların bazıları seçimlerin adil ve yasalara uygun yapılmadığını ileri sürdükleri için siyasi ortam gerginleşmiştir. Ancak kısa sürede Afganistan'da söz sahibi tarafların özellikle ABD Büyükelçisi Zalmay Khalilzad'ın çabaları sonucunda siyasi gerginlikler azalmış ve Hamid Karzai Afganistan'ın Cumhurbaşkanı olmuştur.

¹⁵¹ <http://photos.state.gov/libraries/turkey/231771/PDFs/afganbesyil.pdf>, (Erişim Tarihi, 06. 10. 2015).

¹⁵² http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2009/07/090719_ram_first_election_details.shtml, (Erişim Tarihi, 19.07.17).

¹⁵³ http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2009/07/090719_ram_first_election_details.shtml, (Erişim Tarihi, 19.07.17).

¹⁵⁴ Khalilzad, **a.g.e.**, s. 233.

Karzai 07 Aralık 2004 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda (ARG) aralarında dünya ülkelerinin devlet başkanlarının da bulunduğu 500'den fazla seçkin devlet adamının katıldığı bir törenle yemin edip Afganistan'ın Cumhurbaşkanı olmuştur.

Demokratik bir toplumu tanımlayan önemli unsurlardan biri halkın politika sürecinde katılımıdır. Toplumsal grupların yaşam koşullarını yükseltmek ve kaderini ele almak için bilinçli çabaları onların siyasi ve toplumsal olaylara katılmaları demektir. Genellikle siyasi bir rejim, toplumun ekonomik, toplumsal ve siyasi değerlerini güçlendirmek istediğinde, yönetime halkın aktif katılımını sağlamaktan başka çaresi bulunmamaktadır. İnsanlar modern siyasi sistemlerde daha çok karar alma süreçlerinde rol oynarlar ve böylece ülkelerde hakimiyetler hem iç hem de dış istikrara sahip olurlar. Toplumun katılımını sağlamak bir ülkenin halkına hareketliliği canlandırmak demektir. Bir nevi insanları ülkenin kalkınması yoluna çabalamaya sevk etmek demektir. Halkın toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasi alanlarda katılımını sağlamak toplumsal fikir birliği sağlayıp halkın ülke ve siyasi sisteme gönülden bağlanmalarına neden olabilmektedir.

Afganistan gençliği çeşitli ekonomik, kültürel, eğitim ve sağlık sorunlarıyla karşı karşıya olduğu halde hiçbir zaman çabalamaktan yorulmamışlardır. Seçim dönemlerinde seçim komisyonlarında çalışmışlardır. Değişik seminerler düzenleyip halkı bilinçlendirmeye çalışıp onların daha çok seçimlere katılmalarını sağlamışlardır¹⁵⁵. Fakat devlet tarafından gençliğe olması gerektiği gibi yatırım yapılmamış, yönetim ve siyasi karar almada genel olarak Afganistan halkının, özellikle gençlerin varlığı büyük ölçüde yok sayılmıştır. Afganistan gençliği seçim dönemlerinde geniş çapta faaliyet göstermişlerdir. Fakat gerçek şu ki Afganistan gençleri siyasi tarafların yakıt odunu olarak kullanılmış zaferden sonra unutulmaya mahkum olmuşlardır. İster cumhurbaşkanlığı seçimleri olsun ister meclis seçimleri, adaylar seçim kampanyalarında gençlerin gücüne dayanıp gençlere daha çok önem vereceklerini vadedip seçim sonrası gençleri unutmuşlardır.

Tolo televizyonunun düzenlediği "Afganistan'da son yıllarda gençlerin rolü" adlı program Karvan Üniversitesi'nden 200 civarı öğrenci katılmıştır. Katılanların bir kısmına göre Afganistan gençliğine çeşitli sektörlerde iyi faaliyet gösterme fırsatları mümkün olmuş, gençler de bu fırsatları çok iyi değerlendirip siyasi süreçlerde rol oynamışlardır. Katılanların diğer bir kısmına göre

¹⁵⁵ <http://8am.af/1392/11/19/role-younger-in-election/>, (Erişim Tarihi, 19.07.2017).

gençlerin rolü daima sembolik olmuş, Afganistan gençleri her zaman araç olarak kullanılmışlardır¹⁵⁶.

Afganistan devletinin sistematik ve düzenli bir şekilde gençlere odaklanması, Bilgi ve Kültür Bakanlığı'nın Gençlik İşleri Bakan Yardımcılığı'nın kurulmasıyla başlamıştır. Aslında Afganistan Cumhurbaşkanı Hamid Karzai geçici yönetimi sırasında Gençlik İşleri Bakanlığını kurmuştur. Fakat bu Bakanlık sadece isim olarak kalmış, gençliğin hayatını etkileyecek herhangi somut birşey yapılmamıştır. 2006 yılında Gençlik İşleri Bakanlığı Bilgi ve Kültür Bakanlığı Gençlik İşleri Bakan Yardımcılığı'na düşürülmüştür¹⁵⁷. Daha sonra Gençlik Eğitim Daire Başkanlığı, Programlar Koordinasyonu Daire Başkanlığı ve Gönüllü Gençler Daire Başkanlığı adı altında amirlikler ve müdürlüklerle faaliyete devam etmiştir. Daha sonra gençlerin çeşitli alanlarda gelişmeleri ve yükselmeleri için onları cesaretlendirmek amacıyla diğer illerle iletişim genel müdürlüğü kurulmuştur¹⁵⁸.

Aslında Afganistan devletinin gençleri resmi olarak devletin önceliklerine yer vermesi hususunda attığı en önemli adımlardandır. Gençler İşleri Bakan Yardımcılığı'nın gençlerle ilgili dağıtık çalışmaları dışında gençlik ulusal politikasını düzenlemesi önemli faaliyetlerindedir.

Bilgi ve Kültür Bakanlığı Gençlik İşleri Yardımcılığı, ilk gençlik ulusal politikasını düzenlemiştir¹⁵⁹. Gençlik ulusal politikasını düzenlemekten amaç devlet dairelerinde ve sivil toplum kuruluşlarında gençlerin sorunlarına sistematik ve kapsayıcı çözümler bulmak, toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal alanlarda onların kabiliyetlerini geliştirmek için kısa, orta ve uzun vadeli programlar tasarlayıp uygulamaktır. Bilgi ve Kültür Bakanlığı'nın iddiasına göre Bilgi ve Kültür Bakanlığı'nın düzenlediği Gençlik Ulusal Politikası gençlerin değişik hayat alanlarında kalıcı ve olumlu değişikliklere neden olmuştur. Gençlik Ulusal Politikası gençlerin sorunlarını genel bir çerçevede inceledikten sonra küçük çaplı destekleri iyi değerlendirmek suretiyle gençleri kenarlardan ana akıma getirmek için çaba göstermiştir. Bu politikalar Afganistan Ulusal Kalkınma Stratejisi (Afghanistan National Development Strategy) perspektifleri doğrultusunda

¹⁵⁶ <http://www.tolonews.com/fa/miscellaneous>, (Erişim Tarihi, 19.07.2017).

¹⁵⁷ <http://moic.gov.af/fa/page/1294>, (Erişim Tarihi, 12.07.2017).

¹⁵⁸ <http://dmoya.af/content.php?id=77>, (Erişim Tarihi, 13.07.2017).

¹⁵⁹ Bilgi ve Kültür Bakanlığı Gençlik İşleri Yardımcılığı, **Ulusal Gençlik Politikası**, Kabil, 14 Eylül 2014.

düzenlenmiştir. Bu politika genel anlamda aşağıdaki hedefleri elde etmek amacıyla düzenlenmiştir:

- Afganistan'ın gelişmesi, kalkınması ve ülkede yoksulluğu yok etmek için gençleri önemli ve etkili unsur olarak kabul etmek,
- Gençlerin temel ihtiyaçlarını belirleyip onları gidermek için yasal ve stratejik klavuzlar eklemek,
- Devlet kurumları ve özel sektörün mevcut programlarının eksikliklerini belirlemek ve ortak bir çerçevede çözüm aramak,
- Devlet daireleri, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve gençlik organizasyonlarının ortak hedeflere ulaşmak için belirli ve tamamlayıcı rollerini kabul etmek,
- Devletin çeşitli kurumları ve sivil toplum kuruluşları arasında gençleri ilgilendiren konularda koordinasyonu güçlendirmek,
- Gençleri ilgilendiren programlar ve politikaları incelemek ve değerlendirmek suretiyle mekanizmaları uygulamak için bir çerçeve sağlamak,
- Yerel ve ulusal düzeyde gençlerin toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasi katılım alanlarının arka planını hazırlamak,
- Gençlerin gelişme ilkelerini devletin temel politikaları ve programlarında öncelik vermek,
- Siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda gençlerin etkili ve daimi gelişmelerini sağlamak için devlet kuruluşları, uluslararası kurumlar ve sivil toplum kuruluşları arasında bir koordinasyon ve dayanışma sağlamak,
- Gençlerin ihtiyaçlarını gidermek suretiyle onların kapasitelerini geliştirmek,
- Gençlerin ekonomik ve toplumsal yanlarını güçlendirmek için eşit ve elverişli çalışma imkanları sağlamak¹⁶⁰.

¹⁶⁰ Bilgi ve Kültür Bakanlığı Gençlik İşleri Yardımcılığı, **Ulusal Gençlik Politikası**, Kabil, 14 Eylül 2014.

2.10. 2009 Seçimleri

Günümüzde tüm toplumsal ihtiyaçları karşılayabilecek tek bir hükümet sistemi herkesin katılabileceği bir hükümet sistemi varsayımının yaygınlık kazanmasıdır. Katılım yardımlaşmadan işbirliğine, uyum sağlamaktan dayanışmaya kadar farklı şekiller ve düzeylerde gerçekleşebilmektedir. Bu katılım şekilleri toplumun devamı ve istikrarı için çok etkili rol oynamaktadır. Bu yüzden katılım sosyal reformcuların odak noktası haline gelmiştir. Bilindiği üzere siyasal katılım en çağdaş ve en gelişmiş toplumsal katılım modeli olarak insanların yöneticilerini seçme, toplumsal ve siyasal etkinliklere aktif katılma ve hükümetin siyasi yönünü etkileyen vatandaşların örgütlü çabalarıdır. Böylece siyasal katılım, insanların hükümet ve hükümetin siyaseti ile ilgili örgütlü çabalarının tamamı olarak ifade edilebilmektedir. Siyasi katılım ile ilgili bu açıklamaların asıl amacı, toplumsal değerleri korumak, hükümet politikalarını güçlendirmek ve yenilikler getirmek gibi taleplerden biridir.

Demokratik bir toplumu tanımlayan önemli unsurlardan biri halkın politika sürecinde katılımıdır. Toplumsal grupların yaşam koşullarını yükseltmek ve kaderini ele almak için halkın bilinçli çabaları onların siyasal ve toplumsal olaylara katılmaları demektir. Genellikle siyasi bir rejim, toplumun ekonomik, toplumsal ve siyasi değerlerini güçlendirmek istediğinde, yönetime halkın aktif katılımını sağlamaktan başka çaresi bulunmamaktadır. İnsanlar modern siyasal sistemlerde daha çok karar alma süreçlerinde rol oynamaktadırlar. Böyle ülkelerde hakimiyetler hem iç hem de dış istikrara sahip olmaktadır. Toplumun katılımını sağlamak bir ülkenin halkına hareketliliği canlandırmak demektir. Bir nevi insanları ülkenin ilerlemesi ve kalkınması yoluna çabalamaya sevkettir. Halkın toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasi alanlarda katılımını sağlamak, toplumsal fikir birliği sağlayıp halkın ülke ve siyasal sisteme gönülden bağlanmalarına neden olmakta, ancak ülkede siyasi gerginlik, güvensizlik, yolsuzluk ve çeşitli çekişmeler halkın devletten uzaklaşmasına ve devlete güvenmemesine sebep olabilmektedir.

Afganistan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci kez 2009 yılının yaz aylarında yapılması gerekirken güvenlik sorunu ve maddi imkanların yetersizliği nedeniyle 20 Ağustos'a ertelenmiştir¹⁶¹. 20 Ağustos 2009 tarihinde Afganistan halkı cumhurbaşkanını seçmek için sandık başına gitmiştir. Başkanlığa toplam 44 kişi aday olurken adaylık koşullarını yerine getirebilenlerin

¹⁶¹ Nuh Yılmaz, **ABD'nin AF-PAK Stratejisi Ekseninde Afganistan Seçimleri**, Seta Analiz, Sayı 11., Eylül 2009, s. 8.

sayısı 32'yi bulmuştur¹⁶². Başkanlığa aday olanlar arasında en çok ismi geçenler Cumhurbaşkanı olan Hamid Karzai, Eski Dışişleri Bakanı Dr. Abdullah Abdullah, insan hakları savunuculuğu ile tanınan ve yolsuzlukla mücadele etmeye söz veren Dr. Ramazan Bashardost ve adil yönetim sözü veren eski Maliye Bakanı Ashraf Ghani yer almaktaydı. Afganistan seçim yasasına göre cumhurbaşkanlığı seçim sonucunda adayların birinin oy yüzdesi % 50'yi geçmemesi durumunda seçim sonuçları açıklandıktan iki hafta sonra en çok oy alan iki aday arasında ikinci bir seçim yapılmakta ve ikinci seçim sonucunda en çok oyu alan aday cumhurbaşkanı olmaktadır¹⁶³.

Seçimlerin sonucu açıklandıktan sonra Hamid Karzai oyların % 49.67'sini, Dr. Abdullah Abdullah % 30.59'unu, Ramazan Bashardost % 10.46'sını ve Ashraf Ghani almıştır¹⁶⁴. Görüldüğü üzere Afganistan seçim kanuna göre adayların hiçbiri yeterli oyu alamamıştır. Bu yüzden ikinci bir seçim en çok oy alan iki aday arasında yapılması beklenmekteydi. Ancak birtakım görüşmelerden sonra Dr. Abdullah Abdullah ikinci tur seçime gerek kalmadığını bildirmiş, sonuç olarak Hamid Karzai beş yıl daha Afganistan'ın Cumhurbaşkanı olmuştur.

2009 seçimleri de demokrasiye geçiş sürecinde Afganistan halkı için önemli bir adım olmuştur. Ancak bu seçime daha fazla hilenin yapılma ihtimali ve güvenlik sorunlarının artmasından dolayı Afganistan halkının 2004 seçimine göre katılım oranı hemen hemen yarıya düşmüş, 2004 yılı seçimlerine 8,128,940 kişi katılırken 2009 yılında 4,823,090 kişi katılmıştır¹⁶⁵.

Siyasi gerginlikler ve seçimlerde yolsuzluğun farkına varan gençler devletten ve siyasi liderlerden mesafeli olsalar da eğitim açısından 2001 yılına kıyasla % 500'lük bir artış göstermiştir. 2001 yılından bu yana en az 5 milyon öğrenci okullara kaydolmuştur. Bunun % 40'ını kız öğrenciler oluşturmaktadır. Bununla beraber 500'den fazla okul inşa edilmiştir¹⁶⁶. 2015 - 2016 eğitim ve öğretim yılında 200,000'den fazla öğrenci yüksek öğrenim görmek için üniversite sınavlarına girmiştir. Bunların çoğu yüksek ve orta öğretim kurumlarına yerleşmişlerdir. 2001 yılından bu yana Afganistan gençliği sadece yurt içinde değil yurt dışında da eğitim görme fırsatı bulmuştur. Afganistan öğrencilerinin daha iyi eğitim alabilmeleri için uluslararası topluluklar ve tarih boyunca Afganistan'la dostluk ve kardeşlik ilişkileri sürdüren ülkeler Afganistan toplumuna

¹⁶² http://www.iec.org.af/results_2009/leadingCandidate.html, (erişim tarihi, 13.07.2017).

¹⁶³ Seçimler Kanunu, Beşinci Bölüm, Madde 18., fıkra 2.

¹⁶⁴ http://www.iec.org.af/results_2009/leadingCandidate.html, (Erişim tarihi, 13.07.2017).

¹⁶⁵ http://www.iec.org.af/results_2009/leadingCandidate.html, (Erişim Tarihi, 13.07.2017).

¹⁶⁶ <http://photos.state.gov/libraries/turkey/231771/PDFs/afganbesyil.pdf>, (Erişim Tarihi, 06.10.2015).

destek amaçlı ülkelerine yıllık burslu öğrenci götürmüşlerdir. Bu öğrenciler eğitimlerini başarılı bir şekilde tamamlayıp ülkelere dönmüşlerdir. Ülkenin ve toplumun ihtiyaçları doğrultusunda değişik alanlarda faaliyetlerine devam etmişlerdir. Yurt dışında eğitim görüp ülkeye dönen ve toplumsal, ekonomik ve siyasal alanlarda aktif rol oynayan çok sayıda öğrenciler bulunmaktadır.

2.11. 2014 Seçimleri

2014 seçimleri Afganistan'da demokrasi yolundaki en önemli adım olarak kabul edilmektedir. Zira ülke tarihinde ilk defa iktidar seçimle el değiştirmiştir. seçimden önce cumhurbaşkanlığı adaylarından Yüksek Seçim Kurumu'na kadar herkes gençlerin seçimlerdeki rollerinden bahsederek ciddi anlamda etkileyebileceklerini, seçim sürecinde hem devlete hem de adaylara destek istemişlerdir. Bilgi ve Kültür Bakanlığı ve Afganistan Yüksek Seçim Kurumu tarafından düzenlenen seçimlerde gençlerin rolü ve sorumlulukları adı altında bir programda Ahmad Yosouf Nuristani seçimlerin daha iyi bir şekilde yapılması için gençlerden destek istemiştir. Nuristani gençlerin, halkı bilinçlendirip seçimlere katılmak için teşvik etmelerinin önemli ölçüde seçimleri etkileyebileceklerini ifade etmiştir¹⁶⁷.

Ashraf Ghani Ahmadzai seçimlerin iddialı simalarından biri, bir röportajında gençler tarafından aday olmak için teşvik edildiğini beyan ederek gençlerin tarihin en iyi ve en güçlü kuşağı olabileceğine inandığını söylemiştir. "Zira kalkınma ve süreklilik arasındaki dengeyi sağlamak ancak bu kuşağın görevidir" şeklinde ifadesi bulunmaktadır. Ashraf Ghani Ahmadzai röportajın devamında kendisinin iki kuşak arasında bir köprü rolünü oynadığını belirterek 30 yaş altındaki gençlerin ülke gücünü eline almaları için geçmesi gereken bir köprü diye tanımlamıştır. 9 Haziran 2014 tarihinde bir buluşmada Bilgi ve Kültür Bakanlığı Gençler İşleri Yardımcısı Timor Shah İshaqzai Ashraf Ghani'nin kazanması durumunda gençlerin işlerine kolaylık getirmek amacıyla Gençler İşleri Bakanlığı'nın kurulacağını söylemiş¹⁶⁸ ancak şimdiye kadar ilgili bakanlık kurulmamıştır.

2 Nisan 2013 tarihinde Aktif Gençlerin Islah ve Değişim Derneği ve 35 sivil toplum kuruluşunun katılımıyla Afganistan göçmenlerinin hakkını savunmak için bir toplantı düzenlenmiştir. Katılımcılar Yüksek Seçim Kurulu'ndan yurt dışında yaşayan göçmenlere de oy

¹⁶⁷ <http://8am.af/1392/09/26/the-role-youth-election/>, (Erişim Tarihi, 20.07.2017).

¹⁶⁸ <http://www.bakhtarnews.com.af/dari/political-news>, (Erişim Tarihi, 22.07.2017).

verme hakkı tanımlamalarını istemişlerdir. Dernek üyeleri, seçimlere katılmak ve kaderlerini belirlemek tüm vatandaşların yasal hakkı olduğunu söylemişlerdir. 2004 seçimlerine İran ve Pakistan'da yaşayan 3 milyona yakın göçmen oy kullanmış, ancak birtakım sorunlar nedeniyle 2009 seçimlerinde oy kullanamamışlardır¹⁶⁹. Gençlerin katılımına dair çeşitli illerde farklı programlar, seminerler ve gösteriler düzenlenmiştir. "Afganistan Gençlerinin Seçim Sürecinde Etkileri" adıyla düzenlenen bir seminere çok sayıda genç kadın ve erkek katılmıştır. Programa katılanlar 2014 seçimlerine büyük ölçüde etki edebileceklerine inanmış, seminere katılanlar gençlerin seçime katılmaları teşvik edilmiştir¹⁷⁰.

5 Nisan 2014 tarihinde yapılan cumhurbaşkanlığı seçiminde ilk başlarda 11 aday varken daha sonra 3 aday diğer adaylar adına çekildikten sonra sekiz aday kalmıştır. Cumhurbaşkanlığı seçimi Dr. Abdullah Abdullah, Ashraf Ghani Ahmadzai, Zalmay Rasul, Dawood Sultanzoy, Kutbeddin Hilal, Mohammad Gulagha Shirzai, Abdurrab Rasul Sayyaf ve Hidayet Amin Arsal arasında yapılmıştır. 14 Mayıs 2014 tarihinde nihai sonuçlar açıklanmıştır¹⁷¹. Ancak ilk seçimde adayların hiçbiri % 50'inin üzerinde geçerli oyları alamadığı için ikinci bir seçim yapılmıştır. İlk seçimde en çok oyu alan Dr. Abdullah Abdullah ve Ashraf Ghani Ahmadzai 2. seçime gitmişlerdir.

2014 seçimlerinde gençlerin katılım oranı çok yükselmiştir. Dr. Mohammad Qasim Wafayezada'ya göre 2014 seçimlerinde 3.8 milyon genç oy kullanma yaşına gelmiş ve oy verme kartı da almış, bunların % 30'unu bayanlar oluşturmuştur¹⁷². İlk seçimde toplam 7,180,849 oydan 2,972,141 (% 45.00) oyu Dr. Abdullah Abdullah ve 2,084,547 (% 31.56) oyu Dr. Ashraf Ghani Ahmadzai almıştır. 2. seçim rekabeti ciddi olduğu için diğer taraftan Afganistan halkı siyasi kaderini etkileyebilecekleri umidiyle katılıma özen göstermişlerdir. 2. seçime katılım oranı yaklaşık bir milyon civarında artış göstermiştir. İlk seçime katılım 7,180,849 kişi iken 2. Seçime de 8,109,403 kişi katılmıştır. İkinci seçim 14 Haziran 2014 tarihinde yapılmıştır¹⁷³. Resmi açıklamalara göre oyların % 55.30'unu Ashraf Ghani ve oyların % 44.70'ini Dr. Abdullah Abdullah almıştır¹⁷⁴. Ancak Abdullah Abdullah seçime hilenin karıştığını iddia ederek itirazda

¹⁶⁹ <http://8am.af/1392/01/14/civil-society-refugees-election-participation/>, (Erişim Tarihi, 22.07.2017).

¹⁷⁰ <https://da.azadiradio.com/a/25202218.html>, (Erişim Tarihi, 22.07.2017).

¹⁷¹ <http://www.iec.org.af/fa/2012-05-29-07-07-28/timeline-fa>, (Erişim Tarihi, 20.07.2017).

¹⁷² Mohammad Qasim Wafayezada, **Siyaset Warzi Qawmi ve Mosharekat Siyasi Jawanan Dar Afghanistan**, Çev.; Rezevi, Afganistan Barış Girişimleri Kurumu Yayınları, 2015, s. 23.

¹⁷³ <http://www.iec.org.af/fa/2012-05-29-07-07-28/runoff-timeline-fa>, (Erişim Tarihi, 20.07.2017).

¹⁷⁴ <http://www.rasad.af/1394/12/05/afghan-election-results-re-announced/>, (Erişim Tarihi, 22.07.2017).

bulunmuş ve seçim sonuçlarını kabul etmeyeceğini açıkladıktan sonra Afganistan siyasi bir krize doğru hızla ilerlemiştir.

Devlet kurumları seçim sonuçlarıyla uğraşırken fırsat kollayan Taliban harekete geçip ülke güvenliğini tehdit etmeye başlamıştır. Projeler durdurulmuş, uluslararası iş adamları varlıklarını toplayıp Afganistan'dan çekilmeye başlamışlardır. Dünya ülkelerinin tüm proje ve planları beklemeye alınmış çalışma fırsatları azalmıştır. İnsanlar yeniden ümitlerini kaybetmeye başlamışlardır. Dünya gözleri yeniden Afganistan'a yönelmiştir. Afganistan siyasi tarafları ve Afganistan'da bu krizlere neden olan dünya güçleri Afganistan'da krize geçici de olsa son vermek için kollarını sıvamışlardır. Siyasi tarafların çabaları sonucunda yıkılma derecesine kadar ilerleyen devlet yeniden canlanmıştır. Dr. Abdullah Abdulah ve Ashraf Ghani Ahmadzai grupları arasında bir antlaşma imzalanmış, bu antlaşmaya göre oy çokluğunu alan Ashraf Ghani Cumhurbaşkanı ve Dr. Abdulah Yürütme Heyeti Başkanı olmuştur¹⁷⁵. Siyasi kriz kısmen ortadan kalkmış böylece hem Afganistan halkı hem de uluslararası topluluklar rahat bir nefes alabilmişlerdir. Seçimden sonra yine gençler unutulmuş, ancak Afganistan gençliği siyasi sahneyi bırakmamıştır. Gençler farklı davranışlarıyla toplumun sorunlarıyla ilgilenmeye çalışmışlardır. Bunun bir kanıtı Afganistan tarihinde tüm kesimlerin katılımıyla ülke tarihinde benzeri olmayan bir protesto "Tebessüm Hareketi" adıyla yapılmıştır. Eylül 2015'te IŞİD ve Taliban terör örgütleri Afganistan'ın Zabil kentinde yolcu otobüslerinden indirerek rehin aldıkları 31 sivilden aralarında Şükriye Tebessüm adlı 9 yaşındaki bir kız çocuğu ile 2 kadının ve dört erkeği yaklaşık üç ay rehin tuttuktan sonra 7 Kasım 2015 tarihinde hunharca şehit etmişlerdir. Bu olay ülkenin barış ve huzur içinde yaşamayı isteyen her insanı derinden üzmüştür. Şehitlerin tabutları 10 Kasım günü gece saatlerinde başkent Kabil'e getirilmiştir. Ancak Afganistan gençliği insanın içini acıtan bu menfur eyleme sessiz kalmayıp bu eylemi protesto etmek amacıyla 11 Kasım 2015 tarihinde Afganistan bayraklarıyla sarılı bu 7 masum sivilin tabutlarını 20 kilometrelik bir mesafeyi omuzlarında taşıyarak Cumhurbaşkanlığı Sarayı'na yürümüşlerdir. Başları kesilerek şehit edilen kadınların tabutları genç kadınlar tarafından kaldırılmıştır. Halk Cumhurbaşkanı Ashraf Ghani ve Yürütme Heyeti Başkanı Abdullah ve diğer üst düzey yetkilileri katliamlara ve terör örgütlerinin cinayetlerine seyirci kalmakla suçlayıp uluslararası güçlerin desteği ile on beş yıldan beri görevde

¹⁷⁵ Mustafa Najafizada, **2014 Seçimleri ve Seçimlerin belirsizliği**, Noah Coburn, Sayı 8. Mart 2015. s. 2.

olan Afganistan yönetiminin bu olaylara karşı önlem almasını, Afganistan halkının barış, huzur ve adalet istediklerini slogan atarak protesto etmişlerdir.

Cumhurbaşkanlığı Sarayı'na yürüyen kızgın protestocular sarayın dış kapısını kırarak içeriye girmeyi başarmışlardır. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Ashraf Ghani olayın faillerini en kısa sürede tutuklayıp gereğini yerine getirmeye söz vermiştir. Halkın bu ayaklanması uluslararası alanlara da yansımış, başta Afganistan'ın değişik şehirleri olmak üzere dünyanın bir çok ülkesinde protestolar düzenlenip Şükriye için (Tebessüm Hareketi) adı altında adalet istenmiştir. Türkiye de dahil olmak üzere bir çok ülke liderleri bu olayı şiddetle kınayıp Afganistan devletinden bu olayın faillerinin en kısa sürede tutuklayıp adli kurumlara teslim etmelerini istemişlerdir. Fakat bu olaydan 1 yıldan fazla bir zaman geçtiği halde hükümetin konuyla ilgili hiçbir girişimi olmamıştır.

2.12. Gençlerin Katılımında Farklı Davranışlar

Genel anlamda gençlerin siyasi faaliyetleri, seçimlere katılmanın yanında partiler, dernekler, öğrenci konseyleri, bireysel faaliyetler ve medya çalışmaları kapsamında incelenebilmektedir.

2.12.1. Siyasi Partilere Katılım

Afganistan siyasetinde siyasi partilerin isimleri çok olsa da Afganistan İslam Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı'nda kayıtlı olan siyasi partilerin sayısı 63'e ulaşmıştır¹⁷⁶. Afganistan halkının dini inanç ve vatanseverliğinden dolayı hemen hemen her siyasi partinin "Milli" ve "İslami" eki bulunmaktadır. Bununla beraber Afganistan siyasetini önemli ölçüde etkileyen siyasi partiler bir elin parmaklarından öteye gitmemekte, bu partilerinin çoğu komşu ülkelerle ortak kültür ve inancı paylaştıklarından komşu ülkelerin siyasetine güvenip onların politikalarını izlemektedirler. Afganistan siyasi partilerinin bir taraftan dini inanç ve bakışla yaklaştıkları diğer taraftan da partinin üst düzey karakterlerinin çıkarına çalıştıkları için siyasi istismara uğramışlardır.

Siyasi partilerin ne işe yaradığına dair anketin sonucunun % 13'ü "ülkeyi yönetirler" şeklindeyken % 30'u "bozguncu ve kavgacıdırlar" sonucu çıkmıştır. Sonuçların % 38'i "sorunlara çözüm ararlar", % 17'si "kendi çıkarları peşinde koşarlar" ve % 2'si "bilmiyorum" şeklinde çıkmıştır. Yine katılımcılara parti faaliyetleriyle ilgileniyor musunuz diye sorulduğunda;

¹⁷⁶ <http://moj.gov.af/fa/page/registered-political-parties-and-social-organizations/1700>, (Erişim Tarihi, 13.07.2017).

cevapların % 25'i "çok ilgilenirim", % 24'ü "orta derecede ilgilenirim", % 24'ü "az ilgilenirim" ve % 26'si "hiç ilgilenmem" cevabını vermiş, bir kişi bu konuda kararsızlığını belirtmiştir. Katılımcılara seçim zamanlarında desteklediğiniz parti veya kişiler için çalıştınız mı diye sorulduğunda; % 65'i "hiç çalışmadım" diye cevap vermiştir. Anket sonuçlarına bakıldığı zaman gençlerin yarısından fazlasının siyasi partilerle çalışmak istemedikleri ortaya çıkmaktadır. Zira siyasi partilerde lider konumunda gençler yer almamaktadırlar. Partilerde de devlet daireleri gibi gençler üst düzeyde yer almamaktadırlar. Siyasi olayların karar alma aşamalarında gençler yer almamaktadırlar. Gençler gördükleri eğitim ve bilgi sayesinde yönetimin, siyasi partilerin ve siyasi olayların alt tabakalarında mevcudiyetlerini koruyabilmişlerdir.

2001 yılından sonra Afganistan gençlerinin ve özellikle öğrencilerin kurumsal açıdan siyasi faaliyetleri partiler ve dernekler gibi örgütlerin faaliyetleri kapsamında gerçekleşmesi ülke siyasetine etki yapmaktan ziyade kendi kişisel ihtiyaçlarını gidermek için olmuştur. Üniversite öğrencilerinin siyasi partilere üye oluşu büyük ölçüde etnik yapı ve bölgesel değişkenlerden etkilenmektedir. Siyasi partilerin üye kabul etmelerinde bölge ve etnik yapı gibi hususları kenara bıraktığını açıkça dile getiren partilere nadir rastlanabilmekte, daha doğrusu günümüze kadar Afganistan'da tüm etnik grupları tek bir çatı altında toplayan herhangi bir parti kurulmamıştır.

Hemen hemen her partinin gençlik kolu bulunmakta, yalnız daha çok eğitilmiş gençleri kendilerine çekmek istemekte, bu amaçla öğrencilere ücretsiz yurtlar ayarlamışlardır. Ancak bir takım öğrenciler partilerin üst düzey yöneticilerinden şikayet ederek parti liderlerinin onları kendi siyasi çıkarları için partiye aldıklarını, parti liderlerinin kişisel çıkarlarına herhangi bir tehdit hissedildiği an onları terkedeceklerini söylemektedirler. Bu gibi siyasi ilişkilerin gençlik enerjisi üzerinde etkisi daha vahim olmuştur. Zira parti faaliyetleri demokratik normlara göre değil geleneksel değerlere göre şekillenmiştir. Partilerin geleneksel yapılarını gösteren en net örnek Üstad Burhaniddin Rabbani'nin şehit edilmesinin ardından Cemiyet Partisi'nin çok sayıda liderlik potansiyeline sahip karakterlerin olmasına rağmen Üstad Rabbani'nin oğlu Selahuddin Rabbani'nin parti liderliğine seçilmesi, General Rashid Dostum'un oğlu Genç Batur Dostum'un çok fazla siyasi tecrübesi olmadığı halde Cünbiş Partisi'nin liderliğine getirilmesidir.

Son zamanlarda milliyetçilik duygusu üniversitelerde örgütlenme ve gruplaşmalara neden olan siyasi ve toplumsal bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Çoğu öğrenciler ırksal ve mezhepsel

sorunların kızıştığından şikayet etmektedirler. Bunun da perde arkasında çıkar elde eden bölge güçlerinin ve onların çıkarlarını temsil eden partiler ve yöneticiler bulunmaktadır.

2008 yılında Mezar-i Şerif'te üniversite kelimesinin Peştunca'sı olan (Poohantun) yerine Farsça'sı olan (Daneşgah) kelimesinin kullanımı çatışmaya neden olmuştur. Siyasi taraflara bağlılık duyan birtakım öğrenciler Mezar-i Şerif Üniversitesi'nin İngilizce ve Peştunca'sına ek olarak Farsça tabelasını da yerleştirmek istediklerinde buna karşı çıkan diğer bazı öğrenciler onlara saldırmışlardır. Afganistan Milli İstihbarat Teşkilatı hemen harekete geçip bu tür faaliyetlerin bölge istihbaratının sürdürdüğü politikalarından gençleri uyarmıştır¹⁷⁷. Bu konuyla ilgili daha önce Afganistan meclisi de gündem almış ve milletvekilleri arasında da tartışmalara neden olmuştur¹⁷⁸.

2.12.2. Dernekler ve Öğrenci Konseyleri

Genel anlamda iş bulma ve çalışma fırsatları eğitimle doğrudan alakalıdır. Daha iyi eğitim alabilmek daha iyi iş imkanları elde etmek anlamına gelmektedir. Afganistan'da son 15 yılda okuryazarlık oranı ve yüksek öğrenim kurumlarından mezun olmak dikkate değer derecede yükselmektedir. Fakat gençlerin istihdamı ve çalışma fırsatları sınırlı kaldığından çalışma alanlarında ciddi anlamda rekabetle beraber torpil yapmak ve rüşvet meselesi de artmıştır. Gençlerin durumu, ihtiyaçları, zorlukları ve sorunları olması gerektiği gibi değerlendirilmemiştir. Afganistan gençleri kendi gayretleriyle birtakım faaliyetlerde bulunmaya çalışmışlardır. Burada gençlerin dernekler, öğrenci konseyleri ve öğrenci birliklerinde yaptığı faaliyetler ele alınacaktır.

Bilindiği üzere bir toplumun zihinsel kararlılığı ve fikri kabiliyetleri barış ve istikrarla doğrudan alakalıdır. 2001'den bu yana Afganistan'da kısmen de olsa siyasi, ekonomik ve toplumsal istikrar sağlanmıştır. Bu yüzden gençler siyasi geleceklerini etkileyebilmek için birtakım dernekler kurmuşlardır. Afganistan İslam Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı'nda şimdiye kayıtlı olan toplam 2,390 dernekten 251 dernek gençler tarafından kurulmuştur¹⁷⁹. Bu derneklerin siyasi faaliyetleri yasak olduğu halde sosyal ve kültürel faaliyetlerin yanında birtakım siyasi faaliyetlerde de bulunmuşlardır. Zira bu derneklerin bazıları siyasi partiler tarafından

¹⁷⁷ Antonio Giustozzi, *Between Patronage and Rebellion Student Politics in Afghanistan*, **Afganistan Araştırma ve Değerlendirme Birimi (Areu)**, 2010, s. 5.

¹⁷⁸ http://www.bbc.com/persian/afghanistan/story/2008/09/080925_ram-balkh-univ-police.shtml, (Erişim Tarih, 15.07.2017).

¹⁷⁹ <http://moj.gov.af/Content/files/jamiats2622.pdf>, (Erişim Tarihi, 20.07.2017).

desteklenmektedir. Bu iddiayı kanıtlayabilecek somut veriler elde edilmemiştir. Ancak 251 derneğin gençler tarafından kurulduğu ve farklı illerde faaliyet gösterdikleri öğrenilmiştir.

Tablo 2.1. Dernekler

Sayı	Bulunduğu şehir	Topluluk sayısı	Topluluk
1	Kabil	126	Dernek
2	Herat	21	Dernek
3	Bağlan	13	Dernek
4	Gazne	10	Dernek
5	Faryab	9	Dernek
6	Bamyan	8	Dernek
7	Pençşir	8	Dernek
8	Mezar-i Şerif	7	Dernek
9	Kunduz	7	Dernek
10	Parvan	6	Dernek
11	Jowzjan	4	Dernek
12	Badahşan	4	Dernek
13	Samangan	3	Dernek
14	Lugar	3	Dernek
15	Badğis	3	Dernek
16	Ğor	3	Dernek
17	Tahhar	3	Dernek
18	Daykundi	2	Dernek
19	Jalal Abad	2	Dernek
20	Nuristan	2	Dernek
21	Kapisa	2	Dernek
22	Saripul	1	Dernek
23	Helmand	1	Dernek
24	Lağman	1	Dernek
25	Vardak	1	Dernek

26	Nimroz	1	Dernek
----	--------	---	--------

Bu dernekler zaman zaman toplantılar, seminerler, konferanslar ve mitingler düzenleyip hükümetin ve sorumlu kurumların görevlerini ve sorumluluklarını hatırlatmaya çalışsalar da sadece söz olarak kalmaktadır. Devlet yetkilileri çoğu zaman bunları duymamazlıktan gelmiştir. Pajhwok Haber Ajansı'nın bir raporuna göre Afganistan seçim gözetmenliğinde çalışan Habibullah Shenwari şöyle demiştir: "Herhangi bir devlet kurumuna iş başvurusunda bulunan gençlerin atanma ve sınav süreci şeffaf olmadığı için atanmalar irtibat ve ilişkilere göre yapılmaktadır". Bilgi ve Kültür Bakanlığı Gençler İşleri Yardımcısı Kemal Sadat devlet kurumlarında gençlerin varlığını yeterli bulmayıp ülkenin sorunlarını gençlerin devlet kurumlarında yokluğuna ilişkilendirerek gençlere ağırlık verilirse eğer Afganistan'ın sorunlarının azalmasına inanmaktadır¹⁸⁰.

2.12.3. Medya Kapsamında Gençlerin Siyasete Katılımı

Bilgiye ulaşmak ifade özgürlüğün temel ilkelerindedir. Tüm vatandaşların yasal koşullar çerçevesinde istediği bilgilere ulaşmaları durumunda ifade özgürlüğü anlam kazanmaktadır. Amanullah Han döneminde Alman uzmanların yardımıyla Kabil'de ilk radyo istasyonu kurulduktan sonra devletin istediği şekilde yayına devam etmiş, daha sonra 1978'de Mohammad Dawood Han'ın çabasıyla Japon teknisyenler ilk televizyon istasyonunu Kabil'de kurmuşlardır. o dönemden beri radyo ve televizyon istasyonları devlet tarafından kontrol edilmiş ve devletin istediği şekilde yayın yapmıştır. 20. yüzyılın önemli bir olgusu olan medya devletin dördüncü erki olarak kabul edilmektedir.

Devlet birimleri yaptığı hizmetleri halka bildirmek için medyaya ihtiyaç duymaktadır. Afganistan'da Taliban sonrası medya başka bir deyişle kitle iletişim araçları hızlı ilerleme sergilemiştir. Son 16 yılda Afganistan'ın en büyük kazancı medya denilebilir. Onlarca televizyon kanalı, yüzlerce radyo, dergi, gazete, internet siteleri vb. faaliyete başlamıştır. 2001'den beri 33 özel televizyon kanalı, merkezde 36 televizyon kanalı çeşitli illerde kayıt altına alınmıştır. Bu televizyon kanallarının yayın faaliyetleri devam etmektedir¹⁸¹. Bu televizyon kanalları, yüzlerce

¹⁸⁰ <http://www.pajhwok.com/en/2016/03/06/survey-shows-youth-disappointed-unity-govt>, (Erişim Tarihi, 20.07.2017).

¹⁸¹ <http://moic.gov.af/fa/page/press/electronic-media/tvs>, (Erişim Tarihi, 20.07.2017).

gazete, binlerce radyo istasyonları, dergiler ve internet haber siteleri gençler tarafından idare edilmektedir.

Afganistan gençlerinin en aktif olduğu alan medyadır. Ancak kitle iletişim araçlarının haber ve siyasi programlarının yanında eğlence programları da bulunmaktadır. Toplumun yaşam standartlarını dikkate alarak haber, eğlence, spor ve eğitim programlarında gerekli dengeyi sağlamak, kitle iletişim araçlarının ahlaki görevlerindedir. Medya, halka karşı sorumludur. Medya mensupları halkın ihtiyaçlarını dikkate alarak etkili programlar hazırlamak durumundadırlar. Günümüzde Afganistan halkının en çok ihtiyaç duyduğu eğitim ve öğretimdir. Düşünce ve yaklaşımları medya tarafından olumlu bir biçimde yönetilmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GENÇLERİN SİYASAL KATILIMI ÜZERİNE MEZAR-İ ŞERİF VE ŞEBERGAN İLLERİ ÖRNEK OLAY ARAŞTIRMASI

Tüm sosyal araştırmaların esas faktörü insan üzerine kuruludur. İnsan konuşma, düşünme ve akıl etme özelliği sayesinde diğer canlılardan ayrılmaktadır. Biyolojik, psikolojik, sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklere sahip olan insan, belli bir zaman, mekan ve inançla yaşar. Her toplumun kendine mahsus inanç ve değerlerinin olduğu gibi bu değerleri zaman ve şartlar şekillendirir. İnsanoğlu hangi toplumda yaşayıp büyürse o toplumun değerlerini önemser ve kişiliği bu değerlerle şekillenir. Afganistan toplumu da diğer toplumlar gibi tarih aşamalarında değişik şartlar altında yaşamıştır. Bu anket çalışmasında Afganistan gençliğinin 2001 yılından günümüze kadar siyasete katılım ve toplumdaki etkileri öğrenilmeye çalışılmıştır.

3.1. Araştırmanın Amacı

Çalışmada Afganistan gençliğinin siyasal katılım düzeylerinin belirlenmesi ve siyasal katılım düzeylerine etki edecek demografik, sosyo-ekonomik, ait oldukları sosyo-kültürel yapı ve çevresel faktörlere göre farklılığının incelenmesi amaçlanmaktadır. Katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim, ait hissettiği grup ve gelir düzeylerinin siyasal katılım düzeyleri üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

Mevcut dönemde insanlık yaşantısı dönemin koşulları ve talepleri doğrultusunda kendine yeni ve farklı ortamlar hazırlamıştır. Her ne kadar eskiden, bir insan topluluğu bir bireyin veya bir örgütün onları mutlak bir güçle yönetmelerine izin verseler de günümüzün durum farklılığı ve karmaşıklığı böyle bir modeli kabul etmemektedir. Bugün, tüm toplumsal ihtiyaçlara cevap verebilen ve herkesin katılabileceği bir hükümet sisteminin varsayımı ciddi ilgi odak noktası haline gelmiştir. Farklı katılım şekilleri ve düzeyleri toplumsal yaşamın istikrarını olumlu düzeyde etkilemektedir. Bu nedenle, katılım sürecinin oluşumu ve siyasal katılıma teşvik etmek her zaman sosyal reformcuların dikkatini çekmiştir.

Tarihi olayları önemsemek ulusların kendi kaderlerini belirlemek amacıyla katıldıkları ve katılımın önemine tanıklık etmektedirler. Diğer toplumların tarihine bakmaksızın Afganistan topraklarının tarihin her aşaması büyük olayların katılma sayesinde gerçekleştiğini göstermektedir. Afganistan’da ayaklanmalar, tarihi savaşlar halkın katılımıyla anlam kazanıp talihsiz olaylar ve yenilgiler Afganistan halkının katılmamasından meydana gelmiştir.

Bu çalışma zorlu dönemlerde Afganistan halkının özellikle gençlerin sağlam bir azim ve iradeyle özgürlük, yenilik, demokrasi ve halkın yönetimi uğruna verdikleri mücadeleleri etik bir şekilde aydınlığa çıkarmayı hedeflemektedir. Ayrıca günümüze kadar Afganistan ile ilgili Türkiye’de pek fazla çalışmanın yapılmamasından dolayı Türk akademisyenlerin Afganistan’la ilgili bilimsel bir çalışmaya ulaşmaları ve Türk halkının Afganistan halkını daha yakından tanımaları diğer taraftan Afganistanlı öğrencilerinin çalışmalarına kaynaklık etmesi amacıyla tamamen tarafsız ve bilimsel normlar dikkate alınarak yazılmıştır. Çalışmada Afganistan gençlerinin siyasal katılma biçimleri, sosyo-ekonomik faktörlerin siyasal katılıma etkisi, gençlerin siyasal katılımını etkileyen çevre faktörleri ve tercih yaparken akraba ve yakınların veya kendi kanaatlerine göre bir tercih yaptıkları belirlenmiştir.

Araştırmada demokratikleşme sürecinde gençlerin siyasal alanda eşitlikçi tutumlara sahip olup olmadıklarının anlaşılmasında, demokratikleştirici tutumların gelişmesi için hazırlanacak eğitim politikaların oluşturulmasında gençlerin demokratik değerler ve tutumlara ne kadar sahip olduğunun öğrenilmesinde, benzer araştırmalara kaynak oluşturmada yararlı olacağı umulmaktadır.

Çalışmada bu amaçlar doğrultusunda iki adet hipotez geliştirilmiştir.

1. Gençlerin siyasal kültürü ve siyasal davranışları, modernleşme süreçlerinin biçimlendirdiği ve ait oldukları sosyo-kültürel yapı ve çevreye göre farklılıklar göstermektedir.

2. Gençlerin demografik ve sosyo-ekonomik (Cinsiyet, doğum yeri, eğitim, gelir) bakımından farklılaşması ile siyasal katılmaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

3.2. Araştırmanın Konusu Ve Problemi

Bu araştırmada genel anlamda Afganistan halkının, özellikle Afganistan gençlerinin zaman zaman yönetimi altında yaşayan yöneticilerin zulmüne uğradığı dönemlerde sessiz kalmayıp adalet, özgürlük ve halk yönetimi uğruna siyasi mücadeleleri, siyasi ortamların hareketlenmesi ile beraber, farklı ortamlarda değişik ideolojik hareketlerin de kendini göstermeye başlamasıyla son 50 yıla yakın siyasi olayları ve gençlerin oynadığı roller incelenmiştir.

Bu çerçevede siyasi oyunların getirdiği savaşların sonucunda eğitim sisteminin çöküşü, ekonomi diye bir şeyin kalmaması, gençlerin eğitim ve öğretimden uzaklaşması üniversite mezunu ve uzman kadroların savaşlarda hayatın kaybetmesi ya da ülkeden kaçıp dünyanın değişik yerlerinde yerleşmesi gençlerin okullara gidip ellerine kalem almaları gerekirken savaş cephelerinde silahla uğraşmalarının nedenleri incelenmiştir. Halen birçok gencin fakirlik, bilgisizlik, işsizlik, bağımlılık ve yurt dışına göç etmeleri gibi birçok sorunla karşı karşıya

kalmalarına değinilmiştir. Afganistan'ın savaş sonrası neslinin 50 yıla yakın savaşın ardından özgürlüğe kavuşup normalleşmesi, bu neslin, ülkenin sosyal, ekonomik, kültürel ve özellikle siyasal alanlarda katılımı toplumsal faaliyetler, yönetimin reform faaliyetleri ele alınmıştır.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu anket çalışması Aralık 2016 tarihinde Mezar-i Şerif Üniversitesi ve Şebergan'da bulunan Emir Ali Şir Nevai Üniversitesi kampüsünde basit yöntem ile seçilen gençlere (n=100) siyasal katılım ve toplumdaki etkilerinin öğrenilmesi amacı ile uygulanmıştır. Araştırma yapılırken ilk başta araştırmanın konusu seçilmiştir. Konu seçilirken Afganistan'ın son yıllardaki siyasal gelişmeleri, bu süreçte temel dinamik oluşturan gençlerin siyasi olaylardan uzak tutulması, bu nedenle de Afganistan halkının zor dönemler geçirdiği dikkate alınmıştır. Konuyla ilgili daha derin ve daha detaylı inceleme olanağı elde etmek amacıyla bu çalışma Afganistan gençlerinin siyasal katılımı şeklinde sınırlandırılmıştır.

Çalışmanın ana fikrini oluşturan gençlerin siyasal katılımı ile ilgili yazılmış kaynak taraması yapılmış ve birçoğuna ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın zenginleştirilmesi amacıyla kütüphanelerde ulaşılabilen kitaplar, makaleler, dergiler, istatistikler, yıllık, gazete ve raporlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bilgiye en kolay, hızlı ve ucuz biçimde ulaşmanın ve bilgileri başkaları ile paylaşmanın kolay yolu olan internet sitelerinden yararlanılmıştır. Kaynak taraması yapılırken kart yönteminde elde edilen bilgiler kaynağa göre ayrı ayrı kartlara kaydedilmiş, en son kullanılan yöntem ise tüm notların elektronik ortamda toplanıp değerlendirilmesi olmuştur. Okuyuculara ilgi uyandıracak ve okumak için vakit ayırmaya değer bir çalışma olması için tez cümleleri olabildiğince sağlam ve ilgi çekici nitelikte olması ve bilinen şeyleri tekrar edip zayıf cümlelerden kaçınılmıştır.

Çalışmanın yazma aşamasında ilk olarak konu üzerinde daha önceden yapılan çalışmalar gözden geçirilmiş, siyasal katılımı yakından ilgilisi olan kavramlar detaylı bir şekilde ele alınmaya çalışılmış, daha sonra Afganistan'ın toplumsal durumu kısa bir şekilde ele alınıp ardından Afganistan siyasi tarihiyle beraber gençlerin durumu, siyasal ve askeri mücadelelerine değinilmiştir. Son olarak Afganistan'da 1973 yılından bu yana siyasal gelişmelerle beraber gençlerin siyasal katılımı incelenmiştir.

3.4 Evren Ve Örneklem

Anket ve mülakatlarda tamamen genç aktörler muhatap olarak kabul edilmesine özen gösterilmiştir. Gençlerin siyasete katılım faaliyetleri ve ilgi düzeyleri hedeflenmiştir. Çalışmada Mezar-i Şerif Üniversitesi ve Şebergan'da bulunan Emir Ali Şir Nevai Üniversitesinde rastgele yöntem ile seçilen, farklı yaş ve meslek gruplarından oluşan 100 katılımcı çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır.

3.5. Veri Analizi Yöntemleri

Verilerin analizi konusunda tanımlayıcı istatistikler frekans (n) ve yüzde değerleri ile sunulmuştur. Kategorik değişkenler arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amacı ile ki-kare analizi uygulanmıştır. Çalışmada 0,05'den küçük p değerleri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Analizler SPSS 22.0 paket programı ile yapılmıştır.

3.6. Veri Toplama Araçları

Araştırmaya katılan kişilerin sosyo-demografik bilgilerini alabilmek amacıyla araştırmacı tarafından bir form hazırlanmıştır. Oluşturulan anket formu katılımcıların demografik özellikleri ve siyasete katılım düzeylerini ölçmeyi amaçlamayan ifadelerden oluşmaktadır. Bazı maddeler çoktan seçmeli bazı maddelerse açık uçlu soru şeklindedir.

Araştırmada örneklem grubuna, Afganistan'da gençlerin siyasal katılımının gelişimi ile ilgili bilgilerini öğrenmek için 12 soru yöneltilmiştir. Aşağıda sorular ve örneklem grubunun sorulara verdiği cevapların istatistiksel değerlendirmesi yer almaktadır.

3.7. Örneklem Grubunun Cinsiyeti

Katılımcıların % 67'lik bir kısmı erkek, % 33'lük bir kısmı kadın olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.1. Katılımcıların Cinsiyeti

Cinsiyet	n	Yüzde
Erkek	67	% 67,0
Kadın	33	% 33,0
Toplam	100	% 100,0

3.8. Örneklem Grubunun Yaşı

Katılımcıların % 49'u 18-22 yaş grubunda,% 27'si 23-25 yaş grubunda ve % 24'ü 26 ve üzeri yaş gruplarında yer almaktadırlar.

Tablo 3.2. Katılımcıların Yaşı

Yaş grupları	n	Yüzde
18 – 22	49	% 49,0
23 – 25	27	% 27,0
26 ve üstü	24	% 24,0
Toplam	100	% 100,0

3.9. Örneklem Grubunun Eğitim Seviyesi

Katılımcıların % 4'ü diplomasız okur-yazar, % 3'ü lise öğrencisi, % 83'ü üniversite öğrencisi ve % 10'u lisansüstü düzeyde eğitime sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.3. Katılımcıların Eğitim Seviyesi

Eğitim seviyesi	n	Yüzde
Diplomasız okur-yazar	4	% 4,0
Lise öğrencisi	3	% 3,0
Lisans öğrencisi	83	% 83,0
Lisansüstü	10	% 10,0
Toplam	100	% 100,0

3.10. Örneklem Grubunun Mesleği

Araştırmaya katılanların mesleki statüleri, % 59'u öğrenci, % 18'i memur, % 6'sı serbest meslek sahipleri, % 3'ü işsiz, % 6'sı diğer meslekler şeklinde belirtilmiştir. Diğer meslekler şeklinde cevap verenlerin % 2'si kültürel faaliyet, % 1'i tıp doktoru, % 1'i mühendis, % 1'i Kabil Bankası Kuzey Doğu Bölgesi Başkan Yardımcısı, % 1'i istihbarat memurudur. Katılımcıların % 3'ü de soruya vermemişlerdir. Katılımcıların meslekleri ile ilgili zikr edilmesi gereken önemli bir

husus da katılanların bir kısmının üniversite ikinci öğretim öğrencileri olmakla beraber mesleki kariyerleri de bulunmaktadır.

Tablo 3.4. Katılımcıların Mesleği

Mesleği	n	Yüzde
Öğrenci	59	% 59,0
Memur	18	% 18,0
Serbest meslek	6	% 6,0
İşsiz	3	% 3,0
Diğer	6	% 6,0
Cevapsız	3	% 3,0
Toplam	100	% 100,0

3.11. Örneklem Grubunun Baba Mesleği

Araştırmaya katılanların baba meslekleri ise % 27'si memur, % 13'ü çiftçi, % 13'ü işçi, % 12'si emekli, % 16'si serbest meslek sahipleri, % 5'i teknik personel, % 7'si işsiz ve % 2'si diğer meslek şeklinde belirtmiştir. Diğer meslekler şeklinde cevap verenlerin % 1'i polis memuru, % 1'i serbest çalışan ve % 5'inin babası vefat etmiştir.

Tablo 3.5. Katılımcıların Baba Mesleği

Baba mesleği	n	Yüzdesi
Memur	27	% 27,0
Çiftçi	13	% 13,0
İşçi	13	% 13,0
Emekli	12	% 12,0
Serbest çalışan	16	% 16,0
Teknik personel	5	% 5,0
İşsiz	7	% 7,0
Diğer	2	% 2,0
Vefat etmiş	5	% 5,0
Toplam	100	% 100,0

3.12. Örneklem Grubunun Anne Mesleği

Araştırmaya katılanların anne meslekleri % 80'i ev hanımı, % 6'si memur, % 3'ü serbest meslek sahipleri, % 7'si işsiz, % 1'i diğer meslek şeklinde ve terzi olarak cevap vermiştir. % 3'ünün annesi vefat etmiştir.

Tablo 3.6. Katılımcıların Anne Mesleği

Anne mesleği	n	Yüzdesi
Ev hanımı	80	% 80,0
Memur	6	% 6,0
Serbest meslek	3	% 3,0
İşsiz	7	% 7,0
Diğer	1	% 1,0
Vefat etmiş	3	% 3,0
Toplam	100	% 100,0

3.13. Örneklem Grubunun Aile Geliri

Araştırmaya katılanların aile gelirleri (AFS) Afganistan para birimi ile ölçülmüştür. Değerler TL'ye çevirilerek verilmiştir. Deneklerin aile gelirleri % 7'si 0 – 300 ₺, % 27'si 301 – 600 ₺, % 28'i 601 – 900 ₺, % 10'u 901 – 1200 ₺ ve % 13'ü 1201 ve üstü bir gelire sahiptir. Katılımcıların % 15'i soruyu cevapsız bırakmıştır.

Tablo 3.7. Katılımcıların Aile Geliri

Aile geliri	n	Yüzdesi
00.00 - 300.00 ₺	7	% 7,0
301.00 - 600.00 ₺	27	% 27,0
601.00 - 900.00 ₺	28	% 28,0
901.00 - 1200.00 ₺	10	% 10,0
1201.00 ve üstü ₺	13	% 13,0
Cevapsız	15	% 15,0
Toplam	100	% 100,0

3.14. Örneklem Grubunun Devlet Hakkındaki Görüşleri

Devletin ne anlama geldiğine dair araştırmaya katılanların % 4'ü devlet memuru, % 14'ü halk, % 27'si hükümet, % 46'sı şıkların hepsi, % 8'i hiçbir ve % 1'i bilmiyorum şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 3.8. Katılımcıların Devletin Ne Anlama Geldiğine Dair Düşünceleri

Devlet ne anlama gelir?	n	Yüzdesi
Devlet memurları	4	% 4,0
Halk	14	% 14,0
Hükümet	27	% 27,0
Hepsi	46	% 46,0
Hiçbiri	8	% 8,0
Bilmiyorum	1	% 1,0
Toplam	100	% 100,0

3.15. Örneklem Grubuna Göre Oy Vermenin Anlamı

Oy vermenin ne işe yaradığı ile ilgili soruya katılanların % 63'ü yöneticileri seçeriz, % 6'sı yöneticileri etkileyebiliriz, % 16'sı hem yönetimi seçeriz hem de etkileyebiliriz, % 14'ü hiçbir işe yaramaz ve % 1'i bilmiyorum şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 3.9. Katılımcılara Göre Oy Vermenin Anlamı

Oy vermek ne işe yarar?	Sayı	Yüzdesi
Yöneticileri seçeriz	63	% 63,0
Yöneticileri etkileyebiliriz	6	% 6,0
Hem yönetimi seçeriz hem de etkileyebiliriz	16	% 16,0
Hiçbir işe yaramaz	14	% 14,0
Bilmiyorum	1	% 1,0
Toplam	100	% 100,0

3.16. Örneklem Grubunun Siyasi Partiler Hakkındaki Bilgi Düzeyi

Katılımcılara siyasi partilerle ilgili bilgilerini ölçmek için kaç tane siyasi partinin ismini bildikleri sorulmuştur. Cevap olarak % 10'u "tek bir parti ismini biliyorum", % 8'i "2 parti ismini biliyorum", % 16'sı "3 - 4 parti ismini biliyorum", % 21'i "5 - 6 parti ismini biliyorum" ve % 45'i "7 ve üstü parti ismini biliyorum" şeklinde ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.10. Katılımcıların Siyasi Partiler Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Kaç siyasi parti ismi biliyorsunuz?	n	Yüzdesi
1	10	% 10,0
2	8	% 8,0
3 - 4	16	% 16,0
5 - 6	21	% 21,0
7 ve üstü	45	% 45,0
Toplam	100	% 100,0

3.17. Örneklem Grubuna Göre Siyasi Partilerin İşlevleri

Araştırmaya katılanlara "siyasi partiler ne işe yarar"? diye sorulduğunda verilen cevaplar şu şekildedir: % 13'ü "ülkeyi yönetirler", % 30'u "bozguncu ve kavgacıdırlar", % 38'i "sorunlara çözüm ararlar", % 17'si "kendi çıkarları peşinde koşarlar" ve % 2'si "bilmiyorum" şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo 3.11. Katılımcılara Göre Siyasi Partilerin İşlevleri

Siyasi partiler ne işe yarar?	n	Yüzdesi
Ülkeyi yönetirler	13	% 13,0
Bozguncu ve kavgacıdırlar	30	% 30,0
Sorunlarımıza çözüm ararlar	38	% 38,0
Kendi çıkarları peşinde koşarlar	17	% 17,0
Bilmiyorum	2	% 2,0
Toplam	100	% 100,0

3.18. Örneklem Grubunun Siyaset Hakkındaki Görüşleri

Siyaset yapmak iyi bir şey midir? sorusuna katılanların % 76'sı "iyi bir şeydir" şeklinde cevap verirken, % 11'i "siyaset yapmak kötü bir şeydir" şeklinde cevap vermiştir. katılımcıların % 13'ü de "bilmiyorum" diye cevap vermişlerdir.

Tablo 3.12. Katılımcıların Siyaset Hakkındaki Görüşleri

Siyaset yapmak iyi bir şey midir?	n	Yüzdesi
İyi Bir şeydir	76	% 76,0
Kötü Bir şeydir	11	% 11,0
Bilmiyorum	13	% 13,0
Toplam	100	% 100,0

Araştırmaya katılanlara Afganistan'da gençlerin siyasal katılımının ilgi düzeylerini belirlemek amacıyla 6 soru yöneltilmiştir. Aşağıda sorular ve örneklem grubunun verdiği cevapların değerlendirilmesi bulunmaktadır.

3.19. Örneklem Grubunun Gazete İle İlgili Düzeyleri

Araştırmaya katılan örneklem grubuna hangi sıklıkta gazete okuduklarına dair sorular sorulmuş, verilen cevaplar şöyledir: Katılanların % 14'ü "her gün düzenli olarak okurum" cevabını verirken, % 8'i "hafta sonları okurum" şeklinde cevap vermiştir, % 9'u "haftada bir kaç gün okurum" demiştir. Deneklerin % 36'sı "elime gazete geçtikçe okurum" demiş, % 12'isi "pek okumam" derken % 21'i "hiç okumam" cevabını vermiştir.

Tablo 3.13. Katılımcıların Gazete İle İlgili Düzeyleri

Hangi sıklıkta gazete okursunuz?	Sayı	Yüzdesi
Her gün düzenli okurum	14	% 14,0
Hafta sonları okurum	8	% 8,0
Haftada bir kaç gün okurum	9	% 9,0
Elime geçtikçe okurum	36	% 36,0
Pek okumam	12	% 12,0
Hiç okumam	21	% 21,0
Toplam	100	% 100,0

3.20. Örneklem Grubunun İlgili Alanları

Araştırmaya katılan örneklem grubuna daha çok gazetelerin hangi bölümlerini okuduklarına dair sorular sorulmuş, verilen cevaplar şunlardır: Katılımcıların % 14'ü "spor", % 4'ü "magazin", % 9'u "ekonomi bölümleri", % 14'u "köşe yazıları", % 54'ü "siyasi haberleri" ve katılımcıların % 5'i "diğer" şeklinde cevap vermiştir. Diğer şekilde cevap verenlerin tamamı Afganistan'da gazete yoktur diye cevap vermiştir.

Tablo 3.14. Katılımcıların İlgili Alanları

Gazetenin hangi bölümlerini okursunuz?	Sayı	Yüzdesi
Spor	14	% 14,0
Magazin	4	% 4,0
Ekonomi	9	% 9,0
Köşe yazıları	14	% 14,0
Siyasi haberler	54	% 54,0
Diğer	5	% 5,0
Toplam	100	% 100,0

3.21. Örneklem Grubunun Televizyon Hakkındaki Düşünceleri

Ankete katılanlara daha çok hangi programları izlersiniz diye sorulmuştur. Katılımcıların % 10'u "müzik-eğlence" derken, % 5'i "belgesel", % 8'i "dizi ve sinema", % 40'ı "haber programları", % 1'i "sağlık programları", % 1'i "dini içerikli programlar", % 30'u "siyasi içerikli programlar", % 2'si "ekonomi içerikli programlar" ve % 3'ü diğer şeklinde ve "televizyonun tüm yararlı programlarını" izlerim şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 3.15. Katılımcıların Televizyon Hakkındaki Düşünceleri

Televizyonda hangi programları izlersiniz?	n	Yüzdesi
Müzik - eğlence	10	% 10,0
Belgesel	5	% 5,0
Dizi ve sinema	8	% 8,0
Haber programları	40	% 40,0
Sağlık programları	1	% 1,0
Dini içerikli programlar	1	% 1,0
Siyasi içerikli programlar	30	% 30,0
Ekonomi içerikli programlar	2	% 2,0
Diğer	3	% 3,0
Toplam	100	% 100,0

3.22. Örneklem Grubunun İnsanlar Arasındaki Farklı Görüşlerle İlgili Düşünceleri

Araştırmaya katılan örneklem grubunun insanlar arasındaki farklı görüşlerin olması ile ilgili sorulara verilen cevaplar şunlardır: % 51'i herkesin aynı görüşte olmasının güzel olduğunu ileri sürerken % 44'ü tüm insanların aynı şeyi düşünemeyeceklerini belirtmiştir. Katılanların % 5'i bu konu ile ilgili düşüncelerinin olmadığını söyleyerek "bilmiyorum" şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 3.16. Katılımcıların İnsanlar Arasındaki Farklı Görüşlerle İlgili Tutumları

Farklı görüşlerinin olmasına ne dersiniz?	n	Yüzdesi
Herkes aynı görüşte olsa güzel olur	51	% 51,0
Herkesin farklı görüşte olması güzel olur	44	% 44,0
Bilmiyorum	5	% 5,0
Toplam	100	% 100,0

3.23. Örneklem Grubunun Onlardan Farklı Düşünelere Karşı Tutumları

Araştırmaya katılanlara "sizden farklı düşünen kimseler hakkında ne düşünürsünüz" sorusuna? katılımcıların % 7'si "onlar yanlış düşünen kimselerdir", % 63'ü "onların düşünceleri benimkinden doğru olabilir", % 13'ü "benim gibi düşünürlerse iyi kimseler olabilirler", % 13'ü "başkalarının ne düşündüğü benim için pek önemli değildir", % 4'ü bilmiyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo 3.17. Katılımcıların Onlarla Farklı Düşünelere Karşı Tutumları

Sizden farklı düşünenlerle ilgili düşünceniz?	n	Yüzdesi
Onlar yanlış düşünen kimselerdir	7	% 7,0
Onların düşünceleri benimkinden doğru olabilir	63	% 63,0
Benim gibi düşünürlerse iyi kimseler olabilirler	13	% 13,0
Onların ne düşündüğü önemli değildir	13	% 13,0
Bilmiyorum	4	% 4,0
Toplam	100	% 100,0

3.24. Örneklem Grubunun Ülke Sorunlarıyla İlgili Düzeyi

"Çevrenizin ve ülkenizin karşı karşıya olduğu önemli sorunları yakın arkadaşlarınızla konuşur musunuz"? Sorusuna katılımcıların % 54'ü "sık sık konuşuruz" şeklinde cevap verirken % 32'si "ara sıra konuşuruz", % 9'u "nadiren konuşuruz" ve katılımcıların % 5'i "böyle şeyleri hiç konuşmayız" şeklinde yanıtlamıştır.

Tablo 3.18. Katılımcıların Ülke Sorunlarıyla İlgili Düzeyleri

Sorunları arkadaşlarla konuşur musunuz?	n	Yüzdesi
Sık sık konuşuruz	54	% 54,0
Ara sıra konuşuruz	32	% 32,0
Nadiren konuşuruz	9	% 9,0
Hiç konuşmayız	5	% 5,0
Toplam	100	% 100,0

Araştırmaya katılan örneklem grubuna siyaset birimlerine olan güven düzeyleri sorulmuştur. Aşağıda sorular ve örneklem grubunun verdiği cevapların değerlendirilmesi yer almaktadır.

3.25. Örneklem Grubunun Devlette En Çok Güvendiği Birim

Katılanlara "devlette en çok kime güvenirsiniz" şeklinde sorulduğunda; % 3'ü cumhurbaşkanı, % 2'si yürütmeyi heyeti başkanı, % 4'ü Afganistan meclisi, % 6'sı yargı, % 8'i polis, % 18'i ordu, % 10'u medya, % 2'si diğer ve % 47'si hiçbirine güvenmem demiştir. Diğer şeklinde cevap veren iki kişiden biri devlete güvenirim ve diğeri ulusal birlik için çalışanlara güvenirim şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 3.19. Katılımcıların Devlet İçinde En Çok Güvendiği Birim

Devlette en çok kime güvenirsiniz?	n	Yüzdesi
Cumhurbaşkanı	3	% 3,0
Yürütme heyeti başkanı	2	% 2,0
Meclis	4	% 4,0
Yargı	6	% 6,0
Polis	8	% 8,0
Ordu	18	% 18,0
Medya	10	% 10,0
Diğer	2	% 2,0
hiçbiri	47	% 47,0
Toplam	100	% 100,0

3.26. Örneklem Grubunun Yöneticilere Güveni

Katılımcılara, "bizi yönetenler sizce yanlış bir şey yaparlar mı" diye soru yöneltildiğinde cevapların yüzdesi, % 37'si "her zaman yanlış yaparlar", % 61'i "ara sıra yanlış yaparlar", % 1'i "yanlış yapmazlar" ve yine % 1'i "bilmiyorum" ifadesini kullanmıştır.

Tablo 3.20. Katılımcıların Yöneticilere Güveni

Yöneticiler sizce yanlış bir şey yaparlar mı?	n	Yüzdesi
Her zaman yaparlar	37	% 37,0
Ara sıra yaparlar	61	% 61,0
Yapmazlar	1	% 1,0
Bilmiyorum	1	% 1,0
Toplam	100	% 100,0

Araştırmaya katılanlar Afganistan'da gençlerin siyaset alanında ne kadar rollerinin olduğunu ve ne ölçüde katıldıklarını öğrenmek için 10 soru yöneltmiştir. Aşağıda sorular ve katılımcıların katılım ile ilgili sorulara verdiği cevapların değerlendirilmesi yer almaktadır.

3.27. Örneklem Grubunun Yöneticileri Etkileyebileceklerine Dair Düşünceleri

Katılımcılara "yöneticileri istenilen yönde etkileyebileceğinize inanıyor musunuz" diye sorulmuştur. Katılanların % 24'ü "evet inanıyorum" derken, % 37'si "kısmen inanıyorum", % 26'sı "hayır hiç inanmıyorum" ve % 13'ü "bilmiyorum" şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 3.21. Katılımcıların Yöneticileri Etkileyebileceklerine Dair İnançları

Sizce yöneticileri etkileyebilir miyiz?	n	Yüzdesi
İnanıyorum	24	% 24,0
Kısmen inanıyorum	37	% 37,0
Hiç inanmıyorum	26	% 26,0
Bilmiyorum	13	% 13,0
Toplam	100	% 100,0

3.28. Örneklem Grubunun Partisel Faaliyetleri

Örneklem grubunun parti faaliyetleriyle ilgilenip ilgilenmedikleri sorulduğunda; % 25'i "çok ilgilenirim", % 24'ü "orta derecede ilgilenirim", % 24'ü "az ilgilenirim" ve % 26'sı "hiç ilgilenmem" ve % 1'i "bilmiyorum" şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 3.22. Katılımcıların Partisel Faaliyetleri

Parti faaliyetleri ile ilgileniyor musunuz?	n	Yüzdesi
Çok ilgilenirim	25	% 25,0
Orta derecede ilgilenirim	24	% 24,0
Az ilgilenirim	24	% 24,0
Hiç ilgilenmem	26	% 26,0
Bilmiyorum	1	% 1,0
Toplam	100	% 100,0

3.29. Örneklem Grubunun Desteklediği Siyasi Kurum Ve Kişiler

"Seçim zamanlarında desteklediğiniz parti ya da aday için çalıştınız mı" sorusuna; % 8'i "birçok seçimde çalıştım", % 27'si "bazı seçimlerde çalıştım", % 65'i "bir parti veya aday için hiç çalışmadım" demiştir.

Tablo 3.23. Katılımcıların Desteklediği Siyasi Kurum ve Kişiler

Seçimlerde parti veya kişi için çalıştınız mı?	n	Yüzdesi
Birçok seçimde çalıştım	8	% 8,0
Bazı seçimlerde çalıştım	27	% 27,0
Hiç çalışmadım	65	% 65,0
Toplam	100	% 100,0

3.30. Halkın Yönetimi Etkileyebilmesine Dair Örneklem Grubunun Düşünceleri

"Halkın yönetimi etkileyebilmesi nasıl sağlanır" sorusunun cevaplarına bakıldığında; % 27'si "seçimlere katılmakla yönetimi etkileyebiliriz", % 63'ü "sivil toplum kuruluşları aracılığıyla

etkileyebiliriz", % 2'si "diğer" ve % 8'i "bilmiyorum demiştir". Diğer şeklinde cevap veren iki kişiden biri "denetleme komisyonu oluşturmakla yönetimi etkileyebiliriz" şeklinde cevap verirken diğeri "halihazırda iş başında olanların tamamı yok olmalı, yerlerine yeni nesil yerleştirilmeli" şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 3.24. Katılımcıların Halkın Yönetimi Etkileyebilmesine Dair Düşünceleri

Sizce halk yönetimi nasıl etkileyebilir?	n	Yüzdesi
Seçimlere katılmakla	27	% 27,0
Sivil toplum kuruluşları aracılığıyla	63	% 63,0
Diğer	2	% 2,0
Bilmiyorum	8	% 8,0
Toplam	100	% 100,0

3.31. Örneklem Grubunun Oy Kullanmayı Katılım İçin Yeterli Bulup Bulmadıkları

Oy kullanmanın siyasal katılım için yeterli olup olmadığı sorusuna katılanların % 19'u "evet oy kullanmayı yeterli buluyorum", % 34'ü "oy kullanmayı kısmen yeterli buluyorum", % 33'ü "sadece oy kullanmayı yetersiz buluyorum" ve katılanların % 14'ü "bir fikrim yoktur" ifadesini kullanmıştır.

Tablo 3.25. Katılımcıların Oy Kullanmayı Katılım İçin Yeterli Bulup Bulmadıkları

Oy kullanmak siyasal katılım için yeterli mi?	n	Yüzdesi
Evet, yeterli buluyorum	19	% 19,0
Kısmen yeterli buluyorum	34	% 34,0
Yetersiz buluyorum	33	% 33,0
Bir fikrim yoktur	14	% 14,0
Toplam	100	% 100,0

3.32. Örneklem Grubunun Haksızlığa Karşı Mücadele Tutumları

Katılanlara "çevrenizde karşılaştığınız herhangi bir olayda size haksızlık yapıldığını görürseniz hakkınızı ne ölçüde ararsınız?" sorusuna % 10'u "hakkımı ararım" şeklinde cevap

verirken % 13'ü "hakkımı almak için biraz uğraşırım olmazsa vazgeçerim" şeklinde cevap vermiştir. Geri kalan % 77'lik oranı "hakkımı almak için sonuna kadar uğraşırım" şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 3.26. Katılımcıların Haksızlığa Karşı Mücadele Tutumları

Size yapılan haksızlığa karşı tepkiniz nedir?	n	Yüzdesi
Hakkımı ararım	10	% 10,0
Hakkımı almak için uğraşırım olmazsa vazgeçerim	13	% 13,0
Hakkımı almak için sonuna kadar uğraşırım	77	% 77,0
Toplam	100	% 100,0

3.33. Örneklem Grubunun Aitlik Duygusu İle İlgili Tutumları

Aidiyet duygusuyla ilgili soruya katılanların % 40'ı "kendimi ümmetime ait görüyorum", % 45'i "kendimi milletime ait kabul ediyorum", % 3'ü "ben açık ifade ediyorum kendimi öncelik etnik grubuma ait görüyorum", % 7'si "yöreme aidim", % 5'i diğer demmiştir. Diğer şeklinde cevap veren beş kişi "realist bir şekilde ben bir insanım din, dil, ırk, mezhep ve bölgeyi dikkate almam ben kendimi insanlığa ait biliyorum" şeklinde yorumlamıştır.

Tablo 3.27. Katılımcıların Aitlik Duyguysuyla İlgili Tutumları

Kendinizi hangisine ait görürsünüz?	n	Yüzdesi
Ümmete	40	% 40,0
Millete	45	% 45,0
Etnik grubuna	3	% 3,0
Yöreye	7	% 7,0
Diğer	5	% 5,0
Toplam	100	% 100,0

3.34. Örneklem Grubunun Millet Ve Yöre Kavramlarına Karşı Tutumları

"Milletinizi mi öncelikle düşünürsünüz yoksa yörenizi mi"? sorusuna katılanların % 34'ü "milletimi düşünürüm", % 14'ü "yöremi düşünürüm" demmiştir. Bununla beraber katılanların %

52'si "hem yöremi hem de milletimi düşünürüm" yani "ikisini de aynı oranda düşünürüm" demiştir.

Tablo 3.28. Katılımcıların Millet ve Yöre Kavramlarına Karşı Tutumları

Milletiniz mi öncelikli yoksa yöreniz mi?	n	Yüzdesi
Milletimi	34	% 34,0
Yöremi	14	% 14,0
İkisi de aynı oranda	52	% 52,0
Toplam	100	% 100,0

3.35. Örneklem Grubunun Siyasete Katılım Düzeyleri

Araştırmaya katılanlara "ne ölçüde siyasete katılırsınız"? sorusuna % 28'i "sadece oy veririm", % 32'si "çevremdekilerle siyaseti tartışırım", % 12'si "gelecek meclis seçimleri ve il meclis seçimlerine aday olurum" şeklinde cevap vermiştir. Katılımcıların % 4'ü "hiç bilmiyorum demiş", % 3'ü "partide aktif olarak görev alırım demiş" ve % 21'i "sivil toplum kuruluşları kapsamında siyasi faaliyetlerimi sürdürürüm" şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 3.29. Katılımcıların Siyasete Katılım Düzeyleri

Siyasete ne ölçüde katılırsınız?	n	Yüzdesi
Sadece oy veririm	28	% 28,0
Çevremdekilerle siyaseti tartışırım	32	% 32,0
Aday olurum	12	% 12,0
Hiç bilmiyorum	4	% 4,0
Partide aktif olarak görev alırım	3	% 3,0
Sivil toplum kuruluşlarıyla çalışırım	21	% 21,0
Toplam	100	% 100,0

3.36. Örneklem Grubunun Varsa Aktif Siyasi Konumu

"Herhangi resmi siyasi pozisyonunuz oldu mu"? Sorusuna % 97'si "hayır", % 3'ü ise "evet" şeklinde cevap vermiştir. Evet diye cevap verenlerin biri parti bölge temsilcisi, diğeri siyasi

bir partinin üyesi ve üçüncüsü senatolar meclisi parlamentolar ve uluslararası kuruluşları ilişkileri amiridir.

Tablo 3.30. Katılımcıların Varsa Aktif Siyasi Konumu

Resmi siyasi pozisyonunuz oldu mu?	n	Yüzdesi
Hayır	97	% 97,0
Evet	3	% 3,0
Toplam	100	% 100,0

Tablo 3.31. Aile Geliri Ve Siyaset Yapmak İyi Bir Şey Midir?

Aile geliri	Siyaset yapmak iyi birşey midir?			χ^2	p
	İyi bir şeydir (n=76)	Kötü bir şeydir (n=11)	Bilmiyorum (n=13)		
0 - 300.00 ₺ (n=7)	% 0	29 %	71 %	9,33	0,03
301.00 - 600.00 ₺ (n=27)	11 %	26 %	63 %		
601.00 - 900.00 ₺ (n=28)	6 %	29 %	65 %		
901.00 - 1200.00 ₺ (n=10)	45 %	25 %	30 %		
1201.00 ve üstü ₺ (n=13)	46 %	23 %	21 %		

Katılımcıların ailelerinin gelir düzeylerine siyaset yapmanın iyi bir şey olduğunu düşünme fikri üzerinde farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Farkın sebebinin ailelerinin aylık gelir düzeyleri 1201.00 üstü ₺ ve 901.00 - 1200.00 ₺ olan katılımcıların daha yüksek düzeyde siyaset yapmanın iyi bir şey olduğunu düşündükleri, ailelerinin gelir düzeyleri 900.00₺ ve altında olan

grupların ise daha yüksek oranda konu ile ilgili fikrinin olmadığı tespit edilmiştir ($\chi^2=9,33, p<0,05$).

Tablo 3.32. Eğitim Seviyesi Ve Siyaset Yapmak İyi Bir Şey Midir?

Eğitim seviyesi	Siyaset yapmak iyi birşey midir?			χ^2	p
	İyi bir şeydir (n=76)	Kötü bir şeydir (n=11)	Bilmiyorum (n=13)		
Diplomasız okur-yazar (n=4)	0 %	25 %	75 %	12,01	0,01
Lise öğrencisi (n=3)	0 %	33 %	67 %		
Lisans öğrencisi (n=83)	84 %	6 %	10 %		
Lisansüstü (n=10)	70 %	0 %	30 %		

Katılımcıların eğitim düzeylerinin siyaset yapmanın iyi bir şey olduğunu düşünme fikri üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Lisans ve lisansüstü düzeyde eğitime sahip olan katılımcıların daha yüksek oranda siyaset yapmanın iyi bir şey olduğunu, lise ve okuryazar olan katılımcıların ise daha yüksek oranda kötü bir şey olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Ayrıca lise ve okuryazar olan katılımcıların ise daha yüksek oranda konu ile ilgili olarak bilgilerinin olmadığı tespit edilmiştir ($\chi^2=12,01, p<0,05$).

Tablo 3.33. Cinsiyet Ve Parti Faaliyetleri İle İlgileniyor Musunuz?

Cinsiyet	Parti faaliyetleri ile ilgileniyor musunuz?				χ^2	p
	Çok ilgilenirim (n=25)	Orta derecede ilgilenirim (n=24)	Az ilgilenirim (n=24)	Hiç ilgilenmem (n=26)		
Erkek (n=67)	52 %	30 %	12 %	6 %	22,61	0,01
Kadın (n=33)	13 %	19 %	22 %	54 %		

Katılımcıların cinsiyetlerinin parti faaliyetleri ile ilgilenme durumu üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Erkek katılımcıların kadınlara göre parti faaliyetleri ile ilgilenme düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Erkek katılımcıların % 82'si parti faaliyetleri ile çok ve orta düzeyde ilgilendikleri tespit edilirken, kadın katılımcıların % 76'sının parti faaliyetleri ile az ve hiç ilgilenmediği tespit edilmiştir ($\chi^2=22,61$, $p<0,05$).

Tablo 3.34. Yaş Ve Parti Faaliyetleri İle İlgileniyor Musunuz?

Yaş grupları	Parti faaliyetleri ile ilgileniyor musunuz?				χ^2	p
	Çok ilgilenirim (n=25)	Orta derecede ilgilenirim (n=24)	Az ilgilenirim (n=24)	Hiç ilgilenmem (n=26)		
18 - 22 (n=49)	13 %	19 %	56 %	12 %	19,26	0,01
23 - 25 (n=27)	10 %	27 %	44 %	19 %		
26 ve üstü (n=24)	69 %	23 %	6 %	2 %		

Katılımcıların yaşlarının parti faaliyetleri ile ilgilenme durumu üzerinde etkili olduğu görülmüştür. 26 yaş ve üzerinde olan katılımcıların kendilerinden yaşça daha küçük olan katılımcılara göre parti faaliyetleri ile ilgilenme düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. 26 yaş ve üzerinde katılımcıların % 92'si parti faaliyetleri ile çok ve orta düzeyde ilgilendikleri tespit edilirken, 23-25 yaş katılımcıların % 63'nün parti faaliyetleri ile az ve hiç ilgilenmediği, 18-22 yaş katılımcıların % 68'nin parti faaliyetleri ile az ve hiç ilgilenmediği tespit edilmiştir ($\chi^2=19,26$, $p<0,05$).

Tablo 3.35. Cinsiyet Ve Seçimlerde Parti Veya Kişi İçin Çalıştınız Mı?

Cinsiyet	Seçimlerde parti veya kişi için çalıştınız mı?			χ^2	p
	Birçok seçimde çalıştım (n=8)	Bazı seçimlerde çalıştım (n=27)	Hiç çalışmadım (n=65)		
Erkek (n=67)	65 %	25 %	20 %	14,36	0,01
Kadın (n=33)	19 %	24 %	57 %		

Katılımcıların cinsiyetlerinin seçimlerde parti ve kişileri için çalışma durumu üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Erkek katılımcılar kadın katılımcılara göre daha yüksek oranda birçok seçimde görev aldıkları görülmüştür. Kadın katılımcılar ise erkeklere göre daha yüksek oranda hiç seçim çalışmalarına katılmadığı görülmüştür ($\chi^2=14,36$, $p<0,05$).

Tablo 3.36. Kendinizi Hangisine Ait Görürsünüz Ve Seçimlerde Bir Parti İçin Çalıştınız mı?

Kendinizi hangisine ait görürsünüz?	Seçimlerde parti veya kişi için çalıştınız mı?			χ^2	p
	Birçok seçimde çalıştım (n=8)	Bazı seçimlerde çalıştım (n=27)	Hiç çalışmadım (n=65)		
Ümmete (n=40)	10 %	25 %	65 %	15,47	0,01
Millete (n=45)	66 %	25 %	9 %		
Etnik grubuna (n=3)	0 %	0 %	100 %		
Yöreye (n=7)	0 %	30 %	70 %		
Diğer (n=5)	64 %	36 %	0 %		

Katılımcıların kendilerini ait gördüğü topluluğa göre seçimlerde parti ve kişiler için faaliyet gösterme durumu üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Kendilerini millete ait hisseden ve diğer grup katılımcıların ümmet, etnik grubuna ve yöreye ait hisseden katılımcılara göre daha yüksek oranda birçok seçimde görev aldıkları görülmüştür. Kendilerini ümmet, yöre ve etnik grubuna ait hisseden katılımcılar ise daha yüksek oranda hiç seçim çalışmalarına katılmadığı görülmüştür ($\chi^2=15,47$, $p<0,05$).

Tablo 3.37. Kendinizi Hangisine Ait Görürsünüz Ve Siyaset Yapmak İyi Birşey Midir?

Kendinizi hangisine ait görürsünüz?	Siyaset yapmak iyi birşey midir?			χ^2	p
	İyi bir şeydir (n=76)	kötü Bir şeydir (n=11)	Bilmiyorum (n=13)		
Ümmete (n=40)	10 %	84 %	6 %	16,02	0,01
Millete (n=45)	69 %	12 %	19 %		
Etnik grubuna (n=3)	0 %	0 %	100 %		
Yöreye (n=7)	0 %	29 %	61 %		
Diğer (n=5)	80 %	10 %	10 %		

Katılımcıların kendilerini ait gördüğü topluluğa göre seçimlerde siyaset yapma düşüncesi üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Kendilerini millete ait hisseden ve diğer grup katılımcıların ümmet, etnik grubuna ve yöreye ait hisseden katılımcılara göre daha yüksek oranda siyaset yapmamanın iyi bir şey olduğunu düşünürken, kendilerini ümmet, yöre ve etnik grubuna ait hisseden katılımcılar ise daha yüksek oranda siyaset yapmanın kötü bir şey olduğunu düşündüğü görülmüştür ($\chi^2=16,02$, $p<0,05$).

Tablo 3.38. Kendinizi Hangisine Ait Görürsünüz Ve Oy Kullanmak Siyasal Katılım İçin Yeterli Mi?

Kendinizi hangisine ait görürsünüz?	Oy kullanmak siyasal katılım için yeterli mi?				χ^2	p
	Evet yeterli buluyorum (n=19)	Kısmen yeterli buluyorum (n=34)	Yetersiz buluyorum (n=33)	Bir fikrim yoktur (n=14)		
Ümmete (n=40)	55 %	32 %	2 %	11 %	12,09	0,02
Millete (n=45)	36 %	13 %	45 %	6 %		
Etnik grubuna (n=3)	0 %	33 %	33 %	34 %		
Yöreye (n=7)	14 %	28 %	14 %	56 %		
Diğer (n=5)	20 %	20 %	40 %	20 %		

Katılımcıların kendilerini ait gördüğü topluluğa göre seçimlerde siyaset yapma düşüncesi üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Kendilerini millete ait hisseden ve diğer grup katılımcıların ümmet, etnik grubuna ve yöreye ait hisseden katılımcılara göre daha yüksek oranda siyaset yapmamanın iyi bir şey olduğunu düşünürken, kendilerini ümmet, yöre ve etnik grubuna ait hisseden katılımcılar ise daha yüksek oranda siyaset yapmanın kötü bir şey olduğunu düşündüğü görülmüştür ($\chi^2=16,02$, $p<0,05$).

Tablo 3.39. Milletiniz Mi Öncelikli Yoksa Yöresiniz Mi Ve Parti Faaliyetleri İle İlgileniyor Musunuz?

Milletiniz mi öncelikli yoksa yöresiniz mi?	Parti faaliyetleri ile ilgileniyor musunuz?				χ^2	p
	Çok ilgilenirim (n=25)	Orta derecede ilgilenirim (n=24)	Az ilgilenirim (n=24)	Hiç ilgilenmem (n=26)		
Milletimi	56 %	33 %	10 %	1 %	18,37	0,01
Yöremi	14 %	22 %	46 %	18 %		
İkisi de aynı oranda	60 %	20 %	16 %	4 %		

Katılımcıların öncelik durumunun millet veya yöresinin olma durumuna göre parti faaliyetleri ile ilgilenme düzeyleri üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Önceliklerinin millet ile millet yöresi olduğunu düşünen grupların daha yüksek düzeyde parti faaliyetleri ile ilgilendiği, öncelikleri yöreleri olan katılımcıların ise daha düşük oranda parti faaliyetleri ile ilgilendiği görülmüştür ($\chi^2=18,37$, $p<0,05$). Önceliklerinin millet olduğunu düşünen gruplarda çok ve orta düzeyde parti faaliyetleri ile ilgilenen katılımcıların oranı % 89 iken, Önceliklerinin yöresi olduğunu düşünen gruplarda çok ve orta düzeyde parti faaliyetleri ile ilgilenen katılımcıların oranı % 36, Millet ve yöresinin de aynı oranda önemli olduğunu düşünen gruplarda çok ve orta düzeyde parti faaliyetleri ile ilgilenen katılımcıların oranı % 80 oranında çok ve orta düzeyde parti faaliyetleri ile ilgilendiği gözlemlenmiştir.

Tablo 3.40. Yaş Ve Seçimlerde Parti Veya Kişi İçin Çalıştınız Mı?

Yaş grupları	Seçimlerde parti veya kişi için çalıştınız mı?			χ^2	p
	Birçok seçimde çalıştım (n=8)	Bazı seçimlerde çalıştım (n=27)	Hiç çalışmadım (n=65)		
18 – 22 Yaş (n=49)	5 %	12 %	83 %	29,33	0,01
23 - 25 Yaş (n=27)	12 %	25 %	63 %		
26 Yaş ve üstü (n=24)	61 %	33 %	6 %		

Katılımcıların yaşlarının seçimlerde parti veya kişiler için çalışma durumu üzerinde etkili olduğu görülmüştür. 26 yaş ve üzerinde olan katılımcıların kendilerinden yaşça daha küçük olan katılımcılara göre parti veya kişiler için çalışma düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. 26 yaş ve üzerinde katılımcıların % 94'nün seçimlerde parti veya kişiler için çalışma gerçekleştirdiği tespit edilirken, 23-25 yaş katılımcıların % 63'nün seçimlerde parti veya kişiler için çalışma gerçekleştirmediği, 18-22 yaş katılımcıların % 83'nün seçimlerde parti veya kişiler için çalışmalara hiç katılmadığı tespit edilmiştir ($\chi^2=29,33$, $p<0,05$).

Tablo 3.41. Milletiniz Mi Öncelikli Yoksa Yöreniz Mi Ve Siyaset Yapmak İyi Birşey Midir?

Millet mi yöre mi?	Siyaset yapmak iyi birşey midir?			χ^2	p
	İyi Bir şeydir (n=76)	Kötü Bir şeydir (n=11)	Bilmiyorum (n=13)		
Milletimi	77 %	12 %	11 %	16,77	0,01
Yöremi	29 %	59 %	12 %		
İkisi de aynı oranda	63 %	22 %	17 %		

Katılımcıların öncelik durumunun millet veya yöresinin olma durumuna göre siyaset yapmanın iyi olduğunu düşünmesi üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Hem milleti hem de yöresinin önemli olduğunu düşünen grupların daha yüksek düzeyde siyaset yapmanın iyi olduğunu, öncelikleri yöreleri olan katılımcıların ise daha yüksek oranda siyaset yapmanın kötü bir şey olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir ($\chi^2=16,77$, $p<0,05$).

Önceliklerinin millet olduğunu düşünen gruplarda % 77 iken, önceliklerinin yöresi olduğunu düşünen gruplarda % 29, millet ve yöresinin de aynı oranda önemli olduğunu düşünen gruplarda % 63 oranında siyaset yapmanın iyi bir şey olduğunu düşündükleri gözlemlenmiştir.

Çalışmanın birinci hipotezi "Gençlerin demografik ve sosyo-ekonomik bakımından farklılaşması ile siyasal katılmaları arasında anlamlı bir ilişki vardır." Hipotezi kabul edilmiştir. Katılımcıların cinsiyetlerinin, gelir düzeylerinin, eğitim seviyelerinin, yaşlarının siyasal katılmaları üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Gelir düzeyi yüksek, eğitim düzeyi lisans ve lisansüstü olan, erkek, 26 yaş üzeri olan katılımcıların siyasal katılım düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada ailelerinin aylık gelir düzeyleri 1201.00 üstü ₺ ve 901.00 - 1200.00 ₺ olan katılımcıların daha yüksek düzeyde siyaset yapmanın iyi bir şey olduğunu düşündükleri tespit edilirken düşük düzeyde geliri olan ailelerin 900.00 ₺ ve altı siyaset yapmak ile siyaset hakkında fikrinin olmadığı tespit edilmiştir.

Eğitim düzeyi yüksek (lisans ve lisansüstü) olan katılımcıların daha yüksek oranda siyaset yapmanın iyi bir şey olduğunu, lise ve okuryazar olan katılımcıların ise daha yüksek oranda kötü bir şey olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Ayrıca düşük düzeyde eğitime (lise ve okuryazar) sahip olan katılımcıların ise daha yüksek oranda konu ile ilgili olarak bilgilerinin olmadığı görülmüştür.

Katılımcıların cinsiyetlerinin parti faaliyetleri ilgilenme durumu üzerinde etkili olduğu, erkek katılımcıların kadınlara göre parti faaliyetleri ile ilgilenme düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Erkek katılımcıların % 82'si parti faaliyetleri ile çok ve orta düzeyde, kadın katılımcıların % 76'nın parti faaliyetleri ile az ve hiç ilgilenmediği tespit edilmiştir.

Katılımcıların cinsiyetlerinin seçimlerde parti ve kişileri için çalışma durumu üzerinde etkili olduğu, erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre daha yüksek oranda seçimde görev aldıkları görülmüştür. Kadın katılımcıların ise erkeklere göre daha yüksek oranda hiç seçim çalışmalarına katılmadığı görülmüştür.

Katılımcıların yaşlarının parti faaliyetleri ile ilgilenme durumunu etkilediği görülmüştür. 26 yaşından büyük olan katılımcıların daha yüksek oranda parti faaliyetleri ilgilendiği tespit edilmiştir. 26 yaş ve üzerinde katılımcıların % 92'si parti faaliyetleri ile çok ve orta düzeyde ilgilendikleri tespit edilirken, 23-25 yaş katılımcıların % 63'nün parti faaliyetleri ile az ve hiç ilgilenmediği, 18-22 yaş katılımcıların % 68'nin parti faaliyetleri ile az ve hiç ilgilenmediği tespit edilmiştir.

Katılımcıların yaşlarının seçimlerde parti veya kişiler için çalışma durumu üzerinde etkili olduğu, çalışmada 26 yaş ve üzerinde olan katılımcıların kendilerinden yaşça daha küçük olan katılımcılara göre parti veya kişiler için çalışma düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. 26 yaş ve üzerinde katılımcıların % 94'nün seçimlerde parti veya kişiler için çalışma gerçekleştirdiği tespit edilirken, 23-25 yaş katılımcıların % 63'nün, 18-22 yaş katılımcıların % 83'nün seçimlerde parti veya kişiler için çalışmalara hiç katılmadığı tespit edilmiştir.

Çalışmanın birinci hipotezi "Gençlerin siyasal kültürü ve siyasal davranışları, modernleşme süreçlerinin biçimlendirdiği ve ait oldukları sosyo-kültürel yapı ve çevreye göre farklılıklar göstermektedir." Hipotezi kabul edilmiştir. Katılımcıların kendilerini ait gördüğü topluluğa göre, öncelik durumunun millet veya yöresinin olmasına göre siyasal katılım düzeylerinin etkili olduğu tespit edilmiştir. Milliyetçi grupların siyasal katılım düzeylerinin ümmetçi gruplara ve yöreselliğin önemli olduğunu düşünen gruplara göre daha yüksek oranda siyasal katılım düzeylerine sahip olduğu görülmüştür.

Katılımcıların kendilerini ait gördüğü topluluğa göre seçimlerde parti ve kişiler için çalışma yapma durumu üzerinde etkili olduğu, kendilerini millete ait hisseden ve diğer grup katılımcıların ümmet, etnik grubu ve yöreye ait hisseden katılımcılara göre daha yüksek oranda birçok seçimde görev aldıkları görülmüştür.

Katılımcıların kendilerini ait gördüğü topluluğa göre seçimlerde siyaset yapma düşüncesi üzerinde etkili olduğu, kendilerini millete ait hisseden ve diğer grup katılımcıların ümmet, etnik

grubu ve yöreye ait hisseden katılımcılara göre daha yüksek oranda siyaset yapmamanın iyi bir şey olduğunu düşünürken, kendilerini ümmet, yöre ve etnik grubuna ait hisseden katılımcılar ise daha yüksek oranda siyaset yapmanın kötü bir şey olduğunu düşündüğü görülmüştür.

Kendilerini ait gördüğü topluluğa göre seçimlerde siyaset yapma düşüncesi üzerinde etkili olduğu, millete ait hisseden ve diğer grup katılımcıların ümmet, etnik grubu ve yöreye ait hisseden katılımcılara göre daha yüksek oranda siyaset yapmamanın iyi bir şey olduğunu düşünürken, kendilerini ümmet, yöre ve etnik grubuna ait hisseden katılımcılar ise daha yüksek oranda siyaset yapmanın kötü bir şey olduğunu düşündüğü görülmüştür.

Katılımcıların öncelik durumunun millet veya yöresinin olma durumuna göre parti faaliyetleri ile ilgilenme düzeyleri üzerinde etkili olduğu, önceliklerinin millet olduğunu düşünen gruplarda çok ve orta düzeyde parti faaliyetleri ile ilgilenen katılımcıların oranı % 89 iken, önceliklerinin yöresi olduğunu düşünen gruplarda çok ve orta düzeyde parti faaliyetleri ile ilgilenen katılımcıların oranı % 36, millet ve yöresinin de aynı oranda önemli olduğunu düşünen gruplarda çok ve orta düzeyde parti faaliyetleri ile ilgilenen katılımcıların oranı % 80 oranında çok ve orta düzeyde parti faaliyetleri ile ilgilendiği gözlemlenmiştir.

Katılımcıların öncelik durumunun millet veya yöresinin olma durumuna göre siyaset yapmanın iyi olduğunu düşünmesi üzerinde etkili olduğu tespit edilirken, önceliklerinin millet ile hem milleti hem de yöresinin önemli olduğunu düşünen yöresi olduğunu düşünen grupların daha yüksek düzeyde siyaset yapmanın iyi olduğunu düşündükleri gözlemlenmiştir. Önceliklerinin millet olduğunu düşünen gruplarda % 77 iken, önceliklerinin yöresi olduğunu düşünen gruplarda % 29, millet ve yöresinin de aynı oranda önemli olduğunu düşünen gruplarda % 63 oranında siyaset yapmanın iyi bir şey olduğunu düşündükleri gözlemlenmiştir.

Sonuç

Gençler, toplumların insani gücüne ve gelişimine katkı sağlayan etkili ve temel bir unsurdur. İç savaşların trajedileri Afganistan halkından özellikle Afganistan gençliğinden büyük kayıplar almıştır. Bu istenmeyen savaşların tüm ağırlığı gençlere yüklenmiştir. Bir taraftan savaşın döngüsü onların gücüyle döndürülmüş, diğer taraftan da savaşın asıl kurbanları onlar olmuştur. Fakat siyasi ve toplumsal olaylara gelince özellikle toplumu ilgilendiren önemli konularda gençlere yer verilmemiş ve onların fikri yetenekleri yok sayılmıştır. Afganistan'da geleneksel liderler, para ağaları ve zorbalar her zaman ön planda tutulmuştur.

Taliban'ın yıkılışından sonraki 15 yılı aşkın bir zaman diliminde meydana gelen değişimler gençlerin hayatında belirgin olmuş ve gençler toplumsal ve siyasi alanlarda aktif rol almışlardır. Fakat Afganistan savaşlardan zarar görmüş bir ülke olarak hala siyasi, toplumsal ve ekonomik yapılarında savaşların izlerini ve ağırlığını hissetmek mümkündür. Siyasi tarafların arasında meydana gelen kanlı savaşların sonucunda bir milyondan fazla insan engelli olmuştur. Bunların büyük çoğunluğunu gençler ve çocuklar oluşturmaktadır. İç savaşları sırasında Afganistan halkı, özellikle gençler ve çocuklar fiziki hasar görmekle beraber zihinsel hasar görmüşlerdir. Afganistan'ın iki nesli bu kargaşalı ortamlarda yaşam mücadelesi vermişlerdir.

Bu istenmeyen savaş ve şiddetlerde çocuklar ve gençler eğitim, öğretim ve yaşam fırsatlarından mahrum bırakılmıştır. Afganistan gençliği radikal güçlerin tuzağına düşmüşlerdir. Güzellik, sadelik ve gerçeklik yerini kaçakçılık, intihar, insan öldürme ve cinayet işlemeye bırakmış, bölge güçlerinin daha fazla karışmalarına zemin hazırlamıştır. Bugün Afganistan gençliği uyuşturucu kaçakçılığı, kültürel yabancılaşma, işsizlik, adaletsizlik, güvenlik sorunu ve hayal kırıklığına uğramaktan acı çekmektedir. Bunca yılın savaşları çocuklara ve gençlere büyük zihinsel ve fiziki zararlar vermiştir. Bunları düzeltmek ve bu durumdan kurtulmak için fırsatlar kısıtlı iken imkanlar da buna paralel bir ilerleme göstermiştir.

2001 yılından bu yana gençler sivil toplum kuruluşları kurup siyasi çalışmalarda çabalarda bulunmaya çalışmışlardır. Afganistan gençliği, demokrasinin kuvvetlendirmesinde ve siyaset alanında olumlu değişikliklere ciddi anlamda etkili rol oynamışlardır. Fakat bu çalışmalar yeterli olmayıp daha fazla çalışmalara ihtiyaç vardır. Afganistan gençlerinin toplumun sorunlarını tam anlamı ile hissedip yapmaları gerekenleri yerine getirmek için destekleyici ve kolaylaştırıcı programlara ihtiyacı vardır. Demokrasiyi güçlendirmek ve karar verebilmek için gençlerin daha

fazla siyasete karışmaları gerekmektedir. Yoksulluğun azaltılması ve geçimin sağlanması için gençlere yönetme şansı tanınmalıdır. Savaşın engellenmesi için gençlerin alt tabakalarda değil üst tabakalarda yer alması gerektiği düşünülmektedir.

Bilinçli ve hedefli katılım, toplumsal ve kurumsal gelişmelerde önemli rol oynar. Yönetimin gençlerle ilgili politikasının düzenlenmesi ve geliştirilmesi için gençlerin daha güçlü danışmanlık ve denetim rolü oynamaları gerekmektedir. Hükümetin kısa, orta ve uzun vadeli programlar ve stratejiler belirlemesi gerekmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının gençlerle ilgili konulara ve gençlerin hayatını değiştirecek programlara daha fazla odaklanmaları gerekmektedir.

Kaynakça

ALKAN Türker, **Siyasal Toplumsallaşma**, Ankara Üniversitesi Basımevi Yayınları, 1979.

ARGHANDAVI Abdulali Arghandavi, **Khateraha ve Tahlilha**, çev, Hamid İlmi, Sabur İslami Yayın Merkezi, Peşaver, 1998.

BAYRAKÇI Erdal, **Yerel Yönetimler**, Dizgi Ofset Yayınları, Konya, 2011.

BEYGI Abdurrahman, **Afghanistan Bad Az Peyruzi İnqilab-i İslam-i ta Suqut-i Shomal Ba Dast-e Taliban**, Jayhani Yayınları, 2000.

BİLGİ VE KÜLTÜR BAKANLIĞI GENÇLİK İŞLERİ YARDIMCILIĞI, **Ulusal Gençlik Politikası**, Kabil, 14 Eylül 2014.

BİMAY Muzaffer, **Kentleşme Sürecinde Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Siyasal Katılma Olgusu Üzerindeki Etkisi: Batman İli Örneği**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

BOZAN Ayşegül, **Alternatif Politika**, "Politikleşme ve Siyasal Katılımı Etkileyen Faktörler Adalet ve Kalkınma Partisi Gençlik Kolları Örneği" Cilt: 5, Sayı: 2, Eylül 2013.

CALBOW T., **Elementary Sociology**, New Jersey, 1971, s. 22'den Akt. Nurcihan Kızıldere, **Kadınların Oy Verme Davranışlarını Etkileyen Sosyo Ekonomik Faktörler Kadın Seçmenler Üzerine Bir Araştırma**, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2002.

ÇAL Harun, **Bireylerde Ergenlik Döneminde Siyasal Katılım ve Siyasal Etkinliğin Gelişimi İsparta İli Örnek Olay Araştırması**, Basılmış Yüksek Lisans Tezi, İsparta, 2006.

DAVLATABADI Basir Ahmad, **Şinasname-i Afganistan**, Kum, 1993.

DİLBER Fadime, "Siyasal Katılıma Etki Eden Psikolojik Faktörler ve Seçmen Tercihine Etkisi; Karaman Seçmenleri Üzerine Alan Araştırması", **Akademik Bakış Dergisi**, 35. Sayı, Mart - Nisan 2013.

EROĞLU Cem, **Devlet Yönetimine Katılma Hakkı**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1991.

FAQIRI Abdul Hamid, **Parloman**, Shakir Samim Yayınları, 2009.

FARHANG Mir Mohammad Seddiq, **Afghanistan Dar Panj Qarn-i Akhir**, Aryana Yayınları, Peşaver, Pakistan, 1989.

GHUBAR Ghulam Mohammad, Afghanistan Dar Yak Nazar, Kabil, 1984.

GHUBAR Mir Ghulam Mohammad, **Afghanistan Dar Masir-i Tarikh**, İnkilab Yayınları, Kabil, 1989.

GIUSTOZZI Antonio, Between Patronage and Rebellion Student Politics in Afghanistan, **Afganistan Araştırma ve Değerlendirme Birimi (Areu)**, 2010.

HAQJU Miragha, **Afghanistan ve Mudakhelat-i Khareji**, Meyvand Yayınları, Birinci Baskı, 2005.

ILMI Hamid, **Roz Shomar-e Waqaye-i Afghanistan**, Hükümet Bilgi ve Medya Merkezi Yayınları, Beşinci Baskı, 2011.

İŞILOĞLU Barış, **Anksiyete ve Depresyon Tanısı İle İzlenen Evli Kadınlarda Aile İçi Şiddetin Sosyodemografik Faktörler, Çift Uyum ve Hastalıkla İlişkisi**, Uzmanlık Tezi, İstanbul, 2006.

JAMI Mahmood Al-Hussaini Bin Ibrahim, **Tarikh-i Ahmad Shahi**, İrfan Yayınları, Tahran, 1947.

KAHALILZAD Zalmay, **Frestadah**, Çev, Harun Najafizada, Azim Yayınları, 2016.

KAHRAMAN A. Burak, **Siyasal Katılıma Etki Eden Sosyolojik Faktörler**, Yüksek Lisans Tezi, 2002, İsparta.

KAPANİ Münci, **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınevi, 15. Baskı, Ankara, 2003.

KARA Taylan, **Görsel Medyanın Aile Bireyleri Üzerindeki Etkisi Üzerine Bir Araştırma**, TÜİK Uzmanlık Tezi, Manisa, 2011.

KAY Lawson, **The Human Polity**, Boston, 1985.

KILIÇ Sadettin Kılıç, **Kitle İletişim Araçlarının Gelişimi ve Sosyal Medyanın Siyasal İletişimi etkileme Rolü**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.

- KIŞLALI** Ahmet Taner, **Siyasal Sistemler**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1991.
- LALESTANI**, **Jangi Qudrat; Wakai Se Dahe Akhir Afghanistan**, Kokcha Yayınları, 2005.
- MASFIELD** David ve Paul Fishstein, "Musameha ve Taghaful", **Afganistan Araştırma ve Değerlendirme Birimi (Areu)**, 2013.
- MUSAVI** Askar, **The Hazaras of Afghanistan an Historical, Cultural, Economic and Political Study**; Çev: Asadullah Shafai, **Hazarahai Afghanistan**, Aşk-i Yaas Yayınları, Kum, 2007.
- N.A.M.H.**, Jirga veya Tarikh-i Loya Jirga, 1991.
- NAJAFIZADAH** Mustafa, **2014 Seçimleri ve Seçimlerin belirsizliği**, Noah Coburn, Sayı 8. Mart 2015.
- NOOSHIN** Nahid, **Tarikh-i Radyo ve Televizyon-i Jahan**, Farhang Yayınları, Kabil, 2009.
- OĞUZ** Esedullah, **Hedef Ülke Afganistan**, Doğan Kitapçılık Yayınları, İstanbul, 2001.
- ÖNAL** Hilal, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt: 6, Sayı: 23.
- ÖZ** Esat, **Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1992.
- ÖZTEKİN** Ali, **Siyaset Bilimine Giriş**, İnönü Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayınları, 1993.
- PUBLICATION DEPARTMENT**, **Constitution of Afghanistan**, Published by Islamic Republic of Afghanistan, Ministry of Justice Official Gazette 818, January 28 2003.
- RASOLI** Mohammad Ashraf, **Parloman**, Sayed Yayınevi, Kabil, 1. Baskı, 2009.
- RUSH** Michael, **Toplum ve Siyaset**, çev., Manochehr Sabori Kashani, Semt Yayınları, Tahran, 1998.
- RUSSEL** Bertrand, **Batı Felsefe Tarihi**, Çev., Najaf Darya Bandari, Parvaz Yayınları, Cilt: 1, 2009.

SAAIE Muhammed Aleem, **Afganistan'da Siyasi Partiler Tarihçesi**, Yüksek Lisans Tezi, İsparta, 2009.

SEÇİMLER KANUNU, Beşinci Bölüm, Madde 18., fıkra 2.

SHARAN Timor, **Devlet-i Shebekeyi Rabeteyi Qudret ve Servet Dar Afghanistan Pas Az 2001**, Vazhah Yayınları, 2016.

SHEYIKHZADA Rohullah, Muhammad Azim Besharat ve Latifa Sultani, **Gozareshi Barrasi Waziyet-i Hukuk-i Siyasi Dar Entikhabat-i Riyaset-i Jumhuri wa Shorahayi Welayeti**, Afganistan İnsan Hakları Bağımsız Komisyonu Yayınları, Kabil, 2014.

SISTANI Azam Sistani, **Zohur - e - Afganistan ve Ahmad Shah Abdali**, Daneş Yayınları, Peşaver, 2007.

ŞEN Abdulkadir, **Afganistan İnsan Hakları Raporu 2001-2011**, İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği Yayınları, Ankara.

ŞEYHANOĞLU Hüsseyin, **11 eylül sonrası değişen dünya dengelerinde Afganistan**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2004.

TANIN Zahir, **Afganistan Dar Karn-i Bistum 1900-1996**, 2. Baskı, Tahran, 2005.

TANWEER Mohammad Halim, **Tarih ve Roznamanegari Afghanistan**, Saboor Yayınları, Peşaver, Pakistan, 2000.

TAŞKIN Yüksel ve diğerleri, **Siyaset Kavramlar, Kurumlar, Süreçler**, İletişim Yayınları, Baskı 1., İstanbul, 2014.

UYSAL Birkan, **"Siyasal Katılma ve Katılma Davranışı Üzerinde Aile Etkisi"**, **Amme İdaresi Dergisi**.

WAFAYEEZADA Mohammad Qasim, **Siyaset Warzi Qawmi ve Mosharekat Siyasi Jawanan Dar Afghanistan**, Çev; Rezevi, Afganistan Barış Girişimleri Kurumu Yayınları, 2015.

YEGİN Abdullah, **Hile ve Tehdit Cenderesinde Afganistan Seçimleri**, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları, Seçim Analizi, 1. Sayı, Ankara, 2014.

YILMAZ Nuh, **ABD'nin AF-PAK Stratesjisi Ekseninde Afganistan Seçimleri**, Seta Analiz, Sayı 11., Eylül 2009.

<http://8am.af/1392/01/14/civil-society-refugees-election-participation/>, (Erişim Tarihi, 22.07.2017).

<http://8am.af/1392/09/26/the-role-youth-election/>, (Erişim Tarihi, 20.07.2017).

<http://8am.af/1392/11/19/role-younger-in-election/>, (Erişim Tarihi, 19.07.2017).

<http://afghanistan.unfpa.org/node/15227>, (Erişim Tarihi, 22.03.2017).

<http://dmoya.af/content.php?id=77>, (Erişim Tarihi, 13.07.2017).

<http://moic.gov.af/fa/page/1294>, (Erişim Tarihi, 12.07.2017).

<http://moic.gov.af/fa/page/press/electronic-media/tvs>, (Erişim Tarihi, 20.07.2017).

<http://moj.gov.af/Content/files/jamiats2622.pdf>, (Erişim Tarihi, 20.07.2017).

<http://moj.gov.af/fa/page/registered-political-parties-and-social-organizations/1700>, (Erişim Tarihi, 13.07.2017).

<http://photos.state.gov/libraries/turkey/231771/PDFs/afganbesyil.pdf>, (Erişim Tarihi, 06.10.2015).

<http://photos.state.gov/libraries/turkey/231771/PDFs/afganbesyil.pdf>, (Erişim Tarihi, 06.10.2015).

<http://www.acsf.af>, (Erişim Tarihi, 03.04.2016).

<http://www.afghanpaper.com/info/dolati/ahzab%20siasi.htm>, (Erişim Tarihi, 04.07.2017).

<http://www.arianafghanistan.com>, (Erişim Tarihi, 05.07.2017).

<http://www.ariaye.com/dari10/ejtemai/images/popal2.pdf>, (Erişim Tarihi, 30.12.2015).

<http://www.ariaye.com/ketab/mamoon/khaleq.pdf>, (Erişim Tarihi, 18.03.2016).

<http://www.bakhtarnews.com.af/dari/political-news>, (Erişim Tarihi, 22.07.2017).

<http://www.bbc.com/persian>, (Erişim Tarihi, 26.03.2016).

<http://www.bbc.com/persian>, (Erişim Tarihi, 26.03.2016).

<http://www.bbc.com/persian>, (Erişim Tarihi, 26.03.2016).

<http://www.bbc.com/persian>, (Erişim Tarihi, 26.03.2016).

<http://www.bbc.com/persian>, (Erişim tarihi, 27.03.2016).

http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2009/07/090719_ram_first_election_details.shtml,
(Erişim Tarihi, 19.07.2017).

http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2009/07/090719_ram_first_election_details.shtml,
(Erişim Tarihi, 19.07.2017).

http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2015/12/151222_k02-power-sharing-afghanistan,
(Erişim Tarihi, 13.07.2017).

http://www.bbc.com/persian/afghanistan/story/2008/09/080925_ram-balkh-univ-police.shtml,
(Erişim Tarih, 15.07.2017).

<http://www.dw.com/fa-af>, (Erişim Tarihi, 10.07.2017).

<http://www.dw.com/fa-af>, (Erişim Tarihi, 10.07.2017).

<http://www.hambastagi.org>, (Erişim Tarihi, 03.05.2016).

<http://www.iec.org.af/fa>, (Erişim Tarihi, 12.07.2017).

<http://www.iec.org.af/fa/2012-05-29-07-07-28/runoff-timeline-fa>, (Erişim Tarihi,
20.07.2017).

<http://www.iec.org.af/fa/2012-05-29-07-07-28/timeline-fa>, (Erişim Tarihi, 20.07.2017).

http://www.iec.org.af/public_html/Civic%20Education%20Material/Flipcharts1/Dari.pdf,
(Erişim Tarihi, 13.07.2017).

http://www.iec.org.af/results_2009/leadingCandidate.html, (erişim tarihi, 13.07.2017).

http://www.iec.org.af/results_2009/leadingCandidate.html, (Erişim tarihi, 13.07.2017).

http://www.iec.org.af/results_2009/leadingCandidate.html, (Erişim Tarihi, 13.07.2017).

<http://www.khorasanzameen.net/history/ssabzwari-book1.pdf>, (Erişim Tarihi, 31.12.2015).

<http://www.pajhwok.com/en/2016/03/06/survey-shows-youth-disappointed-unity-govt>, (Erişim Tarihi, 20.07.2017).

<http://www.rasad.af/1394/12/05/afghan-election-results-re-announced/>, (Erişim Tarihi, 22.07.2017).

<http://www.tolonews.com/fa/miscellaneous>, (Erişim Tarihi, 19.07.2017).

<https://asiafoundation.org/resources/pdfs/DariNewsRelease2014.pdf>, (Erişim Tarihi, 03.04.2016).

<https://da.azadiradio.com/a/25202218.html>, (Erişim Tarihi, 22.07.2017).

www.aftabir.com/articles/view/politics/political_science, (Erişim Tarihi, 09.12.2015).

Ek-1

Bu çalışmada Afganistan toplumunun yaşadığı şartlar dikkate alınarak 2001 yılı sonraki süreçte Afganistan gençliğinin siyasal katılımı ve toplumdaki etkileri incelenmiştir. Afganistan’da gençlerin siyasete katılım durumu anket çalışmasına ek olarak mülakatla incelenmiştir. Mülakata Sayed Mohammad Hasan Sharifi Balkhabi Afganistan Büyük Millet Meclisi Adalet ve hukuk komisyonu başkanı ve Saripul Milletvekili ve Mohammad Abduh Mezar-i-Şerif Milletvekili katılmıştır. Mülakat soru-cevap şeklinde aşağıda yer almaktadır.

Yapılan Mülakatlar

Sayın Sharifi Balkhabi Afganistan Büyük Millet Meclisi Adalet komisyonu başkanı!

Soru: Günümüzde gençlerin siyasi olaylara etki düzeyini nasıl değerlendirirsiniz?

Cevap: Biliyorsunuz ülkemiz yeni savaştan çıkmış bir ülkedir. Bu yüzden her toplumsal meseleyi bunu dikkate alarak değerlendirmemiz gerekmektedir. İç savaşları sırasında savaşların tüm ağırlıkları gençlerimize yüklenmiştir. Gençlerimiz, siyasetçilerimizin olumsuz siyasetlerinin kurbanları olmuştur. Bu yüzden gençlerin bu olaylara etkisini büyük çapta düşünmek gençlerimize haksızlık olur fakat son bir kaç yılda yaşanan gelişme ve kalkınma tecrübesinde gençlerimizin büyük gayreti olmuştur. Gençlerimiz daha çok toplumsal ve kültürel alanlarda büyük projelere imza atmışlardır. Biz çoğu zaman gençlerimizin organize ettiği programlara davet ediyoruz. Gençlerimizin azim ve çabaları onların gelecekte ülkenin yönetiminde ve siyasetinde büyük etkilerinin olmasından hiç şüphem yoktur.

Soru: Sizce Afganistan gençliği, yöneticilere ve devlet siyasetine ne kadar güvenir?

Cevap: Burada mesele güven değil, toplumumuzu bir aile düşünelim. Ailede her birey kendi gayretiyle ailesi için çabalayıp gayret gösterir. Yöneticiler geçicidir. Yöneticilerimiz bugün var yarın yok ama devletimiz ve milletimizin bekası söz konusu olunca hepimizin çabası bu yönde olmalıdır.

Soru: Afganistan gençliğinin 2001 yılı sonrası cumhurbaşkanlığı seçimleri, meclis ve il genel meclis seçimlerine katılımını ve gösterdikleri faaliyetleri nasıl değerlendirirsiniz?

Cevap: Dediğim gibi Afganistan devleti tam anlamıyla bir hukuk devleti haline gelememiştir. Birçok siyasi, toplumsal, ekonomik ve kültürel kararlarda büyüklerin ve yaşlıların yeri ayrıcalıklıdır. Bunca sorunlara rağmen gençlerimiz direnmişlerdir. Gençlerimiz gün geçtikçe kabiliyetlerini artırmaktadırlar. Bu yüzden güvenlik sorunlarının giderilmesi, iş imkanlarının sağlanması durumunda gençlerimiz kısa sürede ülkede hakimiyetlerini kurabileceklerdir. Gençliğimiz cumhurbaşkanlığı, bakanlık, milletvekilliği ve valilik gibi görevleri yapma yeteneklerine sahip oldukları için fırsat buldukları durumunda kendilerini ispat edebileceklerine inanıyorum. Günümüzde gençlerimiz orduda, poliste, emniyet birimlerinde ve yönetimin alt tabakalarında varlıkları hissedilir derecededir.

Soru: Afganistan büyük millet meclisi adalet komisyonu başkanı olarak gençlerin mecliste mevcudiyetlerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Yani meclisin yüzde kaçını gençlerden oluşmaktadır?

Cevap: 17. dönem meclis üyeleri 16. dönem meclis üyelerine göre daha çok genç yüzlerdir. Bu meclisin çoğu milletvekilleri 40 yaşın altındadırlar. Ancak yüzde kaçını oluştururlar söylemesi biraz güç.

Soru: Önümüzdeki meclis seçimlerinde gençlerin ne düzeyde etkili olabileceğini düşünüyorsunuz?

Cevap: İnsanların toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal alanlarda etkili olmaları bilinçlenmeyle olur. Afganistan'da eğitim seviyesi gün geçtikçe yükseldiği için toplumun kendi kaderine hakimiyeti de buna paralel olarak artacaktır. Zira eğitim ve öğretime önem veren bir toplum, ülkenin ihtiyaçlarının bilincinde olurlar. Benim gençlerle yaptığım muhabbetlerde, onların çok dertli olduklarını seziyorum. Yolsuzluktan şikayet ederler. Devlet dairelerinde torpilden şikayet ederler. Ayrımcılıktan şikayet ederler kötü muamele yapılmaktan şikayet ederler. Bu nedenle, ülkede yaşayan tüm tarafların hak ve hukukunun temin edilmesi, uyuşturucu üretimi ve kaçakçılığının yok olması, zorbalığın son bulması ve ülkede ulusal birliğin sağlanması için önümüzdeki meclis seçiminde diğer seçimlerden daha fazla ilgi gösterdiklerini ve daha fazla çabalayacaklarını beyan ederler. Gençlerimizin büyük bir kısmı seçim döneminde gruplar halinde toplumun ihtiyaçları doğrultusunda hareket eden karakterlerle çalışıp meclisteki genç kadroları artırarak yönetimde söz sahibi olmak isterler. Bazı gençlerimiz de önümüzdeki meclis seçiminde aday olacaklarını söyleyerek gelecekteki planlarından bahsederler.

Soru: Peki gençlerin katılımını engelleyen faktörler nelerdir?

Cevap: Bildiğimiz gibi Afganistan, savaş halinde bir ülkedir başka bir deyişle savaştan barış ve istikrara geçiş sürecindeyiz yani sorunlar ülkesiyiz. Sadece gençlerimiz değil, kadınlarımız, çocuklarımız ve diğer masum insanlarımız da sorunlarla mücadele veriyorlar. Bununla beraber her ne kadar son zamanlarda geleneksel toplumdaki modern bir topluma geçiş süreci söz konusu olduysa da geleneksel bir yapıya sahibiz hala modernite olgusu tam anlamıyla kabul edilmiş birşey değildir. Hala köylerde yaşlılar, köy beyleri, köy ağaları ilk ve son sözü söylerler. Hala köylerde yaşlılar, ağalar ve köy beyleri meclisleri bulunmaktadır. Hala ülkenin çoğu bölgelerinde cezalar, mahkemeler, kavgalar ve ailevi sorunlar köy ağaları meclislerinde çözüm bulur. Bu meclisler toplumsal değerler olarak kabul edilmiştir. Bu da gençlerimizin katılımına engel olan büyük bir faktördür. Gençlerimizin yeri gerçek anlamıyla siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel alanlarda belirlenmemiştir.

Eğer biz toplumumuzu bir sınıflandırmaya tabi tutarsak gençlerimiz yüksek tabakalarda yer almazlar. Bakanlar kurulunda gençlerimiz yoktur. Partilerde lider konumunda gençlerimiz yoktur. Siyasi olayların karar alma aşamalarında gençlerimiz yoktur. Gençlerimiz gördükleri eğitim ve bilgi sayesinde yönetimin, siyasi partilerin ve siyasi olayların sadece alt tabkalarında mevcuttur. Gençlerimizin mevcudiyeti takdir şayandır. Zira birçok gencimiz eğitim görmüş, lisanslarını bitirmiş, yüksek lisans yapmış, doktora seviyesine ulaşmıştır.

Soru: Gençliğin yurt dışına göç etmesi, onların ülke siyasetinden soğuduklarını ve ülke siyasetine ilgisiz olduklarını göstermez mi?

Cevap: Eskiden gençliğimiz siyaset, ordu, polis, emniyet birimleri, idari birimler ve özel sektörde büyük hevesle çalışıyorlardı. Kabinede yer alanların çoğu Amerika ve Avrupa'da eğitimlerini tamamlayıp Amerika ve Avrupadaki yaşamlarını bırakıp çalışmak için ülkelerine dönmüşlerdir. Aynı düşüncüyü besleyenler hala da vardır fakat yurt dışına gitmek isteyen gençlerimiz mecburiyetten ülkelerini terk edeceklerini düşünüyorum. İş imkanlarının olmaması, güvenliğin sağlanmaması, siyasi istikrarın olmaması ve siyasi kargaşalar gençliğimizi başı ve sonu belli olmayan sulara atmaya mecbur eder. Şuan bizim yanımızda bulunan bu gençlerin bir kaç eğitimlerini tamamlamış kaç yıldır iş bulmaya çalışırlar ama iş bulamıyorlar bu yüzden bazıları yurt dışına göç etmek zorunda kalırlar siyasete ilgisiz olduklarından değil.

Soru: Ülkede nasıl bir yönetim sisteminin hakim olmasının daha iyi olacağını düşünürsünüz?

Cevap: Her toplumun içinde bulunduğu koşullar ve toplumun ihtiyaçlarına göre bir siyasi rejimi vardır. Ben ülkemizin durumuna baktığım zaman milletimizin refahı için federal sistemin daha iyi olacağıbileceği kanaatındayım.

Sayın Mohammad Abduh Mezar-i Şerif Milletvekili!

Soru: Sizce siyasal katılım nedir?

Cevap: Siyasal katılım, halkın yönetimde söz sahibi olmasıdır. Başka bir deyişle siyasal katılım halkın durumu istedikleri şekilde yön vermek için karar alma süreçlerinde hükümeti etkileyebilmek için grup halinde düzenli çalışması demektir. Seçimlere katılmaktan siyasi partilerin faaliyetlerine kadar, partiler, dernekler, konseyler ve birlikler kurmaktan protestolar, konferanslar, seminerler ve gösteriler düzenlemeye kadar tamamı siyasal katılım çerçevesinde değerlendirilebilir.

Soru: Afganistan gençliğinin siyasi olaylara karşı yaklaşımlarını nasıl değerlendirirsiniz?

Cevap: Ne mutlu bize ki ülkemizin nüfusunun çoğunluğunu gençler oluşturur. Afganistan nüfusunun % 60'ten fazlası gençlerden oluşmaktadır. Doğal olarak Afganistan dünyada nüfus çoğunluğu gençlerden oluşan ülkeler arasında yer almaktadır. Afganistan hükümeti yasalar çerçevesinde gençlerin kabiliyetlerinden istifade etmeye çalışır. Genç olduklarından değil günümüz şartlarında bir önceki neslimize nazaran daha iyi eğitim gördüklerindedir. Daha fazla bilgi ve kabiliyete sahip olduklarıdır. Gençlerimiz ingilizce ve bilgisayar programlarını bilmekle diğer dünya dilleriyle de donatılmışlardır. Günümüzde çoğu gerekli dosyalar ingilizce dilinde ve bilgisayar ortamında işlendiği için gençlerimiz daha kolay elde edebilirler. Bu yüzden yönetecilerimiz gençlerin bu birikimlerinden yararlanmaya çalışırlar.

Soru: Siyasi olayların bilincinde olmak, gençlerin siyasal katılımını nasıl etkiler?

Cevap: Demokrasiye geçiş süreci diye adlandırdığımız 2001 sonrası gençlerimiz büyük ve önemli değişiklikler yaşadılar. Bugünkü gençlerimiz dünkü insanlara göre hem düşünce hemde faaliyet gösterme açısından çok farklıdır. Gençlerimiz günümüz bilimlerini öğrenmekle beraber teknoloji ve diğer mesleklerde belli bir seviyeye gelmişlerdir. Siyaset alanında da kendilerini

yükseltmişlerdir. Devlet dairelerine baktığımızda gençlerimiz büyüklerimize göre çok daha faydalıdır. Mecliste gençlerin varlığı hissedilir. Sivil toplum kuruluşları gençlerimiz tarafından yönetilir. Gençlerimiz demokratik toplumu kabul etmekle beraber her geçen gün demokratik değerleri güçlendirmeye çalışırlar. İnsan hakları, ifade özgürlüğü, medya, sivil toplum kuruluşları ve siyasi partilerin faaliyetlerinin büyük çoğunluğu gençlerimize borçludur. Gençlerimizin seçim dönemlerinde sahnede olmaları, onların siyasi olayların bilincinde olduklarının ve eğitim gördüklerinin göstergesidir.

Soru: Bir önceki soruya cevap verirken medyadan söz ettiniz. Gençlerin siyasal katılımı sürecinde medyanın rolü nedir?

Cevap: Günümüzde medya tüm toplumların bilgi alışverişi, aktarmak istedikleri bilgi, haber ve halkın siyasete katılım sürecinde büyük bir araçtır. Medya, değişik entelektüel ve siyasi düşünürün düşüncelerini başkalarına aktarmak, toplumun siyasi bilgilerini ve analiz kabiliyetlerini yükseltmek için önemli rol oynar. Medyanın ve medya sahasında faaliyet gösteren herkesin nesnelciliği, yasallığı ve adalet kültürünü benimsemeleri durumunda murrefeh ve istikrarlı bir topluma sahip olma şansı yüksektir. Son yıllarda Afganistan'da medya çok güçlü bir araç olarak kullanılmıştır.

Soru: Bireylerin cinsiyeti siyasete katılım düzeyini etkiler mi?

Cevap: Bildiğiniz üzere Afganistan toplumu geneleksel bir toplumdur. Afganistan toplumunun geleneksel oluşu birçok kitlenin önüne büyük engel oluşturmaktadır. Kadınlara tarih boyunca ikinci sınıf insan muamelesi yapılmıştır. İç savaşları sırasında gençlerimizin savaşların kurbanları olduğu gibi kadınlar da büyük kayıplar vermiştir. Taliban döneminde özellikle kadınlar için hayat durgun haldeydi. Kız okulları kapatıldı. Kadınlar tek başına hiçbir yere gidemez duruma geldi. Ancak demokrasi döneminde kadınlarımız da erkeklerimizle omuz omuza ülkenin kalkınması için gayret içinde olup çaba göstermişlerdir.

Soru: Gençlerin siyasi partilerin faaliyetlerinde katılım düzeyini nasıl değerlendirirsiniz?

Cevap: Genç kuşağımız eğitim görmüş, bilgi elde etmiş birçok yeteneğe sahip olmuşlardır. Doğal olarak siyasi partiler de gençlerimizin enerjisinden yararlanmaya çalışırlar. Fakat hala birtakım sorunların varlığını inkar etmemek gerekir. Başka bir deyişle yönetim ve parti faaliyetleri

için gençlerimize daha yeni kapılar açılmış ve ben gençlerimizin ülke geleceğinde etkili bir unsur olacaklarından hiç şüphem yoktur.

Soru: Birçok siyasi partiyi yakından tanıyorsunuz. Faaliyetlerini biliyorsunuz, hangi partide gençlerin ağırlıklı olduğunu söyleyebilir misiniz?

Cevap: Birçok partinin temeli gençlerimizin varlığına borçludur. Büyük partilerin her aşamasını gençlerimiz doldurmuştur. İslam Cemiyet-i Partisi'nin birçok kadrosunu gençler oluşturur. Milli Birlik Partisinin kadrosunun çoğunluğunu gençler oluşturur. Bu partinin gençlik kolları hemen hemen her ilde faaliyet göstermektedir. Cünbiş partisi'nin gençlik kolları bulunmaktadır ama ne yazık ki gençlerimizin partilerin üst düzeylerinde varlıkları yok denecek kadardır. Hala siyasi partilerin baş karakterleri geleneksel liderlere aittir. Ama gençlerin rolü artık inkar edilemez ve zamanla gençlerin etkileri daha da iyi olacaktır diye düşünüyorum.

Soru: Ülkenin çeşitli bölgelerinde mevcut güvenlik sorunlarının, gençliğin katılımı için bir engel oluşturduğunu düşünmüyor musunuz? Bu süreç böyle devam ederse gençliğin geleceğini geçmişteki gibi olumsuz etkilemez mi?

Cevap: Savaş, güvenlik sorunlarının devam etmesi, intihar saldırıları, patlamalar ve yolsuzluk hem ülkenin geleceği için hem de Afganistan halkı için büyük bir tehdittir. Bu yüzden savaşın devamı ülke vatandaşlarımızın yurt dışına göç etmesi, uyuşturucu üretimi, uyuşturucu kaçakçılığı, insan kaçakçılığı, yoksulluk ve sonuç itibarıyla terör örgütlerinin vatandaşlarımızı kendine çekmek gibi olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Bu da gençlerimizin siyasi olaylara ve siyaset alanındaki varlıklarını olumsuz etkileyecektir ama umarım böyle olmasın.

Soru: Peki, güvenlik sorunlarının çözümü, uyuşturucu üretimi, uyuşturucu kaçakçılığı ve insan kaçakçılığı gibi olumsuz olguları gidermek ve gençliğin siyasetteki etkilerini güçlendirmek için neler önerirsiniz?

Cevap: Dünyada bilinmeyen miktarda üretilen yıkıcı silahların varlığı güvenlik sorunlarının hiçbir zaman kökten çözülmeyeceğini ve dünyada hiçbir ülkenin tam anlamıyla güvende olmadığını düşündürmektedir. 11 Eylül'deki üzücü olay bunun bir kanıtıdır. Uyuşturucu üretimi, kaçakçılığı ve insan kaçakçılığı Afganistan'da para ağaları ve zorbaların elinde olduğunu herkes bilir. Afganistan devleti uluslararası toplulukların desteğiyle bu sorunları çözmek için çaba

gösterir. Bu yüzden gençlerimizin daha çok yönetimde, siyasi partilerde ve özel sektörde etkili olmaları ülkenin geleceği için olumlu sonuçlar doğurur.

Soru: Etnik eksenli siyasetin gençlik siyaseti üzerinde nasıl izler bıraktığını veya bırakacağını düşünürsünüz?

Cevap: Irkçılık toplumda birçok soruna neden olan temel bir faktördür. Irkçılığın insanların üzerinde olumsuz etkiler bıraktığını herkes bilir. Etnik ayrımcılık veya başka bir deyişle faşizm hep var olmakla beraber Mussolini ile İtalyada başlamış, sonraki dönemlerde daha ileriye gitmiş ve diğer toplumlar da bundan etkilenmiştir. Afganistan'da da gençlerimiz zaman zaman bu olumsuz olgunun kurbanı olmuştur. İç savaşların bencillik tavırlarından ortaya çıktığını, gençlerimizin ve ülkenin geleceğini telafi edilemez bir şekilde etkilediğini de hepimiz biliyoruz.

Ek-2**ANKET FORMU**

Tarih: 01/12/2016

Sonuçları bilimsel bir araştırmada kullanılmak üzere, Afganistan'daki siyasal gelişmeler ve gençlerin siyasal katılımı ile ilgili kamuoyu araştırması yapıyoruz. Soruların tamamına cevap vermeniz araştırmanın sonucunun objektif olmasını sağlayacaktır. Anket soruları Harun ÇAL'ın "Bireylerde Ergenlik Döneminde Siyasal Katılım ve Siyasal Etkinliğin Gelişimi" adlı yüksek lisans tezinden alınmıştır. Bize zaman ayırabilerseniz seviniriz.

Afganistan'da Gençlerin Siyasal Katılımı**BİLGİ****1. Cinsiyet:**

1. Erkek
 2. Kadın

2. Yaş:

1. 18- 22
 2. 23- 25
 4. 26 ve üzeri

3. Eğitim Durumu:

1. Okur- yazar değil
 2. Okur- yazar ama diploması yok
 3. İlkokul
 4. Ortaokul
 5. Lise

6. Üniversite
 7. Diğer, lütfen belirtiniz (.....)

4. Mesleği:

1. Öğrenci
 2. Memur
 3. İşçi
 4. Serbest Meslek
 5. İşsiz
 6. Diğer, lütfen belirtiniz (.....)

5. Babanın mesleği:

1. Memur
 2. Çiftçi
 3. İşçi
 4. Emekli
 5. Serbest Meslek
 6. Teknik Personel
 7. İşsiz
 8. Diğer, lütfen belirtiniz (.....)

6. Annenin Mesleği:

1. Ev Hanımı
 2. Memur
 3. İşçi
 4. Emekli
 5. Serbest Meslek

- 6. İşsiz
- 7. Teknik Personel
- 8. Diğer lutfen belirtiniz (.....)

7. Ailenin Geliri:

- 1. 00.00 - 300.00 ₺
- 2. 301.00 - 600.00 ₺
- 3. 601.00 - 900.00 ₺
- 4. 901.00 - 1200.00 ₺
- 5. 1201.00 ve üstü ₺

8. Devlet size göre ne anlama gelir?

- 1. Ordu
- 2. Polis
- 3. Devlet Memurları
- 4. Halk
- 5. Hükümet
- 6. Hepsi
- 7. Hiçbiri
- 8. Bilmiyorum

9. Sizce oy vermek ne işe yarar?

- 1. Yöneticileri seçeriz
- 2. Yöneticileri etkileyebiliriz
- 3. Yönetimi hem seçeriz hem etkileyebiliriz
- 4. Hiçbir işe yaramaz
- 5. Bilmiyorum

10. Siyasi Partilerden kaç tanesinin ismini biliyorsunuz?

- 1. 1
- 2. 2
- 3. 3-4
- 4. 5-6
- 5. 7 ve fazlası

11. Siyasi partiler ne işe yarar?

- 1. Ülkeyi yönetirler
- 2. Bozguncu ve kavgacıdırlar
- 3. Sorunlarımıza çözüm ararlar
- 4. Kendi çıkarları peşinde koşarlar
- 5. Bilmiyorum

12. Siyaset yapmak sizce iyi bir şey midir?

- 1. İyi bir şeydir
- 2. Kötü bir şeydir
- 3. Bilmiyorum

İLGİ**13. Hangi sıklıkta gazete okursunuz?**

- 1. Her gün düzenli okurum
- 2. Hafta sonları okurum
- 3. Haftada bir kaç gün okurum
- 4. Elime geçtikçe okurum
- 5. Pek okumam

6. Hiç okumam

14. Daha çok gazetenin hangi bölümlerini okursunuz?

1. Spor
 2. Magazin
 3. Ekonomi
 4. Köşe yazırları
 5. Siyasi haberler
 6. Diğer, lütfen belirtiniz (.....)

15. Televizyonda genelde hangi programları izlersiniz?

1. Müzik-eğlence
 2. Belgeseller
 3. Dizi ve sinemalar
 4. Haber programları
 5. Sağlık programları
 6. Dini içerikli programları
 7. Siyasi içerikli programlar
 8. Ekonomi içerikli programlar
 9. Diğer, lütfen belirtiniz (.....)

16. İnsanların arasında farklı görüşlerin olması hakkında ne düşünüyorsunuz?

1. Herkes aynı görüşte olsa güzel olur
 2. Herkesin farklı görüşte olması güzel olur
 3. Bilmiyorum

17. Sizden farklı düşünen kimseler hakkında ne düşünürsünüz?

- 1. Onlar yanlış düşünen kimselerdir
- 2. Onların düşünceleri benimkinden doğru olabilir
- 3. Benim gibi düşünürlerse iyi kimseler olabilirler
- 4. Başkalarının ne düşündüğü benim için pek önemli değildir
- 5. Bilmiyorum

18. Çevrenizin ve ülkenizin sorunlarını arkadaşlarınızla konuşur musunuz?

- 1. Sık sık konuşuruz
- 2. Ara sıra konuşuruz
- 3. Nadiren konuşuruz
- 4. Hiç konuşmayız

GÜVEN

19. Devlette en çok kime güvenirsiniz?

- 1. Cumhurbaşkanı
- 2. Yürütme Heyeti Başkanı
- 3. Meclis
- 4. Yargı
- 5. Bürokrasi
- 6. Polis
- 7. Ordu
- 8. Partiler
- 9. Medya
- 10. Diğer, lütfen belirtiniz (.....)
- 11. Hiçbirine

20. Bizi yönetenler sizce yanlış bir şey yaparlar mı?

- 1. Her zaman yaparlar
- 2. Ara sıra yaparlar
- 3. Yapmazlar
- 4. Hiçbirzaman Yapmazlar
- 5. Bilmiyorum

KATILIM

21. Yöneticilerimizi istediğiniz yönde etkileyebileceğinize inanıyor musunuz?

- 1. İnanıyorum
- 2. Kısmen inanıyorum
- 3. Hiç inanmıyorum
- 4. Bilmiyorum

22. Parti faaliyetleri ile ilgileniyor musunuz?

- 1. Çok ilgilenirim
- 2. Orta derecede ilgilenirim
- 3. Az ilgilenirim
- 4. Hiç ilgilenmem
- 5. Bilmiyorum

23. Seçim zamanlarında desteklediğiniz parti ya da aday için çalıştınız mı?

- 1. Birçok seçimde
- 2. Bazı seçimlerde
- 3. Hiç çalışmadım

24. Sizce halkın yönetimi etkileyebilmesi nasıl sağlanır?

- 1. Seçimlere katılmakla

- 2. Sivil toplum aracılığıyla
- 3. Diğer, lütfen belirtiniz (.....)
- 4. Bilmiyorum

25. Oy kullanmayı siyasal katılım için yeterli buluyor musunuz?

- 1. Evet buluyorum
- 2. Kısmen yeterli buluyorum
- 3. Yetersiz buluyorum
- 4. Fikrim yok

26. Size haksızlık yapıldığını görürseniz hakkınızı ne ölçüde ararsınız?

- 1. Hakkımı aramam
- 2. Hakkımı almak için biraz uğraşırım olmazsa vazgeçerim
- 3. Hakkımı almak için sonuna kadar uğraşırım

27. Kendinizi aşağıdakilerden hangisine ait görürsünüz?

- 1. Ümmete
- 2. Millete
- 3. Etnik grubuna
- 4. Yöreye
- 5. Diğer, lütfen belirtiniz (.....)

28. Milletinizi mi öncelikle düşünürsünüz yoksa yörenizi mi?

- 1. Milletimi
- 2. Yöremi
- 3. İkisi de aynı oranda
- 4. Diğer, lütfen belirtiniz (.....)

29. Siyasete ne ölçüde katılırsınız?

- 1. Sadece oy veririm
- 2. Çevremdekilerle siyaseti tartışırım
- 3. Aday olurum
- 4. Hiçbilmiyorum
- 5. Partide aktif olarak görev alırım
- 6. Sivil toplum kuruluşları çerçevesinde faaliyet gösteririm
- 7. Diğer, lütfen belirtiniz (.....)

30. Herhangi resmi siyasi pozisyonunuz oldu mu?

- 1. Hayır
- 2. Evet, lütfen belirtiniz (.....)

Teşekkür ederiz..

ضمیمه - ۳

فورم تحقیق

تاریخ ۱۱/۰۹/۱۳۹۵

سوالهای زیر مربوط به موضوع تحقیقی است بنام "مشارکت سیاسی جوانان در افغانستان". توجه و صمیمیت شما حین جواب دادن به سوالها برای بدست آوردن نتیجه بهتر و مثبت این پژوهش به ما کمک ارزنده ای خواهد کرد. پاسخ شما صرف برای تحقیق علمی استفاده خواهد شد. از اینکه زمان خود را در اختیار ما قرار دادید قلباً متشکریم.

نوت: سوالات ما متشکل از چهار بخش معلومات، علاقه ای به سیاست، اعتماد به نهادهای سیاسی و مشارکت سیاسی میباشد. سوالات یک الی دوازده، بخش معلومات، سوالات سیزده الی هیجده بخش علاقه، سوالات نوزده الی بیست و یک، بخش اعتماد و سوالات بیست و دو الی سی و دو بخش مشارکت سیاسی میباشد.

بخش معلومات

۲. جنسیت

() ۱. مرد

() ۲. زن

۲. سن

() ۲. ۱۸ - ۲۲

() ۳. ۲۳ - ۲۵

() ۴. ۲۶ و بالاتر از آن

۳. سطح علمی

() ۱. بیسواد

() ۲. باسواد بدون دیپلوم

() ۳. ابتدائیه

() ۴. متوسطه

() ۵. لیسه

() ۶. دانشگاه

() ۷. دیگر، لطفاً توضیح دهید! (.....)

۴. شغل

() ۱. دانشجو

() ۲. مامور

() ۳. کارگر

() ۴. پیشه آزاد

() ۵. بیکار

() ۶. دیگر، لطفاً توضیح دهید! (.....)

۵. شغل پدر

() ۱. مامور

() ۲. دهقان

() ۳. کارگر

- () ۴. باز نشسته
 () ۵. پیشه آزاد
 () ۶. کارکن فنی
 () ۷. بیکار
 () ۸. دیگر، لطفاً توضیح دهید! (.....)

۶. شغل مادر

- () ۱. خانم خانه
 () ۲. مامور
 () ۳. کارگر
 () ۴. باز نشسته
 () ۵. پیشه آزاد
 () ۶. کارکن فنی
 () ۷. بیکار
 () ۸. دیگر، لطفاً توضیح دهید! (.....)

۷. درآمد خانواده گی (با در نظر داشت واحد پولی افغانی)

- () ۱. ۵۰۰۰ - ۰۰
 () ۲. ۱۰۰۰۰ - ۵۰۰۱
 () ۳. ۲۰۰۰۰ - ۱۰۰۰۱
 () ۴. ۳۰۰۰۰ - ۲۰۰۰۱
 () ۵. ۳۰۰۰۱ و بیشتر از آن

۸. از نظر شما دولت کدام یک از اینها است؟

- () ۱. اردو
 () ۲. پولیس
 () ۳. مامورین دولتی
 () ۴. مردم
 () ۵. حکومت
 () ۶. همه
 () ۷. هیچ کدام
 () ۸. نمیدانم

۹. از نظر شما رای دادن چه فایده ای دارد؟

- () ۱. مدیران امور را انتخاب میکنیم.
 () ۲. مدیران امور را تحت تاثیر قرار میدهیم.
 () ۳. مدیران امور را انتخاب میکنیم و تحت تاثیر خود قرار میدهیم
 () ۴. رای دادن هیچ فایده ای ندارد.
 () ۵. نمیدانم.

۱۰. نام چند حزب سیاسی را میدانید؟

- () ۱. ۱
 () ۲. ۲
 () ۳. ۳ - ۴
 () ۴. ۴ - ۵ - ۶
 () ۵. ۵ - ۷ و بیشتر از آن

۱۱. از نظر شما احزاب سیاسی به چه دردی میخورد؟

- (۱) آنها کشور را اداره میکنند.
- (۲) آنها به دنبال راه حل مشکلات ما هستند.
- (۳) آنها به دنبال منافع خود هستند.
- (۴) آنها فاسد و ستیزه جو هستند.
- (۵) نمیدانم.

۱۲. بنظر شما سیاست چیزی خوبی است؟

- (۱) بلی.
- (۲) نخیر.
- (۳) نمیدانم.

علاقه

۱۳. در چه زمانهای روزنامه میخوانید؟

- (۱) بصورت منظم همه روزه روزنامه میخوانم.
- (۲) فقط آخر هفته روزنامه میخوانم.
- (۳) هفته چند روز روزنامه میخوانم.
- (۴) هر وقت فرصت پیدا کردم میخوانم.
- (۵) زیاد روزنامه نمیخوانم.
- (۶) هیچ روزنامه نمیخوانم.

۱۴. زیادتیر کدام بخش های روزنامه را میخوانید؟

- (۱) ورزش
- (۲) مجله
- (۳) اقتصاد
- (۴) مقاله های نویسندگان
- (۵) خبرهای سیاسی
- (۶) دیگر، لطفاً توضیح دهید! (.....)

۱۵. معمولاً کدام برنامه های تلویزیونی را دنبال میکنید؟

- (۱) موسیقی و سرگرمی
- (۲) مستند
- (۳) سریال و سینما
- (۴) برنامه های خبری
- (۵) برنامه های بهداشتی
- (۶) برنامه های با محتویات مذهبی
- (۷) برنامه های با محتویات سیاسی
- (۸) برنامه های با محتویات اقتصادی
- (۹) دیگر، لطفاً توضیح دهید! (.....)

۱۶. در مورد اندیشه های متفاوت بین مردم چه فکر میکنید؟

- (۱) همه همنظر باشند خیلی خوب است.
- (۲) داشتن نظریه های متفاوت خوب است.
- (۳) نمیدانم

۱۷. نظر شما در مورد افرادی که با شما هم‌نظر نیستند چیست؟

- () ۱. آنها کسانی هستند که در اشتباه اند.
- () ۲. ممکن افکار آنها بهتر از مفکوره من باشد.
- () ۳. اگر آنها مثل من فکر کنند افرادی خوبی هستند.
- () ۴. آنچه دیگران فکر میکنند خیلی برایم مهم نیست.
- () ۵. نمیدانم.

۱۸. مهم‌ترین مشکلات که کشور و محیط شما با آن دست و پنجه نرم میکند را با دوستانتان مورد بحث قرار میدهید؟

- () ۱. اغلب اوقات صحبت میکنیم.
- () ۲. گاهی اوقات صحبت میکنیم.
- () ۳. به ندرت صحبت میکنیم.
- () ۴. هیچ صحبت نمیکنیم.

اعتماد

۱۹. در داخل دولت به کدام یک از اینها بیشتر اعتماد دارید؟

- () ۱. رئیس‌جمهور
- () ۲. رئیس‌اجرائیه
- () ۳. مجلس
- () ۴. قضا
- () ۵. بروکراسی
- () ۶. پولیس
- () ۷. اردو
- () ۸. احزاب
- () ۹. رسانه
- () ۱۰. دیگر، لطفاً توضیح دهید! (.....)
- () ۱۱. هیچ‌کدام

۲۰. آیا فکر میکنید اشتباهی از مدیران کشور سر بزند؟

- () ۱. همیشه اشتباه میکنند.
- () ۲. گاهی اوقات اشتباه میکنند.
- () ۳. اشتباه نمیکنند.
- () ۴. هرگز اشتباه نمیکنند.
- () ۵. نمیدانم.

مشارکت

۲۱. آیا فکر میکنید ما میتوانیم مدیران کشور را به شکل دلخواه خود تحت تاثیر قرار دهیم؟

- () ۱. بلی، باور کامل دارم.
- () ۲. قسماً باور دارم.
- () ۳. هیچ فکر نمیکنم.
- () ۴. نمیدانم.

۲۲. آیا شما علاقه مند به فعالیت های حزبی هستید؟

- () ۱. خیلی علاقه مند هستم.
- () ۲. نسبتاً علاقه مند هستم.
- () ۳. کمتر علاقه مند هستم.
- () ۴. هیچ علاقه ای ندارم.
- () ۵. نمیدانم.

۲۳. هنگام انتخابات برای حزب یا کاندیدی کار کرده اید؟

- () ۱. در بسیاری انتخابات.
- () ۲. در بعضی انتخابات.
- () ۳. هیچ کار نکرده ام.

۲۴. بنظر شما چگونه میتوان اداره کشور را تحت تاثیر قرار داد؟

- () ۱. با شرکت در انتخابات.
- () ۲. از طریق فعالیتهای مدنی.
- () ۳. دیگر، لطفاً توضیح دهید! (.....)
- () ۴. نمیدانم.

۲۵. آیا رای دادن برای مشارکت سیاسی کافی است؟

- () ۱. بلی کافیست.
- () ۲. قسماً کافیست.
- () ۳. نخیر کافی نیست.
- () ۴. نظری ندارم.

۲۶. در صورت که در حق شما بی عدالتی صورت بگیرد تا چه حد حق خود را مطالبه میکنید؟

- () ۱. حق ام را مطالبه نمیکنم.
- () ۲. برای بدست آوردن حق خود کمی تلاش میکنم.
- () ۳. برای بدست آوردن حق خود تا آخر کار مجادله میکنم.

۲۷. شما خود را به کدام یک از موارد زیر منصوب میدانید؟

- () ۱. امت.
- () ۲. ملت.
- () ۳. گروه های قومی.
- () ۴. منطقه.
- () ۵. دیگر، لطفاً توضیح دهید! (.....)

۲۸. شما ملت خود را اولویت میدهید یا منطقه ای خود را؟

- () ۱. ملت
- () ۲. منطقه
- () ۳. هر دو به یک اندازه

۲۹. درچه حد در سیاست شرکت دارید؟

- () ۱. تنها رای میدهم.
- () ۲. با اطرافیانم در مورد سیاست بحث میکنم.
- () ۳. کاندید میشوم.
- () ۴. نمیدانم.
- () ۵. نقش فعال حزبی دارم.

() ۶. در چارچوب سازمانهای جامعه مدنی کار میکنم.
() ۷. دیگر، لطفاً توضیح دهید! (.....)

۳۰. آیا کدام موقف رسمی سیاسی دارید؟

() ۱. نخیر.
() ۲. بلی، لطفاً مشخص کنید! (.....)

تشکر..

 <p>KONYA</p>	<p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	 <p>SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ</p>
--	--	--

Öz Geçmiş

Najibullah KARIMI 03.06.1988 yılında Afganistan'ın Kuzeyinde bulunan Saripul ilinde ilimsever bir ailede doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Şeberghan İbn-i-Yamin lisesinde tamamladıktan sonra LYS (Kankor) sınavı sonucunda Belh Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı bölümünü kazandı. Bir dönem Fars Dili ve Edebiyatı bölümünü okuduktan sonra Türkiye Cumhuriyetinin yabancı uyruklu öğrencilere verdiği Diyanet Vakfı Burslusu olarak Türkiye'ye geldi. 2012 yılında Erasmus programı kapsamında Polonya Bialystok Üniversitesinde bir dönem Sosyoloji dersleri gördükten sonra lisans eğitimini tamamlamak üzere Türkiye'ye döndü.

Najibullah, 2013 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirip Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetiminde yüksek lisansa başladı ve halen bu Enstitünün yüksek lisans öğrencisidir.

Farsça, Türkçe ve İngilizce dillerini iyi derecede bilen Najibullah KARIMI'nın birçok bilimsel Farsça makalesi bulunmaktadır.